

Krista Virtanen

Ekologisen asumisen juurilla

Omakotirakentajan päiväkirjan tarina

Lisensiaatintutkimus

Sosiaalipolitiikka

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

2005

ESIPUHE

Virikkeen tälle työlle on antanut vuonna 2000 valmistunut pro gradu –tutkielmani ”Ekologista asumista etsimässä, kirjallisuuden sekä ekokyliä ja ekoyhteisöjen asukkaiden määritelmiä ekologisesta asumisesta”. Tutkimustyön aikana tein useita haastattelumatkoja ekokyliin ja yhteisöihin löytäen ekologisesta asumisesta upean tutkimusalueen sekä asumisen että yhteisöllisen tutkimuksen kannalta. Vaikka ekologisesta asumisesta puhutaan päivittäin, sen tarkkaa määrittelyä ei ole tehty. Pro gradu –tutkielmani eräs tulos ekologisen asumisen saralta oli, että se paljastui käytännön tasolla hyvin moniulotteiseksi ja osittain myös saavuttamattomaksi unelmaksi. Käsitteenä ekologinen asuminen hajosi monia määritelmiä tarjoavaksi raparperitaivaaksi. Raparperitaivaasta löytyi karkeasti jaotellen kaksi ääripäätä; ekologinen asuminen määriteltynä elämäntavaksi sekä ekologinen asuminen määriteltynä rakennukseksi ja tekniseksi innovaatioksi.

Tämä tutkimus on ekologisen asumisen tutkimusta, jossa ei enää Pro graduni tavoin ihmetellä mitä ekoasuminen on yhteisöasumisessa, vaan tutkimuksessa selvitetään mitä ekologinen rakentaminen merkitsee yksittäiselle rakentajalle. Lisävirikettä tälle hankkeelle on antanut eko-käsitteen laajentuminen vuosien varrella markkinoiden ja kulutuksen rintamalle. Yhä laajeneva ”ekokausi” kukkamullasta kokonaisuin kaupunkeihin on motivoinut kysymään mitä todellisuudessa ekologiseen asumiseen kuuluu. Mitä ekoasuminen on arkipäiväisessä elämässämme tai mistä se muodostuu? Tutkimuksessa oletetaan, että ekologinen asuminen on yksi asumismuoto, joka erottuu muista perinteisistä asumismuodoista sillä, että arkielämän asumisessa painottuu ekologisuus. Ekologista asumista edeltää rakentamisen prosessi, joka on myös ekologinen prosessi. Tässä tutkimuksessa selvitetään mitä ekologinen rakentaminen on konkreettisella tasolla? Tutkimusaineistona on erään ekorakentajan päiväkirja, joka antaa ekologiseen asumiseen yhdenlaisen näkökulman. Tutkimuskysymyksiä ovat: mitä ekologinen rakentaminen konkreettisella tasolla tarkoittaa ja millainen tarina ekorakentajan tarina on. Tutkimuksen analyysillä pyrin vastaamaan kysymyksiin: millaista toimintaa ekorakentaminen on, millaisia auttajia prosessin aikana ilmenee, miten ekorakentamista modalisoidaan toimintana ja millaisia arvoja päiväkirja ilmentää ekorakentamisesta.

Ekologisen asumisen tutkimuksen lisäksi tämä tutkimus on myös matka tarinoiden maailmaan. Tutkimuksessa tarkastellaan ekologista asumista yhden tarinan avulla. Päiväkirjanomainen aineisto on vienyt minut yhä pidemmälle narratiivisen tutkimuksen maailmaan ja olen sen avulla löytänyt uudenlaisen ja mielenkiintoisen näköalapaikan tieteelliselle tutkimukselle.

Tutkimustyötäni ovat auttaneet monet eri henkilöt, joille kaikille osoitan lämpimät kiitokseni. Erityiset kiitokset haluan osoittaa ohjaajalleni ja opettajalle Emerita Professori Briitta Koskiaholle ja Professori Juha Kääriäiselle. Lisäksi kiitän lämpimästi Professori Kirsi Juhilaa hyvistä kommentteista ja Professori Jari Aroa ytimekkäistä ehdotuksista. Kiitän myös jatko-opiskelijoita Anna-Kaisa Mäkistä ja Katja Tommiskaa sekä metodipiiriä niistä mielenkiintoisista hetkistä jolloin sain kertoa tutkimukseni ongelmista sekä kuulla lohduttavia sanoja. Kiitos kuuluu myös Arja Sundelinille, joka etsi tutkimuksestani kirjoitusvirheitä ja antoi tarkkaa palautetta niiden korjaamiseksi.

Haluan myös kiittää Tampereen yliopistoa Tutkimusstipendistä, jonka turvin tutkimusta rahoitin työn alkuvaiheessa.

Lopuksi kiitän tulevaa aviopuolisoani Samia sekä äitiä ja isää sekä sisarta lämpimästä tuesta ja ymmärryksestä tutkimusprosessin aikana. Suuri kiitos kuuluu myös monille ystäväilleni. Kiitokset myös ekorakentajalle ja hänen perheelleen. Ilman heitä ei olisi tätä tutkimusta.

Tampereen Tammelassa talvella 2005

Krista Virtanen

TAMPEREEN YLIOPISTO
Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos

VIRTANEN KRISTA: EKOLOGISEN ASUMISEN JUURILLA

Omakotirakentajan päiväkirjan tarina

TIIVISTELMÄ

Lisensiaatin tutkielma, 136 sivua, 2 liitesivua
Maaliskuu 2005

Nyky-yhteiskunnassa ekologinen asuminen ja –rakentaminen ovat meille usein itsestään selviä asioita, mutta siitä mitä ekorakentaminen käytännön tasolla tarkoittaa ei kovinkaan paljon tiedetä. Tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut selvittämään mitä ekologinen rakentaminen konkreettisella tasolla tarkoittaa. Mitä on ekologisen rakentamisen prosessi?

Tutkimuksen kohteena on yksittäinen rakentaja ja hänen kokemuksensa ekorakentamisesta. Aineistona on ”Omakotirakentajan päiväkirja”, joka on julkaistu artikkelikokoelmana Helsingin Sanomissa vuosina 1997-1998. Artikkelikokoelmaan kuuluu yhteensä 29 artikkelia. Tarkastelen päiväkirjaa tarinana, joka muodostuu pienimmistä kertomuksista eli artikkeleista. Analyysillä pyrin vastaamaan kysymyksiin: millaista toimintaa ekorakentaminen on, millaisia toimijoita ekorakentamisessa on mukana, miten ekorakentamista modalisoidaan toimintana ja millaisia arvoja päiväkirja ilmentää ekorakentamisesta.

Tutkimuksen metodologinen ote on narratiivinen ja yhtenä aineiston metodina on A. J. Greimasin aktanttimalli. Näen tämän tutkimuksen kuuluvan myös semiotiikan alueelle. Analyysivaihe jakaantuu neljään vaiheeseen: juonianalyysiin, teemotteluun, Greimasin aktanttimallin ja modaliteettiteorian sovellukseen sekä aineiston luokitteluun ekorakentajan kymmenen käskyn pohjalta. Juonianalyysin ja teemottelun avulla omakotirakentajan päiväkirja paljastui luopumiskertomukseksi. Tarinassa tuli käännekohtia, joiden vuoksi ekorakentajan oli luovuttava alkuperäisistä suunnitelmistaan. Tällaiset käännekohdat selittyivät esimerkiksi osaamisella, rahalla tai aikataululla. Tarina luokitellaan juonityyppinsä mukaisesti tragediaksi.

Tarinan keskeinen toimija on rakentaja (eli subjekti). Rakentajan tavoitteena on rakentaa ekotalo (eli objekti). Tarinan edetessä subjektin suhde objektiin muuttui halusta ja osaamisesta täytymiseksi. Päiväkirja paljastui aktanttimallin avulla jännittäväksi tarinaksi, jossa kamppailevat auttajat ja vastustajat. Tarinan vastustajiksi paljastui mm. Herra Arava ja virkamiehet ja auttajiksi mm. perhe ja sukulaiset. Rakentajan suhde ympäristöön muuttui prosessin aikana luontokeskeisestä ihmiskeskeiseksi.

Ekorakentajan kymmenen käskyn valossa tämän tarinan rakentaminen voidaan luokitella ekologiseksi, sillä rakentaja noudatti kymmenestä käskystä ainakin viittä eri käskyä. Omakotirakentajan päiväkirjan luopumistarina kertoo esimerkiksi ekorakentamisen vaikeudesta 1990-luvun lopun Suomessa. Tarvittavia materiaaleja ei esimerkiksi ollut saatavilla ja taloudellisestikaan ekorakentamiseen ei kannustettu.

Avainkäsitteet: ekologinen asuminen, ekologinen rakentaminen, omakotirakentajan päiväkirja, aktanttimalli, modaliteetit, narratiivinen tutkimus, ekorakentajan kymmenen käskyä

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1. Satakielentien Ekoyhteisön asukashakemus. Ilmoituksen teksti.

Kuvio 2. Greimasin Aktanttimalli.

Kuvio 3. Modaalisuuden ryhmitys

Kuvio 4. Omakotirakentajan päiväkirjan toimijamalli sijoitettuna Greimasin Aktanttimalliin.

Kuvio 5. Luopumisen lanka

SISÄLLYS

Esipuhe

Tiivistelmä

Kuvioluettelo

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO.....	1
2. EKOLOGISEN ASUMISEN TUTKIMUSTA JA MÄÄRITELMIÄ	6
2.1. EKOLOGISEN ASUMISEN TULKINTAKENTÄT JA TUTKIMUKSENI LÄHTÖKUOPAT.....	6
2.1.1 <i>Ekologinen asuminen syväekologian näkökulmasta</i>	<i>7</i>
2.1.2 <i>Ekologinen asuminen ekologisen modernisaation näkökulmasta</i>	<i>8</i>
2.1.3 <i>Kiinnostukseni ekologiseen asumiseen.....</i>	<i>11</i>
2.2 EKOLOGINEN ASUMINEN ASUNTOPOLITIIKAN KENTÄSSÄ, EKOLOGISEN ASUMISEN TUTKIMUKSIA JA TEKIJÖITÄ.....	12
2.3 TUTKIMUKSEN KESKEISET KÄSITTEET JA NIIDEN MÄÄRITTELYÄ.....	15
3. OMAKOTIRAKENTAJAN PÄIVÄKIRJA	35
4. TUTKIMUKSEN TEORIA JA METODOLOGIA	40
4.1 SEMIOTIIKKA	42
4.2 A. J. GREIMASIN AKTANTTIMALLI JA MODALITEETTI	46
4.3 NARRATIIVINEN TUTKIMUS.....	52
5. NELJÄ NÄKÖKULMAA OMAKOTIRAKENTAJAN TARINAAN.....	61
5. 1. JUONI, TAPAHTUMASTA TOISEEN.....	62
5. 2. TARINAN JÄSENTÄMISEN VIISI VAIHETTA	66
5.2.1. <i>Ekologista asumista etsimässä.....</i>	<i>67</i>
5.2.2. <i>Miten ekounelma saavutetaan.....</i>	<i>72</i>
5.2.3. <i>Tavoitteena unelma, millaisesta prosessista</i>	<i>76</i>
<i>omakotirakentajan päiväkirjassa on kyse</i>	<i>76</i>
5.2.4. <i>Eko, taakka rakentajalle?.....</i>	<i>78</i>
5.2.5. <i>Miten lopulta kävikään.....</i>	<i>82</i>
5. 3. PÄIVÄKIRJAN HENKILÖT AKTANTTIMALLIN AKTOREINA.....	84
5.4. OMAKOTIRAKENTAJAN PÄIVÄKIRJA EKORAKENTAJAN KYMMENEN KÄSKYN VALOSSA	97
6. OMAKOTIRAKENTAJAN PÄIVÄKIRJA – LUOPUMISTARINA?.....	101
7. POHDINTA.....	115
EPILOGI.....	124
KIRJALLISUUS.....	126

LIITTEET

1. JOHDANTO

”Ekopankki etsii tukea luonnonsuojeluliitolta”(Aamulehti 9.12.1996)

”Ekokulttuuri ei kulu käytössä” (Aamulehti 8.1.2000)

”Ekosaunasta ökylölyihin” (Aamulehti 8.7.2001)

”Ekoauton tittelistä kilpailee 12 autoa” (Aamulehti 14.12.2002)

”Maalitrehtööri sekoittaa ekologiset perinnemaalit (Aamulehti 20.7.2003)

”Mistä idea ekokauppaan” (Aamulehti 23.9.2003)

Ekologisuus on aikamme muotikäsite. Se löytyy ruokakaupan hyllyiltä elintarvikepakkauksista, autoliikkeistä, pikaruokaloista ja asuntomessuilta. Esimerkiksi Aamulehden elektronisesta tekstiarkistosta löytyy ”ekoartikkeleja” pankkiin, kauppaan, saunaan, autoon, maaleihin ja jopa kokonaiseen kulttuuriin liittyen. Usein ekologia mielletään kestävään kehitykseen kuuluvaksi, sosiaalisen, taloudellisen ja kulttuurisen kehityksen rinnalle (Virtanen 2000). Helsingin Sanomien nettikeskustelupalstalla Nyt-liitteen kolumnisti Tuomas Nevanlinna määritteli ekologian vuonna 2002 yhdeksi etovimmaksi käsitteeksi (<http://www.nyt.fi>). Kenties ekologian käsite onkin sen runsaan käytön vuoksi alkanut menettää merkitystään ja vaikuttaa joillekin ihmisille jopa vastenmieliseltä markkinakeinolta tai turhanpäiväiseltä hössötykseltä.

2000-luvun alussa Helsingin Seudun Yhteisöasujat ry. ja Etelä-Suomen Sato Oy ryhtyivät valmistelemaan pienimuotoisen ekologisesti suuntautuneen asuinyhteisön toteuttamista. Asukkaita ekoyhteisöön haettiin lehti-ilmoituksella. Lehti-ilmoituksen teksti on kuviossa 1.

Kuvio 1. Satakielentien ekoyhteisön asukashakemus. Ilmoituksen teksti.

Yhteisöasuminen ja Satakielentien ekoyhteisö

Helsingin Seudun Yhteisöasujat ry. suunnittelee ekoyhteisöä Helsinkiin. Asukkailla tulee olemaan omat asunnot, mutta yhteistiloja on tavanomaista enemmän. Tontti ja rakennuttaja ovat jo löytyneet, ja nyt etsimme asukkaita. Tervetuloa sivuillemme tutustumaan hankkeeseen. Jos olet kiinnostunut, ota pikaisesti yhteyttä, sillä asukkaat valitaan tammikuun loppupuolella 2000!

Satakielentien ekoyhteisö

Ekoyhteisö on tarkoitettu kaikenikäisille ja -kokoisille perheille sekä yksinasuville. Suunnitteilla on kaksikerroksisia, pari- ja rivitaloja. Asuntojen koot vaihtelevat yksioista suuriin perheasuntoihin. Asunnot ovat asumisoikeusasuntoja, ja ne rakennuttaa Sato-Rakennuttajat Oy. Rakentaminen on suunniteltu aloitettavaksi toukokuussa 2000.

Asukkaat osallistuvat yhteisten tilojen, pihapiirin ja oman asuntonsa suunnitteluun talven aikana. Siten niin alueen ulkomuoto kuin yhteisöllisyyden ja ekologisuuden toteutumismuodotkin riippuvat asukkaiden toiveista. Kaikki asukkaat osallistuvat ekotiimi koulutukseen jossa he saavat perustiedot ympäristöä säästävästä elämäntavasta.

(<http://www.megabaud.fi/~box25564/satakiel/asuminen.htm>)

Neljänkymmenen asunnon ekoyhteisökohteeseen tuli yli satakaksikymmentä hakemusta. Se osoittaa kiistatta, että ihmiset ovat kiinnostuneista ekologisista (ja myös yhteisöllisistä) asumismuodoista¹. Lehtien palstoilla ekologisen asumisen käsite on myös tuttu asia. Siitä esimerkkinä on seuraavat Aamulehden elektronisesta tekstiarkistosta poimitut artikkelien otsikot:

”Ekologisen rakentamisen tutkimukseen 8 miljoonaa (Aamulehti 24.10.1995)

”Ekotalon yleistymiseen menee vielä 10–20 vuotta” (Aamulehti 10.11.1996)

”Asuntomessut tarjoavat ekoasumista” (Aamulehti 8.7.2001)

”Ekologisesta rakentamisesta hyviä kokemuksia” (Aamulehti 6.11.2002)

¹ Tästä projektista raportoinut mm. Lyytikkä 2001.

Suomen asuntomessuilla Heinolassa kesällä 2004 käteeni työnnettiin esite Tuusniemen ekologisen asumisen projektista. Esitteen mukaan Tuusniemen ekologisen asumisen projekti tarjoaa ekologisen asumisen ja rakentamisen malliratkaisuja tavallisen suomalaisen omakotiasukkaan käyttöön. Ekologisessa rakentamisessa ympäristönäkökulma huomioidaan kaikissa rakentamisen vaiheissa – myös asumisen aikana. (Kurola 2004.) Tämä ekologisen asumisen alue, Hietaranta sijaitsee Tuusniemessä valtatie 17 varrella, lähellä Kuopiota.

Miksi sitten meidän tulisi valita asumismuodoksemme Tuusniemen Hietarannan kaltainen paikka tai ylipäätään ekologinen asuminen? Eräs selitys siihen löytyy ympäristöstämme. Ympäristön kyky sietää jätteiden nykyistä määrää ja laatua on saavuttamassa kattonsa. Kertakäyttökulttuurissamme harva tuote on tehty kestämään pitkäaikaista käyttöä. Viime aikoina on panostettu sellaisten rakennusmateriaalien kehittämiseen, jotka voitaisiin nähdä osaksi ympäristöä. Useasti tämän päivän materiaalien kestävyys on varsin lyhyt. Esimerkiksi huomattava osa 1960- ja 1970-luvun taloista vanhenee korjaukkelvottomiksi noin 70 vuodessa (ks. Westermarck 1992) Rakennuksen tärkeimmiksi kriteereiksi ovatkin nousseet ekologisuus, kestävyys ja taloudellisuus. Moni ihminen tämän asian tiedostaessaan haluaakin asumisellaan vaikuttaa ympäristöön. Ekologisen rakentamisen näen tässä tutkimuksessa ekologisen asumisen perusedellytykseksi. Sen vuoksi tässä tutkimuksessa onkin lopulta kyse ekologisen asumisen tutkimuksesta ja laajemmin ajateltuna myös asuntopolitiikasta.

Tämän tutkimuksen kohteena on yksittäinen rakentaja ja hänen kokemuksensa ekorakentamisesta 1990-luvun lopun Suomessa. ”Rakentajan päiväkirja” on julkinen teksti ja se on julkaistu artikkelikokoelmana Helsingin Sanomien kuluttajaosastolla vuosina 1997–1998. Olen kiinnostunut siitä, mitä on ekologinen rakentaminen ja asuminen. Tutkimuksen eräänä lähtökohtana on oletus, että ekologista asumista edeltää ekorakentamisen vaihe. Siksi tässä tutkimuksessa liikutaan ekoasumisen lähtökohdissa eli ekoasumisen juurilla. Ekologisen rakentamisen ja asumisen lisäksi olen kiinnostunut omakotirakentajan päiväkirjan tarinasta.

Tämän päivän yhteiskunnassamme ekologinen asuminen ja rakentaminen ovat meille jollakin tavalla itsestään selviä asioita. Esimerkiksi Aamulehden palstoilta löytyi paljon ekologisteen asumiseen liittyviä otsikoita. Mutta mitä ekologinen rakentaminen konkreettisella tasolla tarkoittaa? Mitä on ekologisen rakentamisen prosessi? Siitä ei tiedetä kovinkaan paljon. Tutkimuksen yleisellä tasolla olen kiinnostunut ekorakentamisen lisäksi, ekorakentamisen prosessista käytännön tasolla. Omakotirakentajan päiväkirja kertoo siitä yhdenlaisen tarinan.

Päiväkirjaa tarkastelen tarinana, joka muodostuu pienemmistä kertomuksista eli artikkeleista. Tutkimuksessa analyysillä pyrin vastamaan kysymyksiin:

- millaista toimintaa ekorakentaminen on,
- millaisia toimijoita (auttajia ja vastustajia) tässä toiminnassa ilmenee,
- miten ekorakentamista modalisoidaan toimintana, ja muuttuvatko tavoitteet rakentamisprosessin edetessä sekä
- millaisia arvoja päiväkirja ilmentää ekorakentamisesta.

Huomattavaa on, että päiväkirja aineisto sijoittuu ajallisesti 1990-luvun loppuun ja kertoo siten näkymän 1990-luvun lopun Suomesta, Tampereelta. Tämän ajankohdan jälkeen muutoksia ekorakentamisen rintamalla on yhteiskunnassamme varmasti tapahtunut. Tarinallinen tarkastelu ei ole kuitenkaan tiukasti aikaan tai paikkaan sidottua, vaan tutkin tarinaa sen omista lähtökohdista käsin. Tutkimuksen ulkopuolelle olen jättänyt esimerkiksi asumisen lainsäädännöllisen tarkastelun. Tämä tutkimus ei myöskään ole yhteisöllistä tutkimusta tai ekokylätutkimusta.

Tutkimuksen lähtökohtana on rakentajan oma näkemys ekologisesta asumisesta. Tässä tutkimuksessa tutkimusaineisto antaa yhdenlaisen kuvan todellisuudesta, jossa tutkittava (päiväkirjan rakentaja) on vain yhdenlaisen näkökulman tuottaja. Myös minä tutkijana olen refleksiivinen tulkitsija, ja kerron jälleen oman tarinani ja näkökulmani. Tästä näkökulmasta tämä tutkimus voidaan luokitella lähinnä konstruktionistiseksi tutkimukseksi², jossa todellisuus on jatkuvasti rakentumassa toiminnan kautta. Tutkimuksen metodologinen ote on narratiivinen, ja yhtenä aineiston metodina ovat Algirdas Julius Greimasin aktanttimalli ja modaliteetit. Greimasin luomaa teoriakokonaisuutta tarkastelen sen vuoksi tässä tutkimuksessa vielä tarkemmin yhtenä kokonaisuutena. Luokittelen tämän tutkimuksen kvalitatiiviseksi yhteiskuntatutkimukseksi.

Tutkimus etenee sisällöllisesti aikaisempien tutkimusten esittelystä ja käsitteiden määrittelystä metodologiaan ja sen jälkeen aineiston analyysiin. Luvussa kaksi esittelen ekologisen asumisen tutkimuksia ja tekijöitä. Lisäksi selvitän asuntopolitiikan, asumisen ja ekologisen asumisen käsitteitä ja määritelmiä.

² Ks. Silverman 1993 ja Juhila 2003.

Luvussa kolme esittelen tutkimuksen aineiston ja kerron aineiston hankinnan vaiheista. Luvussa neljä paneudun tutkimuksen metodologiaan, ja siinä esittelen mm. narratiivista tutkimusta ja A. J. Greimasin teorioita.

Luvussa viisi lähdän syvemmälle tutkimuksen empiirisen aineiston analyysiin. Siinä esittelen tutkimuksen analyysiä yksityiskohtaisemmin. Luvussa kuusi aineiston analyysistä siirryn tutkimuksen tuloksiin, ja luku seitsemän on tutkimuksen pohdintaosuus.

Tutkimus päättyy epilogiin, jossa kerron nykypäivän tilanteen omakotirakentajasta ja ekotalosta. Se pohjautuu vuoden 2004 kesällä ekorakentajan tapaamiseen, ja siinä kuvaan tutkijan silmin ekotaloa ja siinä asumista. Onko ekorakentaja tilanteeseen tyytyväinen? Mitä olisi pitänyt tehdä toisin vai olisiko pitänyt? Samalla epilogi päättää omakotirakentajan päiväkirjan tarinan ja tuo sen nykypäivään. Epilogi eroaa tutkimuksen muista osista sillä, että se on subjektiiviseen kokemukseen pohjautuvaa ja pitkälti kaunokirjallista tekstiä.

2. Ekologisen asumisen tutkimusta ja määritelmiä

Tässä luvussa lähestyn ekologista asumista ja rakentamista aikaisempien tutkimusten valossa. Lisäksi selvitän tämän tutkimuksen kannalta keskeisiä käsitteitä ja hahmotan ekologisen asumisen ja rakentamisen teoriakenttää. Tässä luvussa pyrin vastaamaan tutkimuksen yleisen tason tutkimuskysymykseen: mitä on ekorakentaminen? Tätä käsittelem seuraavien käsitelmäärittelyjen kautta, kuten kuka ekologista asumista on tutkinut, milloin ekologista asumista on tutkittu ja miten ekologia ja asuminen määritellään, mistä ekologisessa asumisessa on kysymys sekä miten se sijoittuu laajempaan asuntopoliittikan kenttään.

Tutkimukseen liittyvien keskeisten käsitteiden ja vallalla olevien teorioiden tarkastelu ohjaa tutkimuksen myöhempää analyysistä tarkastelua ja auttaa lukijaa ymmärtämään, mistä ekoasumisessa ja -rakentamisessa laajemmalla käsitteellisellä ja teoreettisella tasolla on kyse. Tutkimusmatkan käsitelmäärittelyihin aloitan esittelemällä ekologisen asumisen kaksi tulkintakenttää sekä aiemman tutkimukseni ekologisen asumisen alueelta.

Tässä luvussa pyrin vastaamaan ja luomaan pohjaa teoriatasolla ensimmäiseen tutkimuskysymykseen (mitä on ekologinen rakentaminen konkreettisella tasolla) sekä tutkimuksen ensimmäiseen ja neljänteen analyyttisiin kysymyksiin (millaista toimintaa ekorakentaminen on, millaisia arvoja päiväkirja ilmentää ekorakentamisesta).

2.1. Ekologisen asumisen tulkintakentät ja tutkimukseni lähtökuopat

Stephen Dovers (2001, 2–6) luokittelee ympäristöön liittyvät ongelmat kolmeen tasoon: mikro-ongelmiin, meso-ongelmiin ja makro-ongelmiin. Mikro-ongelmat nousevat alimmalta tasolta, eli ne ovat paikallisia. Meso-ongelmat ovat mikro-ongelmia laajempia esimerkiksi jotakin paikallista prosessia koskevia ongelmia (public agenda). Ongelmat saattavat olla esimerkiksi yhtä maata koskevia. Makro-ongelmat edustavat laajinta ongelmien tasoa. Ongelma uhkaa silloin koko ympäristöä ja ihmisiä. Makro-ongelmat ovat saattaneet nousta alimmalta tasolta. Ilmastomuutokset ovat yksi esimerkki makrotason ongelmasta.

Mikro-, meso- tai makrotason ympäristöongelmien käydessä yhä yleisemmiksi on herätty laajalla tasolla vastustamaan ongelmien syntyä. Ympäristöongelma on globaali ongelma, jossa ilmenevät yhteiset arvot ja yhteinen intressi (Hajer 1995, 14). Ympäristöongelmien syntyä pyritään ehkäisemään tai niiden jo aiheuttamia haittoja vähentämään.

Syväekologia ja ekologinen modernisaatio ovat metateoreettisia lähestymistapoja, jotka pyrkivät ratkaisemaan ympäristöongelmat. Ne lähestyvät aihetta erilaisista näkökulmista: syväekologia ehkäisevällä tavalla ja ekologinen modernisaatio jälkiä korjaavalla tavalla.

2.1.1 Ekologinen asuminen syväekologian näkökulmasta

Syväekologia voidaan luokitella luontokeskeiseksi suhtautumistavaksi, koska siihen sisältyy käsitys luonnon itseisarvosta. Keskeinen seikka on ihmisen ja luonnon välinen suhde. Syväekologian isänä pidetään norjalaista Arne Naessia. Naessin mukaan syväekologialle on tyypillistä, että se pohtii, menevätkö ihmisen tarpeet muun luonnon tarpeiden edelle ja millaisin edellytyksin. Siksi ihmisillä on tarpeidensa vuoksi erityinen vastuu luonnosta. Ihmisen vastuuta korostaa kyseenalaistamiskyky. Tällä Naess tarkoittaa sitä, että ihmisellä on ainakin jollakin tasolla kyky kysellä toimintansa pitkäaikaisvaikutuksia. (Naess 1983, 267–269.)

Syväekologiassa nähdään, että jokaisella ihmisellä on omanlaisensa luonto, jonka jokainen ihminen kokee omalla tavallaan. Skolimowskin mukaan (1987, 122–126) luonto on ihmisen ja erityisesti aluksi hänen mielensä luoma kulttuurituote. Myös Kjellberg näkee luonnon ja ihmisen yhteyden tärkeänä. Kjellbergin mukaan syväekologiassa pyritään yhdistämään ihmisen yksilöllinen ja sosiaalinen itsensä toteuttaminen luonnon kokonaisuutena (Kjellberg 1995, 46).

Luonnon ja kulttuurin sekä erityisesti luonnon ja ihmisen suhdetta on pohtinut myös Yrjö Haila. Hailan mukaan luonto on otettava huomioon inhimillisen olemassaolon ehtona. Luonto asettaa rajoja inhimilliselle toiminnalle. Nämä rajat ovat sekä ulkoisia että sisäisiä. Ihmiskehon elintoiminnot ovat luonnon prosesseja, joiden häiriöttömän jatkumisen ehdottomana edellytyksenä on aineenvaihdunta ympäristön kanssa. (Haila 1995, 35.) Luonto onkin osa ihmisarvoisen elämän perusehtoja. Haila perustelee tätä kahdella syyllä. Yhtenä syynä hän näkee, että luonnon arvottamisen tiedollis-kulttuurinen perusta vaihtelee eri ihmisten välillä. Luonnon arvottamisen näkökulmina voidaan erottaa toisistaan ekologinen, taloudellinen, kulttuurinen ja eettinen sekä esteettinen näkökulma. Näiden eri näkökulmien painottuminen ja keskinäinen merkitys voi

vaihdella tapauskohtaisesti. Toisena syynä siihen, että luonto on osa ihmisarvoisen elämän perusehtoja, Haila näkee luonnon arvottomuuden markkinoilla. Markkinamekanismi ei tuota lukuja luonnon arvosta. Luontoa arvotetaan kyllä epäsuorasti. (Haila 1995, 73.)

Naessin mukaan ekologista asumista olisi ihanneyhdyskunta, joka kytkeytyy luontoon. Tällaisella luontoon kytkeytymisellä Naess tarkoittaa hajasijoitusta ja vähintään luonnon päästämistä kaupunkiin esimerkiksi jättämällä laajoja puistoalueita kaupungin keuhkoiksi. Urbaaneilla alueilla paikallisyhteisöjä on tuettava. Pehmeää ja innovoivaa teknologiaa olisi hyödynnettävä ja suosittava vuorovaikutusta urbaanin ja ei-urbanin elämänmuodon välillä. (Naess 1973 96-97.)

Bruno Erat kuvaa ekologista asumista ruoan suhteen omavaraiseksi elämiseksi, jossa viljely on luonnonmukaista ja kompostointi jokapäiväistä. Myös rakennus on ekologinen, eli talot on rakennettu paikallisista rakennusmateriaaleista, kuten puusta tai savesta. Ne ovat tiiviitä ja lämpöä säilyttäviä ja varastoivia. Myös muiden rakennusten sijoittaminen pihapiirin on tarkkaan suunniteltua. Ympäröivät rakennukset, kuten navetat suojaavat asuinrakennusta tuulilta. (Erat 1994, 76.)

Syväekologiassa kysytään elämän päämääriä ja siirrytään minän korostuksesta koko maailman huomion ottamiseen. Syväekologiassa ekologinen asuminen sisältää asumisen ohella myös ajatuksia elämän päämääristä. Ekologisessa asumisessa huomioitaisiin myös ympäröivä muu maailma. Syväekologiassa ekologinen asuminen painottaa ihmiskeskeisyyden sijasta asumisen luontokeskeisyyttä. Syväekologinen asuminen olisi esimerkiksi yhteisöasumista. Sitä olisi kaupungissa luonnon lähellä, mutta myös hajautetusti luonnon helmassa. (Virtanen 2000, 39–40.)

2.1.2 Ekologinen asuminen ekologisen modernisaation näkökulmasta

Ekologinen modernisaatio omaksuu teknosentrisen eli tekniikkakeskeisen luontoasenteen ja hahmottaa luonnon raaka-ainelähteeksi. (Virtanen 2000, 40; Vilkka 1993, 91–101.) Ekologisessa modernisaatiossa keskeisessä asemassa on modernisaation käsite. Siitä näkökulmasta ekologinen modernisaatio tarkoittaa nykyaikaistamista, joka suoritetaan ekologisesti (Virtanen 2000, 42).

Ekologiselle modernisaatiolle tyypillistä ovat ihmisten tarpeet ja niiden tyydyttäminen. Ekologisessa modernisaatiossa uskotaan ihmisen kykyyn hallita muutoksia. Ekologista modernisaatiota onkin kutsuttu syväekologian vastakohtaksi eli pintaekologiaksi. Se etsii

vastauksia pinnalta, kuten taloudesta, tuotannosta ja kulttuurista, ja pyrkii muuttamaan niitä ekologisemmaksi. (Virtanen 2000, 44.)

Ekologisella modernisaatiolla tarkoitetaan teknis-taloudellisten, sosiaalisten ja intellektuaalisten vastausten hakemista ympäristöongelmiin ja -kriisiin (Massa 1995, 13). Ekologinen modernisaatio on kehitystä ja talouskasvua ekologisuuden ohella. Kehitys on painottunut tekniseen kehitykseen. Tutkittaessa ekologista asumista ekologisen modernisaation mukaan, siitä ei voida esittää mitään yhtä erityistä mallia, joka ilmenisi samanlaisena mallina eri paikoissa. Ekologinen asuminen on hyvin kirjavaa johtuen osaksi ekologia-käsitteen laajuudesta. Joitakin perustavia periaatteita ekologisesta asumisesta ekologisen modernisaation mukaan voidaan kuitenkin nostaa esille. Asunto on pitkäaikainen hyödyke, jota voidaan muuttaa ja käyttää yhä uudelleen. Siinä pyritään teknisin uudistuksin yhä ekologisempaan asumiseen. Keskeisellä sijalla ekologisessa asumisessa ovat ekologinen rakennus ja ekologiset tekniset uudistukset kodintekniikassa ja esimerkiksi etätyön suosiminen. (Virtanen 2000, 46–47.)

Karkeasti voidaan jaotella syväekologinen ekoasuminen elämäntapaan liittyväksi asumiseksi, jossa elämäntavalla ja valinnoilla pyritään ratkaisemaan ympäristöongelmat. Ekologisen modernisaation mukainen ekoasuminen määrittyy rakennukseen ja materiaaleihin painottuvaksi asumiseksi, jossa elämäntapaa ja kehitystä ei haluta pysäyttää, vaan halutaan muuttaa elämässä käytettävät hyödykkeet ja materiaalit ekologisiksi ja sen avulla ratkaista ympäristöongelmat. Taustalla syväekologiassa on ajatus luonnon rajallisuudesta ja sen vähäisen jäljellä olevan säilyttämisestä, kun taas ekologisessa modernisaatiossa luonto on rajaton ja pohjaton alue.

Ekologisessa modernisaatiossa ihmisen aiheuttamat ympäristövahingot ovat korjattavissa ja vältettävissä ihmisen kehittämän tekniikan ja muun osaamisen avulla. Pääasiallinen motivaatio nousee ihmisestä ja hänen tarpeistaan. Brundtlandin komission raportin ”Yhteinen tulevaisuutemme” voidaan nähdä sisältävän nk. teknoekologista näkökulmaa. Teknoekologia uskoo ihmisen kykyyn hallita tekniikan avulla muutoksia. Se ei yleensä käsittele ihmistä muun luonnon kanssa samanarvoisena, vaan luonto on siinä resurssilähde ja siksi huolenpidon arvoinen. Tiivis rakentaminen on tyyppiesimerkki tällaisesta teknoekologiasta. Siihen liittyy ajatus, että häiritsemme luontoa mahdollisimman vähän, kun luomme kompakteja kaupunkeja ja alueita. (Kjellberg 1995, 38–41.)

Syväekologia ei tyydy pelkkään ympäristönsuojeluun vaan sisällyttää tämän holistiseen normatiiviseen elämänfilosofiaan. Luonnonvarat kuuluvat kaikille elämänmuodoille. Sillä pyritään integroimaan ihmisen itsensä toteuttaminen luonnon kokonaisuuteen. (Kjellberg 1995, 46.) Vastauksena luontoa kuluttavan, kaupunkimaisen elämänmuodon laukaisemiin ympäristöongelmiin nähdään paluu luontoon. Käytännössä se voi tarkoittaa luonnonläheisen pientaloasutuksen lisääntymistä, yhdyskuntarakenteen hajoamista ja liikennemäärien ja yhdyskuntateknisten kulujen lisääntymistä. (Lainevuori 1995, 105.)

Ekokylissä tavoitteena on pienimuotoinen luonnon keskellä ja ympäristön ehdoilla eläminen. Tähän saattaa liittyä yhteisöllisyyttä ja omavaraisuutta. Ruotsissa³ on Suomea kauemmin ollut vallalla suuntautuminen ekokyliin. (Lainevuori 1995, 112.) Vaikka kylien tavoitteet ja painotukset ovat eri kohteissa erilaisia, kylät olemuksiltaan muistuttavat toisiaan. Kaikkien asukasluku on pieni vaihdellen viidestä viiteenkymmeneen ruokakuntaan. Nämä pientaloista muodostuneet kylät sijaitsevat kaikki olemassa olevien yhdyskuntarakenteiden ulkopuolella. Kylissä tähdätään mahdollisimman omavaraiseen energian- ja vedenkäyttöön sekä ravinnontuotantoon. Asukkaat osallistuvat talojensa ja ympäristönsä suunnitteluun, ja sosiaalista kanssakäymistä korostetaan. (Erat 1994, 76–78.)

Suomessa on 1980- ja 1990-luvuilla rakennettu pientaloalueita, joiden tietoisena tavoitteena on ollut ekologinen asuminen. Esimerkkeinä mainittakoon Tuulenkylä Jyväskylässä (28 ruokakuntaa), Vastatuuli Jyväskylässä (23 ruokakuntaa), Kotipehku Tampereella (35 ruokakuntaa), Olkahisten hiidenkivi Tampereella (32 ruokakuntaa) ja Hiidenkivi Oulussa (24 ruokakuntaa) (Lyytikä 2001). Motivaatio elää uusvanhalla tavalla lähtee toisaalta tietoisuudesta nykyisten elämäntapojen kestämydestä ja toisaalta pyrkimyksestä löytää vaihtoehto, jossa luontoa kunnioitetaan ja ihmisen toiminta kytketään tiiviimmin osaksi luonnon kiertokulkua. Taustalla on myös kaipuu pois anonyymista kaupungista suurperheen yhteisöllisyyteen. (Erat 1994, 75–76.)

Tämän tutkimuksen alkuasetelma kumpuaa ekologisen asumisen tulkintakentistä: syväekologiasta ja ekologisesta modernisaatiosta. Näissä tulkintakentissä on kyse tämän tutkimuksen nk. metateoriataso kysymyksistä, joista toisessa ääripäässä voidaan löytää syväekologisia ja toisessa ekologisen modernisaation piirteitä asumisesta. Ekologisen modernisaation mukaisessa ekologisessa asumisessa painotetaan materiaalien ja tavaroiden ekologisuutta. Syväekologiassa

³ Esimerkiksi Maija Hakanen on kirjoituksissaan tutkinut syvemmin ruotsalaista ekokylärakentamista.

ekologinen asuminen ei rajoitu vain rakennukseen materiaaleihin, vaan asukas teoillaan ja elämällään vaikuttaa ekoasumiseen. Laajemmin ajateltuna syväekologiassa on kyse kokonaisesta ekologisesta elämäntavasta.

2.1.3 Kiinnostukseni ekologiseen asumiseen

Pro gradu -tutkielmassani (Virtanen 2000) tutkin ekologista asumista ekokyläiden ja ekoyhteisöjen asukkaiden näkökulmasta. Tutkimuksen yhteisöt ja kylät olivat Kangasalan ekokylä, Katajamäen yhteisö Vilppulassa ja Ähtärin ekoyhteisö sekä Keuruun ekokylä. Kangasalan ekokylä poikkesi muista tutkimuksen kylistä ja yhteisöistä siinä, että siellä asukkaat asuivat omissa yksittäisissä ja uusissa ekotaloissa. Katajamäellä asukkaat jakoivat vanhan puutalon ja muutaman vierasmajan, Ähtärissä asuttiin vanhassa vanhainkodissa, ja Keuruulla kaikki asuivat entisessä pakolaisten vastaanottokeskuksessa. Vuoden 2000 jälkeen näissä kylissä on tapahtunut asumisen suhteen muutoksia.

Katajamäen, Ähtärin ja Keuruun rakennukset olivat tuolloin vuonna 2000 vanhoja tai kunnostettuja rakennuksia, kun taas Kangasalan ekokylä täyttyi uusista ekotaloista. Karkeasti jaotellen Kangasalan ekokylä edusti ekologisen modernisaation mukaista ekoteknistä lähestymistä ekologiseen asumiseen, jossa ekologia kumpuaa rakennusten ekoratkaisuista ja teknisistä innovaatioista. Katajamäellä, Ähtärissä ja Keuruulla ekologinen asuminen löytyi vanhoista kunnostamattomistakin yhteisörakennuksista, huussista, kanatarhasta ja marjapensaista.

Pro gradu -tutkielmani puitteissa haastattelin ekokyläiden ja -yhteisöjen asukkaita heidän ekologisesta asumisestaan. Tuolloin moni haastateltavista perusteli ekoasumistaan ekorakentajan kymmenen käskyn avulla. Ekorakentajan kymmenen käskyä on kirjoittanut Erja Heino (1996), ja ne löytyvät mm. teoksesta ”Kestävä Suomi. Kohti oikeudenmukaista ympäristövaraa”. Asukkaat noudattivat ekorakentajan käskyjä ja arvioivat niiden kautta omaa asumistaan ekologisiksi. Ekorakentajan kymmenen käskyä voidaankin nähdä ohjenuoraksi ekoasumista haluaville tai sitä jo harjoittaville. Ekorakentajan kymmenen käskyä löytyvät liitteestä 1.

Ekorakentajan kymmenen käskyn ensimmäinen käsky on ”älä rakenna”. Pohjimmaisena ideana on siis oletus, että varsinaisesti mikään rakentaminen ei ole ekologista. Kymmenen käskyn ekologisuus vähenee loppua kohti, eli jos rakentaja noudattaa vain kymmenettä käskyä, on hän jo rikkonut

edellä olevia yhdeksää käskyä, ja ekologisuus on rakentamisessa verrattain vähäistä. Kuitenkin rakentaja, joka noudattaa vaikka vain yhtä kymmenestä käskystä, on ekorakentaja.

Ekorakentajan toisessa käskyssä kehoitetaan korjaamaan mieluummin vanhaa kuin rakentamaan uutta. Sen voidaan nähdä nousevan vanhojen asuntojen perusparannusideasta. Suomessa sisäasiainministeriö asetti vuonna 1976 perusparannustyöryhmän laatimaan ehdotuksen uudesta asuntotuotantolain korvaavasta vanhan rakennuskannan korjaamisen tukijärjestelmästä. Se päättyi ehdottamaan erillistä perusparannuslakia. Työryhmä korosti asuntopoliittisena yleistavoitteenaan rakennettavien kokonaisuuksien kehittämistä siten, että ympäristöarvot säilyisivät. Perusparannuslaki pantiin käytäntöön vuonna 1979. Aluksi kokeilu oli alueittainen. Lain mukaan kokeilualueilla oli mahdollista hakea lyhyt- tai pitkäaikaista perusparannuslainaa asuntojen korjaamiseen. Vuonna 1985 kokeilu lakkautettiin, ja laista tuli valtakunnallinen. (Eskelinen 1998, 19–23.) Ekorakentajan kymmenen käskyä ovat myös tässä tutkimuksessa keskeisellä sijalla, sillä niiden avulla analysoin omakotirakentajan päiväkirjan tarinan rakentamisen ekologisuutta.

2.2 Ekologinen asuminen asuntopoliittikan kentässä, ekologisen asumisen tutkimuksia ja tekijöitä

Suomessa yleisesti asuntopoliittikkaa koskevan tutkimuksen osuus yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen piirissä on ollut suhteellisen vähäistä verrattaessa tilannetta esimerkiksi brittiläiseen tutkimustraditioon (Eskelinen 1998, 27). Kuitenkin asuntopoliittisia tutkimuksia ja selvityksiä tehdään Suomessa hyvin monenlaisissa instituutioissa ja organisaatioissa, ja alan tutkimusintressit muodostavat hyvinkin laajan kirjon vaihdellen akateemisista opinnäytetöistä pieniin paikallistason tilastaselvityksiin. (Inkinen 2000, 7.)

Vuonna 2000 Tampereen yliopiston sosiaalipoliittikan laitoksella on tehty esitutkimus Suomen asuntopoliittisesta tutkimuksesta 1990-luvulla. Esitutkimuksessa kerättiin kirjallisuusviitteitä bibliografisesta tietokannasta FENNICAsta. Mukana eivät olleet pro gradu -tutkielmat. Kirjallisuuskooste jaoteltiin seitsemään ryhmään:

- 1.) asuntopoliittikkaan,
- 2.) markkinoihin, rahoitukseen ja talouteen,
- 3.) tuotantoon ja rakentamiseen,
- 4.) asuinalueisiin,

- 5.) asukasdemokratiaan ja osallistavaan suunnitteluun,
- 6.) asumismuotoihin ja
- 7.) asukaskasryhmiin. (Inkinen 2000, 28–33.)

Esitutkimuksessa nämä ryhmät jaettiin kahteen osioon. Ensimmäiseen osioon kuuluivat 1–3 ryhmät ja toiseen osioon 4–7 ryhmät. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan lähemmin toiseen osioon kuuluvia ryhmiä. Toiseen osioon kuuluvat ryhmät: (4) asuinalueet, (5) asukasdemokratia ja osallistava suunnittelu, (6) asumismuodot sekä (7) asukasryhmät.

Asuinalueet -ryhmä käsittää asuinalueisiin liittyvän tutkimuksen sekä ekologiseen kaupunkiin ja asumiseen liittyvän tutkimuksen. Viides ryhmä keskittyy asukasdemokratiaan ja osallistavaan suunnitteluun. Asumismuodot-ryhmään kuuluu asumismuotoihin ja -palveluihin liittyvä tutkimus sekä asunnottomuuden ja syrjäytymisen tutkimus. Asukasryhmät ryhmään kuuluvat mm. lapsiin ja nuoriin, ikääntyneisiin ja vammaisiin, psykiatrisiin potilaisiin, romaniväestöön ja pakolaisiin liittyvät tutkimukset. (Koskiahho 2000, 44–45.)

Toisen osion määrällinen paino on asuinalueita sekä ekologista kaupunkia ja asumista koskevassa tematiikassa, sitten ikääntyneiden asumisessa ja asukasdemokratia kysymyksissä sekä asunnottomuudessa. Asuinalueeseen liittyviä tutkimuksia löytyi 54 ja ekologiseen kaupunkiin ja asumiseen liittyviä 51 siten Fennica-tietokannasta siten ekologiseen asumiseen liittyvää tutkimusta on kohtalaisesti suhteessa muihin tutkimusalueisiin. Toisessa osiossa määrällisesti ekologiseen asumiseen liittyvää tutkimusta oli runsaasti.

Asuinalueista ja ekologisesta kaupungista ja asumisesta sekä asunnottomuudesta on kaikista tehty kaksi väitöskirjaa, minkä lisäksi yksi väitöskirja on valmistunut asumismuodoista. Kaikista väitöskirjoista kolme on sosiaalitieteellistä, yksi teknisten tieteiden, yksi hallintotieteiden ja kaksi maantieteen tutkimusta. Myös muiden kuin väitöskirjojen aiheissa ekologinen asuminen on suosittua. Työryhmäraportteja ekologisesta asumisesta on tehty 2, selvityksiä 24 ja muita tutkimuksia 23. Asuinalueitutkimuksia, johon ekologinen asuminenkin tässä jaottelussa kuuluu, ovat julkaisseet esimerkiksi asuntohallitus, yliopistolaitos, ympäristöministeriö, tilastokeskus, kaupunkiliitto/kuntaliitto sekä kuntien organisaatiot, VATT, työministeriö ja STAKES. (Koskiahho 2000,44–45.) Siten ekologisen asumisen tutkimusta on Suomessa jonkin verran yhteiskuntatieteiden alueella, mutta verrattaessa tilannetta esimerkiksi Ruotsiin tai Saksaan on ekologisen asumisen tutkimuksen osuus yhteiskuntatieteellisessä kentässä siellä suurempi kuin meillä Suomessa. Tämä

voi tietenkin selittyä myös sillä, että yhteiskuntatieteiden pitkät juuret yltävät myös Saksan maalle. Suomessa tutkimustraditio on vielä nuorempaa, varsinkin asuntopolitiikassa.

Suomessa asuntopolitiikan tutkijoiden kenttä ei ole ollut kovinkaan yhtenäinen verkosto. Vasta 1990-luvun puolivälissä esimerkiksi asuntopolitiikan, asuntomarkkinoiden ja asumisen tutkijat ovat olleet aktiivisemmin yhteydessä toisiinsa. Siitä esimerkkinä ovat ”asuntotutkimuksen päivät”, joita on järjestetty vuodesta 1995 lähtien tai vaikkapa 1990-luvun lopulla perustetut monet sähköpostiverkostot, kuten asuntotutkimus-, urbanettes- ja stadi-lista-postiverkostot. Muissa Pohjoismaissa asuntopolitiikan ja asumisen tutkimus on jo pitkään ollut järjestäytyneenä. Myös Saksassa, Isossa-Britanniassa ja Ranskassa asuntopolitiikan tutkimuksella on oma paikkansa muiden tutkimusalueiden joukossa, ja sen arvostus on varsin korkealla. (Koskiahon 2000, 52.)

Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus sekä Espoon kaupungin kulttuuritoimi ovat yhdessä jo vuodesta 1992 alkaen järjestäneet Tapiolassa kesäseminaareja kaupunkikehitykseen ja kaupunkikulttuuriin liittyvästä ajankohtaisesta teemasta. Vuonna 2004 teemana oli ”asuminen” (<http://www.hut.fi/Yksikot/YTK>).

Perinteisesti ekologisen asumisen kysymyksiä ovat tutkineet teknisten tieteiden edustajat, kuten arkkitehdit tai insinöörit. Tällöin ekologista asumista on tarkasteltu lähinnä vain rakennusten ja materiaalien kautta sekä mitattu ekoasumisen kuormittavuutta. Ekoköylien asumista on esimerkiksi mitattu ekotasemittarilla, kuten vuonna 1999 ilmestyneessä ympäristöministeriön selvityksessä ”Ekoköylien ekologinen tase” (Harmaajärvi, 1999). Asumisen ekokirjoa on kuvattu myös valokuvin lähinnä sen viihtyvyyden tai ulkonäköön painottuen, kuten vuonna 1997 ilmestyneessä ympäristöministeriön julkaisussa ”Asumisen ekokirjo” ja vuonna 1992 ilmestyneessä asuntohallituksen ja rakennusalan kustantajien julkaisussa ”Lähiöt viihtyisiksi” (Ympäristöministeriö, 1997; Erat, 1992).

Muita ekologiseen asumiseen liittyviä julkaisuja ovat esimerkiksi vuonna 1995 ilmestynyt ”Ekopolis Ekologisen kaupungin juuria etsimässä” ja vuonna 1993 ilmestynyt ”Asumisen tulevaisuus. Asuntopolitiikan ja rakentamisen vaihtoehdot” (Lapintie; Koskiahon 1995 ja Andersson; Junto, 1993). Ympäristöministeriön, Teknologian kehittämiskeskuksen (TEKES), Suomen arkkitehtiiliiton (SAFA) ja Rakennusalan kustantajien (RAK) tuottaman kirjallisuuden lisäksi ekologiseen asumiseen liittyvästä kirjallisuudesta mainittakoon vielä tärkeinä Bruno Eratin, Pertti Sarmalan, Briitta Koskiahon, Maija Hakasen, Kimmo Lapintien, Ari Lainevuon ja Seppo

Kjellbergin kirjoitukset, joiden teemat liikkuvat mm. ekologiassa, ekologisessa rakentamisessa, ekokaupungissa, kestävässä kehityksessä sekä yhteisöllisessä ja ekologisessa suunnittelussa. Näissä tarkastelutapa ekoasumiseen on poikkitieteellinen, eli ekoasumista tarkastellaan rakennusmateriaalien ja mitattavuuden avulla, ja samaan aikaan huomioidaan myös sen yhteiskunnallinen merkitys.

Lisäksi Suomessa toimii Kaupunkitutkimuksen seura ry. sekä Yhteiskunnallisen ympäristöalan valtakunnallinen tutkijakoulu, joissa tehdään myös kansainvälistä ekologisen asumisen aihepiiriin liittyvää tutkimusta ja järjestetään seminaareja alan tutkijoille. Ekologisen asumisen tutkimuksia ja projekteja löytyy myös runsaasti muun muassa Saksasta, Ruotsista, Tanskasta ja Norjasta. Kansainvälisiä ekoasumisen vaikuttajia ovat esimerkiksi Bruno Erat, Arne Naess, Luc Ferry ja Joseph Huber. Näistä Erat, Naess ja Perry voidaan luokitella enemmän syväekologisen näkökulman edustajiksi ja Huber ekologisen modernisaation mukaisen näkökulman edustajaksi. Karkeasti jaoteltuna ekologisen asumisen kirjallisuudesta voidaan erottaa kaksi ääripäätä; ekologista rakennusta, materiaaleja ja teknisiä innovaatioita painottava ekologisen asumisen tutkimus ja ekologista elämää, aatteita ja tekoja painottava ekologisen asumisen tutkimus. Esimerkiksi Arne Naess tarkastelee ekologista asumista ihmiskeskeisesti ja Joseph Huber enemmän teknisestä näkökulmasta.

2.3 Tutkimuksen keskeiset käsitteet ja niiden määrittelyä

Tämän tutkimuksen keskeisiä käsitteitä ovat: ekologia, ekorakentaminen, ekoasuminen, arvot ja asenteet sekä tarina ja aktantit. Näistä tarina- ja aktantti- käsitteitä tarkastelen narratiivisen ja semioottisen tutkimuksen yhteydessä. Seuraavaksi esittelen ekologian, ekorakentamisen, ekoasumisen ja arvoihin sekä asenteisiin liittyviä määritelmiä. Aluksi selvitän ekorakentamisen paikkaa asuntopoliittikan kentässä.

Asuntopolitiikka, ekologia ja ekologinen rakentaminen

Asuntopolitiikalla tarkoitan sitä toimintaa, jonka juuret ulottuvat aina 1800-luvun puolivälin tienoille teollistumisen ja kaupungistumisen aikakauteen⁴. Ensimmäisenä asuntopolitiikkona meillä Suomessa pidetään Sakari Topeliusta.

Ennen teollisuutta valtaosa asunnoista (köyhintä väestönosaa lukuun ottamatta) rakennettiin itse. Myös työnantajat rakensivat asuntoja työntekijöilleen. Industrialistinen kehitys merkitsi samalla siirtymistä rahatalouteen, ja rakentamisestakin tuli elinkeino. Kaupunkien asunto-olot huononivat 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Asumistiheys kasvoi, ja vuokrat kohosivat. Työväen asunto-olot todettiin muutamissa kaupungeissa huonoiksi. Tampereella huonoja asuntoja oli 1900-luvun alussa noin 40% asutokannasta. Työväen yhdistykset ottivatkin tehtäväkseen työväen asunto-olojen parantamisen.

Vuonna 1897 säädettiin ensimmäinen aravatyypinen laki. Lain perusteella myönnettiin halpakorkoisia lainoja työväen yhtiöille. 1900-luvun alussa alkoi Tampereella Puutarhakaupunkiliike, ja tällöin rakennettiin Lapin ja Viinikan esikaupunkialueet. Helsingissä vastaavasti rakennettiin Käpylän asuinalue. Kenties ekologisen asumisen yksi juuri lähtee versomaan tästä Puutarhakaupunkiliikkeen ideasta?

Jarmo Lehtisen mukaan asuntopolitiikasta esitetään suomalaisissa sosiaalipolitiikan ja asuntopolitiikan oppikirjoissa irrallisia määritelmiä, joiden sisällöstä on löydettävissä kuitenkin myös yhteisiä elementtejä. Lehtisen mukaan esityksissä toistetaan pienin muunnelmin Heikki Wariksen alunperin vuonna 1961 esittämää asuntopolitiikan määritelmää, jonka Waris puolestaan on johtanut Armas Niemisen sosiaalipolitiikan käsitteestä. Waris määritteli tuolloin ”asuntopolitiikan sisältävän ne sosiaalipoliittiset pyrkimykset ja toimenpiteet, joiden tarkoituksena on turvata kohtuullinen asuntotaso ja viihtyvyys eri yhteiskuntaryhmille ja perheille” (Waris 1968, 293). Asuntopolitiikka on usein määritelty yhdeksi sosiaalipolitiikan toiminta-alueeksi. Sen tulisi siis toteuttaa sosiaalipoliittisia tavoitteita. Asuntopolitiikka ulottuu kuitenkin myös sosiaalipolitiikan ulkopuolelle esimerkiksi talous-, alue- ja kulttuuripolitiikkaankin.

⁴ Asuntopolitiikan historiasta kirjoittaneet mm. Manninen 1974 ja Juntto 1990.

Yhteiskuntapolitiikka on lyhyesti määriteltynä julkisen vallan harjoittamaa päätöksentekoa. Julkinen valta ensisijaisesti määrää Suomessa asuntopolitiikankin suunnan. Lisäksi asuntopoliittisia päätöksiä tehdään myös yksityisellä sektorilla. Mannisen (1974, 13) mukaan tätä sektoria edustavat mm. pankit rahoittaessaan asuntotuotantoa, rakennusliikkeet tehdessään rakentamispäätöksiä ja myös yksityiset toimijat, kuten yhdistykset tai seurakunnat. Ympäristöministeriön nettisivuilla asuntopolitiikka määritellään seuraavasti:

Asuntopolitiikan tavoitteena on hallitusohjelman mukaisesti turvata sosiaalisesti ja alueellisesti tasapainoiset asuntomarkkinat, poistaa asunnottomuus sekä edistää asumisen laatua. Lisäksi huolehditaan, että kohtuuhintaisia asuntoja tuotetaan riittävästi. (<http://www.ymparisto.fi/> 25.2.2004⁵)

Asuntohallitus määrittelee vuonna 1993 asuntopolitiikan varsin laajasti ja kattavasti. Sen mukaan ”Asuntopolitiikka käsittää ne yhteiskunta- ja sosiaalipoliittiset toimenpiteet, joiden tarkoituksena on turvata kohtuullinen asumistaso ja viihtyvyys eri yhteiskuntaryhmille, perheille ja yksilöille. Asuntopolitiikkaa harjoittavat etupäässä julkiset viranomaiset, valtio ja kunnat, mutta myös erilaiset järjestöt ja yritykset ovat osallistuneet asuntopoliittiseen toimintaan.” (Asuntotoimi Suomessa 1993, 285.) Sekä ympäristöministeriön että asuntohallituksen määritelmässä tulee esille asuntopolitiikan laaja määrittely suhteessa yhteiskuntaan ja sosiaalipoliittikkaan. Nämä määritelmät koetaan tässä tutkimuksessa hyviksi, koska niissä asuntopolitiikkaa harjoittavat tahot huomioidaan laajasti.

Asuntopolitiikka on tavallisesti jaettu kolmeen lohkoon: rajoittavaan, edistävään ja suunnittelevaan asuntopolitiikkaan. Rajoittava asuntopolitiikka tarkoittaa sääntelyä, joka kohdistuu sekä asuntojen teknisiin, taloudellisiin, terveydellisiin ja moraalisiin näkökohtiin että asuntojen hallintaan. Edistävää asuntopolitiikkaa on puolestaan asuntotuotannon ja muiden asumismahdollisuuksien edistämistä, ja suunnitteleva asuntopolitiikka ratkoo maankäytön ongelmia lähinnä kaavoituksen avulla sekä ohjelmoi asuntotuotantoa. (Lehtinen 2000, 10.) Tässä tutkimuksessa näen ekologisen asumisen kuuluvan lähinnä rajoittavaan asuntopolitiikkaan. Siinä pyritään sääntelyllä vaikuttamaan asuntojen

⁵ Samoilla nettisivuilla mm. seuraavaa tietoa: Asuminen ajankohtaista: Slummit eivät synny, vaan ne tehdään. Asuntopolitiikan tavoitteena on hallitusohjelman mukaisesti turvata sosiaalisesti ja alueellisesti tasapainoiset asuntomarkkinat, poistaa asunnottomuus sekä edistää asumisen laatua. Lisäksi huolehditaan, että kohtuuhintaisia asuntoja tuotetaan riittävästi. Muuttoliike ja väestön vanheneminen haasteina: Voimakas muuttoliike on viime vuosina lisännyt asuntojen kysyntää kasvukeskuksissa, joissa asuntojen kysyntä on ylittänyt tarjonnan. Toisaalta kasvukeskusten ulkopuolella, myös useissa kaupungeissa, asuntoja on jäänyt tyhjilleen väestön vähetessä.

ympäristöystävällisyyteen. Toisaalta siinä on myös edistävän asuntopolitiikan piirteitä, koska siinä pyritään edistämään muita, esimerkiksi ekologisia asumismahdollisuuksia.

Asuntopoliittisessa kirjallisuudessa asuntopolitiikka on määritelty usein hyvin yleisellä tasolla siten, ettei sitä yhdistetä sosiaalipoliikkaan (Lehtinen 2000, 14). Asumisen ongelmat nähdään silloin hyvin moninaisina, ja määrittelyissäkin jäädytään vain väljälle tasolle. Siitä esimerkkinä on Donnisonin ja Ungersonin määritelmä: ”Asuntopolitiikalla tarkoitetaan mitä tahansa pysyvää toimintaa, jonka tarkoituksena on vaikuttaa asunoloihin” (Donnison; Ungerson 1982, 13). Asuntopolitiikka voidaan pelkistetyesti määritellä asuinoloja koskevaksi toiminnaksi (Eskelinen 1998, 12).

Lehtisen mukaan ei pidä sekoittaa yleistä teoreettista näkemystä asuntopolitiikasta siihen, mitä asuntopolitiikka on käytännön toiminnassa (Lehtinen 2000, 19). Asuntopolitiikka on syntynyt asumisessa esiintyvien epäkohtien poistamiseksi ja estämiseksi. Asuntopolitiikkaan liittyvät ongelmat ovat luonteeltaan sosiaalisia, taloudellisia ja teknisiä. Asuntopolitiikka käsittää ne sosiaalipoliittiset toimenpiteet, joiden tarkoituksena on turvata kohtuullinen asumistaso ja viihtyvyys eri yhteiskuntaryhmille, perheille ja yksilöille. Asuntopolitiikan tehtävänä on asumistason parantaminen. (Manninen 1974, 17; 33.)

Asuntopolitiikan tavoitteet määritellään monella eri tavalla. Tässä tutkimuksessa asuntopolitiikan tavoitteiden määritelmäksi olen valinnut Mannisen esittämän ryhmittely vuodelta 1974. Sen mukaan tavoitteet ryhmitellään asuntojen määrään, laatuun ja jakaantumista koskeviin kysymyksiin sekä asumiskustannuksiin ja asumisympäristöä koskeviin kysymyksiin (Manninen 1974, 18).

Asumisympäristöä koskeva tavoitteiden esittäminen oli 1970-luvulla varsin uutta. Asumisympäristöön ei tuolloin kiinnitetty paljonkaan huomiota. Asumisympäristöön liittyvät kysymykset kuuluvat toisaalta suunnittelu piiriin, toisaalta ympäristönsuojelun piiriin. (Manninen 1974, 31.) Asumisessa asukas vaikuttaa teoillaan ympäristöön, mutta myös ympäristö asumiseen ja asukkaaseen. Asuinympäristö jaetaan perinteisesti fyysiseen, sosiaaliseen ja toiminnalliseen ympäristöön. Tässä asuinympäristöllä tarkoitetaan fyysistä eli ihmisen itsensä rakentamaa ympäristöä sekä luonnonympäristöä, kuten puistoja ja metsiä.

Asuntopolitiikan määritelmissä huokuu aina ajan henki. Asuntokysymys on ollut eri aikoina ja yhteiskunnallisissa tilanteissa erilainen. Se on ymmärrettävä tietyn yhteiskunnan lainalaisuuksien

tuotteena ja näistä määräytyvänä (Karvonen 1973, 11; Eskelinen 1998, 15). Lieneekin paikallaan kysyä, onko eräs tämän hetken asuntokysymys ekologinen asuminen?

Myös asunnon sijainnilla on suuri merkitys. Jos asunto sijaitsee työpaikkojen, koulujen ja palveluiden lähellä, vähennetään sillä merkittävästi liikkumisesta aiheutuvia päästöjä. Ekologista elämää voi siis viettää kaupungissa tai maalla. Etätyömahdollisuudet ja lähipalvelujen tarjonta edistävät ekologisen elämäntavan onnistumista. Ekoasukas välttää tarpeetonta energian ja raaka-aineiden käyttämistä, huolehtii jätteistään sekä rajoittaa kasvihuonekaasujen päästämistä ilmakehään. Elämykset luonnosta, toisista ihmisistä, kulttuurista ja sähköisistä verkoista eivät kuluta juurikaan luonnonvaroja. (Ojala 2000, 206–207.)

Ulla-Maija Laiho on pohtinut asumisen erilaisia tarpeita ja niiden tyydyttämistä. Laihon mukaan asumisen tarpeet muuttuvat nopeammin kuin asuntokanta. Tarpeet ovat sidoksissa myös ihmisen elämänkareen; nuoruuden ensikoti on erilaisia tarpeita tyydyttävä kuin vaikkapa vanhuksen viimeinen koti. Asumisen tarpeet ovat sidoksissa myös arvoihin. Tällaisista arvoista Laiho nostaa esille vastinparit aineelliset – henkiset, kuluttaminen – ekologia, yksin – yhdessä, neljän seinän sisällä – ulkopuolella ja yksilö – yhteisö. Asuminen reagoi siten hitaasti tarpeisiin, koska asuntokanta muuttuu hitaasti. Asuminen on sidoksissa myös taloudellisiin mahdollisuuksiin ja rakenteisiin. Siten se enemminkin estää kuin edistää uudenlaisen asumisen tapojen kehittymistä. Asukas on asuntopoliittisten päätösten näkökulmasta siten objekti ja staattinen. Jos asukkaan tarpeet muuttuvat, muuttaa asukas usein kodista pois. Laiho kiteyttääkin sanomansa rahan valtaan. Raha ratkaisee, ja jokainen asuu juuri niin väljästi ja hyvin ja juuri niin lähellä tavoitteitaan kuin hänellä on varaa. Asuminen onkin Suomessa siten yksilöllinen ongelma. (Laiho 1992, 29.)

Lehtisen mukaan asumisen ongelmien täsmentäminen on pulmallinen tehtävä. Asumiseen suoraan yhteydessä olevien ongelmien moninaisuus ja niiden määrittelymahdollisuuksien avoimuus merkitsevät, että tämän perusteella asuntopoliitikalle voisi antaa lukuisan määrän erilaisia määritelmiä. Tällainen asumisesta lähtevä asuntopoliitiikan määritelmä on esimerkiksi seuraavanlainen:

”Asuminen ymmärretään lisääntyväksi asiaksi, joka vaatii samanaikaisesti ratkaisua ongelmiin, jotka koskevat suojantarvetta, sosiaalista oikeudenmukaisuutta, rakentamisen tehokkuutta, rakentajien taloudellista tarpeita ja asukkaiden taloudellisia tarpeita sekä kaupunkien ja alueiden verkostoja, jotka sisältyvät

asumisen ja fyysisten, sosiaalisten ja taloudellisten palvelujen väliin oleviin monimutkaisiin suhteisiin” (Pugh 1980, ix; Lehtinen 2000, 16⁶).

Tämän määritelmän koen myös tähän tutkimukseen sopivaksi. Siinä huomioidaan ja tuodaan asuminen esille laajasti, asukkaan tarpeita unohtamatta. Myös ekologisessa asumisessa ja rakentamisessa asukkaan toiveet ja tarpeet ovat keskeisiä.

Ekologian juurilla

Käsite ekologia tulee kreikan kielen sanoista oikos ja logos. ”Oikos” tarkoittaa taloa, kotia tai asuinpaikkaa, ja ”logos” tarkoittaa tietoa tai oppia. Sananmukainen käänös ekologialle voisi olla rakennuksen ja asuinpaikan ymmärtäminen (Hakanen 1993, 14).

Ekologisuus on eräs keino vaikuttaa ongelmiin. Se on osaksi myös työntynyt tuotannon uudeksi voimaksi markkinamaailmassa (Koskiahho 1995, 84). Mika Mannermaa (1993, 171–175) puhuu myös kestävän kehityksen bisneksestä, jossa tehokas tuotanto ja kestävä kehitys ovat tulevaisuudessa saman asian kaksi ulottuvuutta. ”To be green you must have green”. Eräitä muotisanoja 1990-luvun lopulla ja uuden vuosituhaten alussa ovat olleet ekologinen ja ympäristöystävällinen. Eko-alkuliitteellä on myyty mitä tahansa uusista autoista viimeaikaiseen ekosähköön (Lähde 2003, 117). Ekologinen asuminen ja rakentaminen voidaan nähdä yhdeksi alueeksi ekomuodin virtauksessa.

Asuntopolitiikan kentälle ekologia nousi kestävän kehityksen periaatteiden myötä. Kestävän kehityksen periaate tuotiin ensimmäisen kerran julkiseen keskusteluun vuonna 1980 Kansainvälisen Luonnonsuojeluliiton toimesta (Lyytikä 1994, 5). Maailmanlaajuiseen tietoisuuteen kestävä kehitys tuli vuonna 1987 YK:n alaisen ympäristön ja kehityksen maailmankomission, ns. Brundlandin komission julkaistua yhteistä tulevaisuuttamme koskevan mietinnön. Kyseisessä raportissa kestävä kehitys määritellään ”*kehitykseksi, joka tyydyttää nykyhetken tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa*”.

Määritelmää lienee yleisimmin käytetty kuvaamaan kestävä kehitystä. Se kertoo tarpeesta käsitellä ihmiskunnan tulevaisuutta pitkällä aikatahtaimella. Meillä ei ole oikeutta lainata ympäristöä

⁶ alleviivaus Lehtisen lisäämä.

lapsiltamme. Sitä lainaa ei voi maksaa takaisin. Kunkin sukupolven velvollisuus on luovuttaa maapallo seuraaville yhtä hyvänä kuin sen olemme saaneet. Avarammin kestävän kehityksen periaate tähtää siihen, että ihmisten keskinäinen ja ihmiskunnan ja luonnon välinen sopusointu lisääntyy. Ekologiset argumentit voittavat taloudelliset argumentit. (Berg 1992, 86.)

Kestävä kehitys tarkoittaa eteenpäin kulkevaa kehitystä ekologisesti kestäväällä, sosiaalisesti hyväksyttävällä ja oikeudenmukaisella sekä taloudellisesti mahdollisella tavalla. Kestävän kehityksen käsite Brundlandin komission raportissa on jätetty väljäksi. Ei ole olemassa yhtä ainoaa ja oikeaa kehityksen mallia. Kukin maa joutuu siten tulkitsemaan kestävästä kehityksestä oman kulttuurinsa puitteissa. Kestävä kehitys ei ole myöskään staattinen tai pysyvä määritelmä, vaan jatkuvasti muuttuva, dynaaminen, joka sopeutuu ihmisen tarpeiden muutoksiin. Ekologinen asuminen on taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestävä.

Kestävä kehitys asumisen suunnittelussa merkitsee erilaisin valinnoin ja teknisin keinoin tapahtuvaa uusiutumattomien luonnonvarojen käytön, päästöjen ja jätteiden vähentämistä, luonnon kiertokulun ja luonnon monimuotoisuuden edistämistä, ympäristön merkitystä lisäävien arvovakenteiden vahvistamista sekä ympäristöystävällisten elämäntapojen mahdollistamista. (Lyytikä 1994, 7.) Merkittävimmät päätökset tehdään jo rakennuksen suunnitteluvaiheessa, jolloin valitaan tekniset ratkaisut, rakennuksen sijainti, suuntaus ja muoto. Viimeisenä lenkinä ketjussa on asiakas, joka voi omilla elintavoillaan vaikuttaa ekologisesti kestävään suuntaan. (Lyytikä 1994, 1.)

Etenkin muussa kuin suomenkielisessä tutkimusaiheeseen liittyvässä kirjallisuudessa käytetään kestäville kehitykselle synonyymina sanaa ekologia (Lyytikä 1994, 5). Kestävä kehitys käsitteenä on meillä Suomessa ollut laajempi kuin vain ekologian sisältämä. Siihen liitetään ekologian lisäksi taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät. Mika Mannermaan mukaan (1993, 163) kestävä kehitys tulisi rajata meilläkin koskemaan nimenomaan ihmisen ja luonnon välistä vuorovaikutusta. Kestävän kehityksen arvokas periaate tulisi Mannermaan mukaan rajata ekologisesti kestävä kehityksen kysymyksiin, ekosysteemien kantokykyyn ja ihmisen ja luonnon väliseen aineelliseen suhteeseen. Sellaiset pohdinnat kuin sosiaalisesti kestävä kehitys, kestävä kehityksen kulttuuri tai vaikkapa kestävä avioliitto ovat käsitteen väärinkäyttöä.

Kestävän kehityksen huomioiminen voidaan erottaa myös vuoden 1990 rakennuslaista. Sen mukaan ”alue on kaavoitettava tai muutoin suunniteltava luonnonvarojen ja ympäristön kestävästä kehityksestä tukevalla tavalla”. Laissa ei kuitenkaan ole tarkemmin määritelty, miten se esimerkiksi käytännössä

toteutetaan. Ekologisia piirteitä löytyy myös jätelaista, YVA- laista ja asuntorakentamismääräyksistä. Vuoden 1994 jätelain mukaan edistetään kestävästä kehitystä velvoittamalla kaikkia kansalaisia pienentämään jätemääriä lajittelemalla ja kierrättämällä tavaroita ja materiaaleja sekä huolehtimaan ympäristöstä. YVA- lain myötä tuli voimaan ympäristövaikutusten arviointi, ja asuntorakentamismääräysten avulla annettiin varovaisia viitteitä kestävästä kehityksen edistävistä toimenpiteistä. (Erat 1994, 60.) Koska ekologinen asuminen on kestävässä kehityksessä kuuluva, voidaan näiden lakien katsoa edistävän ja tukevan myös ekoasumista ja –rakentamista.

Ekologinen rakentaminen

Suomessa ekologisen rakentamisen juuret ulottuvat 1970-luvulle. Kiinnostuksen ympäristöä ja energiaa säästävän suunnitteluun herätti mm. vuoden 1973 energiakriisi. Riippuvuutta tuontiöljystä haluttiin vähentää, minkä seurauksena teknisiä standardeja tiukennettiin, rakennusten erityisvaatimuksia lisättiin, ikkunapinta-alan määrää rajoitettiin, ja rakennuslupaani tuli liittää laskelma energiankäytöstä ja rakennusvaihan eristysratkaisuihin. Aloite ”ekologisuuteen” nousi siis havainnoista, että elimme epävarman ja kalliin tuontiöljyn varassa. Energiansäästö nousikin nopeasti erääksi keskeiseksi rakentamista ja asumista ohjaavaksi normiksi. Esimerkkeinä tällaisista ekokylistä ovat Suomessa Keravan aurinkokylä ja Helsingin Torpparinmäen asuntoalue 1980-luvun alkupuolella. (Lainevo 1995, 117.)

Suomalaisen ekologisen asumisen ja rakentamisen toisen juuren voidaan nähdä lähtevän 1970-luvun lopulta. Arkkitehti Bruno Erat suunnitteli tuolloin Espoon Kilon pientalot, jotka toteutettiin ekologisin ratkaisuin. Ekoratkaisuja olivat mm. lämmitys- ja käyttöveden lämmitysenergian kerääminen vyöhykevesivaraajaan, rakennuksen suuntaaminen eri ilmansuuntien mukaan ja sen jakaminen eri lämpövyöhykkeisiin. Rakennukset pyrittiin liittämään luontoon sekä sulauttamaan osaksi luontoa esimerkiksi nurmetulla katolla. Samaan aikaan toteutettiin lisää ekologisia pientaloja Espooseen ja Vantaan Varistoon. (Lainevo 1995, 117.)

Ekorakentamisen juurien voidaan nähdä lähtevän myös 1980-luvulta, jolloin mm. Suomussalmi julistautui Pohjoismaiden ensimmäiseksi ekokunnaksi. Kysymys ekologisesta rakentamisesta kulkikin pitkään Suomessa maaseutualueiden ympärillä, ekologisesta luomuviljelystä aina maalle paluuseen. Ekologinen kaupunkisuunnittelu on sittemmin nousut ekokuntakeskustelun rinnalle. (Lainevo 1995, 117.) Suomen ensimmäinen ekokaupunginosa löytyy Helsingin Viikistä. Se

käsittää n.17–18 000 asukkaan ekologisen asuntoalueen. Tällä hetkellä esimerkiksi Tampereella suunnitellaan Vuorekseen ekologista asuinalueita.

Toisaalta voidaan katsoa, että ekoasumista on ollut Suomessa aina. Vanhaan aikaan asuminen oli ekologista, vaikka sitä ei sillä nimellä kutsuttu. Tätä mieltä on myös Maija Hakanen. Hänen mukaansa käsite ”ekologinen asuminen” herättää monissa mielikuvia lapsuudesta ja paluusta vanhaan, yksinkertaiseen ja hieman ehkä epämukavaankin asumiseen. On totta, että perinteinen asumistapa onkin monessa mielessä ekologisempaa kuin nykyaikainen (Hakanen 1993, 10).

Hakanen mukaan perinteinen ja ekologinen asuminen ovat toisilleen lähes synonyymejä. Perinteisen rakentamisen ominaisuuksista monet vastaavat kestävä kehityksen periaatteita. Ne ehkä ovat saaneet vain uuden nimen. Esimerkiksi lämmittämättömien tilojen ja aittojen sijasta voidaan puhua lämpötilavyöhykkeestä. Rakentamistavan lisäksi myös asumistavassa oli ekologisia ominaisuuksia, näistä esimerkkeinä jätteen kierrätys ja hyötykäyttö, luonnolliset kylmätilat, uusiutuvat energialähteet sekä työn, asumisen ja vapaa-ajan yhteys eli vähäinen liikennetarve.

Heikki Kukkonen ja Mirja Lievonen ovat hahmottaneet kansanomaisen rakentamisen eli perinteisen rakentamisen ominaisuuksia. Niitä ovat esimerkiksi paikan ehtojen ja luonnonolosuhteiden hyvä tunteminen ja hyödyntäminen, rakennusaineet luonnonmateriaaleina, alueiden toiminnallinen jäsentyminen luonnonmukaisesti, niukkojen voimavarojen mahdollisimman tehokas käyttö, rakennusosien uudelleenkäyttö, alueellisesti ja paikallisesti ominaisia piirteitä kuten paikalliset materiaalit ja rakentamiseen itse osallistuminen (omatoimisuus), asuintilojen laajennettavuus vuodenaikojen mukaan sekä asiakkaiden osallistuminen ympäristön muovaamiseen. Pelkistäen ominaisuudet voidaan jakaa ekologisuuteen, vuorovaikutteisuuteen, orgaaniseen sijaintitapaan, taloudellisuuteen, joustavuuteen, siirrettävyyteen, yleispätevyyteen, yksilöllisyyteen, ymmärrettävyyteen, mittasuhteiden harmoniaan, paikalliseen rakennustapaan, asuintilojen laajennettavuuteen ja asukkaiden osallistumiseen. (Hakanen 1993, 10; Kukkonen 1989; Lyytikä 1994, 128.) Kansanomaisessa eli perinteisessä rakentamisessa on siten lukuisia piirteitä, joita voidaan suoraan hyödyntää kestävä kehityksen mukaisessa rakentamisessa.

Vuonna 2004 Valtion asuntorahasto oli mukana Puurakentamisen edistämishjelmassa. Sen tarkoituksena oli lisätä puun käyttöä sekä jalostusastetta rakentamisessa, luoda edellytyksiä puurakentamisen viennille sekä toisaalta edistää suomalaisten asumistoiveiden mukaista pientalorakentamista erityisesti kasvukeskuksissa. (Ijäs 2005.)

Perinteiset rakennusmateriaalit, kuten puu, savi ja tiili ovat luonnonmukaisia tuotteita. Metsä onkin perinteisen rakentajan tavaratalo (ks. myös Metsälä 2003). Perinteinen rakennustapa ja materiaalien käyttö toteuttaa usein sekä kierrätyksen että ekologisen ja terveellisen rakentamisen tavoitteita. Siinä rakennuspaikka valitaan tarkkaan, ja rakennustapa on pitkän tuotekehittelyn tulos. Rakentamisessa käytetään paikallisia materiaaleja ja luonnon omia värisävyjä. Talo rakennetaan usein hirrestä, ja se on tarvittaessa myös helppo purkaa ja siirtää. Rakennukset rakennetaan itse, ja ne elävät vuoden aikojen mukaan. Talvella saatetaan pitää lämpimänä vain yhtä huonetta, kun kesällä on käytössä kaikki talon huoneet. (Lyytikä 1994, 127.) Tietenkään kaikki ”ennen vanhaan” rakennetut rakennukset eivät ole hyviä ja kestäviä. Onkin korostettava, että perinteiset materiaalit oikein työstettyinä ja huolellisesti käytettyinä ovat osoittaneet elinvoimansa. Perinteinen rakentaminen on paljon nykyistä ekologisempaa, ja siitä onkin syytä ottaa oppia uusia ratkaisuja kehiteltäessä (Erat 1994, 179). Valtioneuvosto päätti 13.6.2001 rakennusperintöstrategiasta ja vuonna 2003 Suomessa vietettiin rakennusperinteen vuotta. Myös omakotiasuminen on perinnerakentamisen ohella ollut viime vuosina runsaasti esillä. Esimerkiksi tänä vuonna Euroopan rakennusperintöpäivien teemana oli ”Oma koti, omakotiasuminen Suomessa”.

Eräs näkökulma ekologiseen asumiseen on myös rakentamattomuus. Ei ole ekologista rakentaa taloa, vaan ekologinen asuminen pitäisi aloittaa esimerkiksi jo rakennetussa, vanhassa talossa. Rakentamisen aikana kuluu energiaa ja materiaaleja valtavat määrät. Ekologinen asuminen on mahdollista vain, jos on varaa rakentaa talo alusta alkaen tai jos on onnistunut saamaan käsiinsä vanhan talon, jota ei ole vielä ehditty uudistaa nykyaikaisin tarvikkein ja työtavoin. (Ojala 2000, 202.)

Ekologisen rakentamisen rinnalla puhutaan myös luonnonmukaisesta rakentamisesta eli luomurakentamisesta. Luonnonmukaisen rakentamisen termi on syntynyt 1990-luvulla (Kaila 2002). Aikaisemmin luonnonmukaisesta rakentamisesta ei erikseen puhuttu, koska kaikki perinteinen rakentaminen oli luonnonmukaista. Luomurakentaminen on siten perinnerakentamista. Luonnonmukaisen rakentamisen keskuksen (Luomura ry) mukaan luomurakentamista on rakentaminen, joka kuluttaa elinkaarensa aikana vain vähän energiaa, rasittaa luontoa mahdollisimman vähän sekä on terveydelle haitatonta ja rakennusteknisesti kestävä (Luomura 2001). Siinä korostuvat raaka-aineiden paikallisuus ja luonnonmukaisuus sekä kotimaisten tuotteiden valmistaminen ja luomurakentamisen työllistämisaikutukset.

Puhuttaessa luonnonmukaisesta tai ekologisesta rakentamisesta keskitytään usein tarkastelemaan itse rakennustapahtumaa ja käytettäviä materiaaleja. Pyrittäessä kokonaisvaltaisesti kestäväan rakentamiseen on rakennusprosessia tarkasteltava sen koko elinkaaren ajalta. Rakennuksen elinkaaren aikaisten ympäristövaikutusten arviointi (Life cycle analysis) antaa uutta näkökulmaa perinteiseen rakentamisen ekologian tarkasteluun. (Lähde 2003, 117.)

Ekorakentamisen näen tässä yhteydessä myös ekologiseksi asumiseksi. Koska kyseessä on molemmissa tavoitteena ekologinen, ei itse rakennusprosessia voida erottaa asumisesta. Ekorakentamisen aikana rakentajan päiväkirjassa piipahdetaan ajatustasolla vähän väliä asumisen ajassa, ja rakennettu talo luo puitteet asumiselle.

Ekologisuus yhdistetään usein omavaraiseen asumiseen luonnon läheisyydessä. Ojalan (2000, 14) mukaan keskustelua ekologisesta asumisesta rasittaakin turha ekoromantiikka. Kestävän kehityksen nimissä haikaillaan hajautettuja, omavaraisia tai luonnonläheisiä elämisen muotoja. Ojala painottaa, että käytännön tasolla ympäristön kuormittamista olisikin helpompi välttää kaupungissa kuin maaseudulla. Nyky-yhteiskunnan perustuessa erikoistumiseen ja työnjakoon omavaraisuuteen ei ole yksinkertaista paluuta. Tällainen ratkaisu vaatii muuttamista maaseudulle. Silloin energia hankitaan itse, jätteet ja päästöt käsitellään kiinteistöissä, työt tehdään kotona, ravinto tuotetaan itse, eikä muualla valmistettuja tuotteita tarvita. Ojalan mukaan tällainen omavarainen elämä olisi pääosin hyväksi ympäristölle. Haittana on omatoimisen energian ja ravinnon tuottamisen sekä jäte- ja jätevesihuollon tilantarve. Tilakoko on suuri, ja ihmisen vaikutus ulottuu laajemmalle alueelle kuin kaupunkimaisessa elämänmuodossa ja tällöin koskemattomaa luontoakin jää vähemmän. Lisäksi luonnonläheiseen asumiseen saattaa kuulua usein runsas henkilöauton käyttö.

Ojalan näkökulma voidaan tulkita ekologisen asumisen ekoteknisen näkökulman puolustajaksi. Siinä epäröidään ekokyläiden ja -yhteisöjen voimia ekologisen asumisen toteuttajina ja kannatetaan kaupunkimaista ekoasumista. Varsinkin ravinnon tuottaminen omavaraisesti on ekologisuuden vastaista suuren tilankäytön vuoksi. Silloin Ojalan (2000, 19) mukaan nelihenkinen perhe tarvitsisi ravintonsa tuottamiseen maata noin hehtaarin. Lisäksi kompostoinnille ja jätevesien imeytykselle tarvitaan tilaa. Maata tulisi olla useampi hehtaari. Tarvittava maa-alue olisi pienempi, jos asukkaat tyytyisivät kasvissyönteihin. Tällöin selvittäisiin Ojalan mukaan vajaalla puolella hehtaarilla perhettä kohti. Kaupunkiyhdyskunnassa tämä ei ole mahdollista.

Yhdyskuntarakenteen suunnittelussa keskeiseksi nousee juuri tilan käyttö. Yhdyskuntarakenteen ekologisessa arvioinnista voidaan erottaa kaksi koulukuntaa: tiiviin ja tehokkaan yhdiskunnan kannattajat sekä hajautetun ja luonnonläheisen rakenteen puolustajat (Ojala 2000, 48). Samalla tavalla ekologisen asumisen saralla voidaan yhtäältä erottaa ekoyhteisöjen ja -kylien kannattajat sekä toisaalta yksittäisten ekorakennusten ja kaupunkiasumisen kannattajat. Tällaiset jaot ovat karkeita ja tuovat esille ainoastaan asioiden ääripäät. Niitä ei tulisi myöskään nähdä täysin vastakkaisiksi ja toisensa poissulkeviksi. Virallinen kanta sekä Suomessa että EU:ssa puoltaa tiivistä kaupunkia. Hakasen mukaan (1993b, 13) ekologisessa asumisessa asuntoa ei voida erottaa rakennuksesta, rakennusta rakennuspaikasta tai asuinalueesta, asuinalueita koko yhdiskunnasta, yhdiskuntaa yhteiskunnasta. Mutta ongelmaa voidaan tarkastella yhdestä näkökulmasta, yhdellä tarkastelutasolla kerrallaan.

Anneli Junton mukaan asuminen on kulutusmuoto, mutta omistusasuminen samalla myös investointi (Junto 1990, 18). Tässä tutkimuksessa asumistarpeet nähdään kiinteästi asukkaan arvoihin liittyväksi. Keskeinen arvo ekologisessa asumisessa on ekologia. Laihon mukaan (1992) ekologia voidaan nähdä kuluttamisen vastinparina. Onko ekologinen asuminen siis jo käsitteenäkin mahdoton, koska sen sisältää jo itsessään sekä kuluttamisen että sen vastinparin?

1990-luvun alussa ekologinen arkkitehtuuri määrittyi ”niukkuuden taiteeksi”. Rakennuslehti kysyi SAFAan kuluvilta toimistoilta, miten he määrittelevät ekologisen rakennuksen. Vastauksista parhaimmaksi ja kuvaavimmaksi valittiin ”*niukkuuden taide*”. Muita määritelmiä olivat:

”Ympäristöehtoinen arkkitehtuuri, joka ei ole uusi asia, vaan näin on tehty tietoisesti ja tiedostamatta jo aiemminkin.”

”Korkeatasoinen ja kestävä.”

”Energian säästö rakennusmateriaalien valmistuksessa, luontoa säästävä kaavoitus, saasteiden välttäminen, joukkoliikenteen suosiminen, ylenmääräisen ilmaston vähentäminen ja luonnonolosuhteiden huomioon ottaminen suunnittelussa.”

(Häkkinen 1992 95; Rakennuslehti Plussa 1991, 43–44.)

Maija Hakanen on myös kerännyt ekologisen asumisen määritelmiä. Ekologista asumista ovat määritelleet Hakasen teoksessa mm. työväenopiston erään kurssin osallistujat. Seuraavassa poimintoja määritelmistä:

”Ekoasuminen on mielestäni luonnon säästämistä asumisessa eli luontoa mahdollisimman vähän kärsitetään ja käytetään luonnon omia voimia hyväksi. Tuulivoima esimerkiksi sähkövoimanlähteenä, komposti uuden mullan valmistajana.”

”Taloudellista asumista, luontoa suojelevaa.”

”Ekoasuminen tuo minulle mielikuvan lapsuudesta. Viljelys oli isän tarkassa vuoroviljelystaulukossa. Ylimäärä vain myytiin, muut käytettiin itse. Siitä periytyy terveys.”

”Asuminen on tasapainossa luonnon kanssa, niin paljon kuin mahdollista. Esimerkiksi aineiden kierrätys, turmelevien kemikaalien välttäminen, luonnon voimavarojen suojele ja säästäminen.”

Usein ekologinen asuminen määritellään lyhyesti vain ”kestäväksi”. Rakennuksen pitkäikäisyys ja muunneltavuus säästää myös ympäröivää luontoa ja materiaaleja⁷. Ekologisesti kestäväälle asumiselle ei löydy yhtä yksittäistä patenttiratkaisua, vaan se koostuu lukuisista yksityiskohdista, jotka koskevat sekä rakentamista että rakennuksen käyttöä. Kokonaisuuden ymmärtäminen auttaa osien ymmärtämistä, ja samalla se saattaa olla keino saada ylimääräisiä hyötyjä. Yhdellä toimenpiteellä saatetaan vaikuttaa useaan ongelmaan. (Hakanen 1993, 9–10.)

Bruno Eratin (1994, 95) mukaan ekologisessa asumisessa rakennus on osa luontoa. Käytämme erilaisia aineita ikään kuin lainana, palvelemme niiden avulla omia tarpeitamme ja palautamme ne seuraaville kuluttajille luonnossa edelleen ”työstämistä” varten. Näin ei ole enää ihminen ja luonto, vaan ihminen ja hänen rakentamansa ympäristö on osa luontoa. Eratin keskeisenä ideana ekologisessa asumisessa on ihmisen toiminta. Ekologiset tavoitteet eivät toteudu, mikäli ihmiset eivät tiedosta muutoksen tarpeellisuutta tai tunne luonnon prosesseja ja niiden asettamia

⁷ Aiheesta kirjoittanut mm. Leo Osara 2003.

reunaehtoja. Eratin mukaan ei riitä, että on otollinen paikka ja runsaasti resursseja. Lopputulos on aina kiinni siitä, miten ihminen käyttää ja kehittää tarjolla olevia mahdollisuuksia. (Erat 1994, 115.) Tällainen laaja näkökulma ekoasumisen lähenee ekoelämäntapaa, joka muistuttaa menneiden aikojen elämää kyläyhteisöissä.

Hakanen (1991, 1) määrittelee ekologisen asumisen asumiseksi, jossa kulutetaan mahdollisimman vähän luonnonvaroja ja energiaa, kuormitetaan luontoa mahdollisimman vähän, otetaan huomioon luonnon tarjoamat edellytykset sekä suojellaan luonnon monimuotoisuutta ja tuottokykyä. Hakanen on samaisessa raportissaan listannut suomalaisia ekologisen asumisen kokeiluja aina 1970-luvulta lähtien. Ekoasumisen kokeiluista löytyy sekä yhteisöasumisen että yksittäisten ekotalojen esimerkkejä. Yksittäisiä ekotalokokeiluja löytyy jonkin verran eri puolelta Suomea: Kankaanpäästä, Karjalohjalta, Iistä, Tampereelta, Turusta, Raumalta ja esimerkiksi Jämsästä. Yksittäisissä ekotalokokeiluissa on hyödynnetty mm. tuulienergiaa, pieni muotoista vesivoimaa, aurinkoenergiaa ja maalämpöpumppuja. Suosituimpia lienevät aurinkoenergiakokeilut yksittäisissä ekotaloissa.

Maija Hakanen on listannut myös käytännön ekologisen asumisen kokeilujen alueita. Käytännössä ekologisen asumisen kokeilut ovat koskeneet energian säästöä, aurinkoenergian passiivista hyödyntämistä, ns. uusia energialähteitä, pienilmastotietoista suunnittelua, jätteiden lajittelua, eloperäisten jätteiden kompostointia ja biokaasutusta, kompostikäymälöitä ja pesuvesien paikallista käsittelyä, sadevesien hyödyntämistä ja imeyttämistä, luonnonmukaisia viheralueita sekä mahdollisuutta paikalliseen viljelyyn. (Hakanen 1992, 37.) Tästä näkökulmasta tarkastellen ekologinen asuminen ei kovinkaan paljon eroa perinteisestä asumisesta.

Ekoasuminen ei Juha Lähteen mukaan tarkoita kurjuutta tai huonompaa elämänlaatua, vaan vastuun ottamista omasta toiminnasta ja niiden seurausten tiedostamista. Se tarkoittaa joiltakin osin paluuta elämään, jossa koneet eivät tee kaikkea asukkaiden puolesta. Esimerkiksi puulla lämmittäminen tai kasvimaan hoito vaativat asukkaalta omaa panostusta ja viitseliäisyyttä. Samalla se on askel kohti taloudellista ja ympäristötietoista elämäntapaa, jossa luonnon ja ihmisen hyvinvointi kuuluvat saumattomasti yhteen. (Lähde 2003, 123.)

Epämääräisyydestä huolimatta ekologinen asuminen on asumiseen liittyvä ilmiö yhteiskunnassamme (Hakanen 1993, 10). Ekologian määrittelen sananmukaisesti rakennuksen ja asuinpaikan ymmärtämiseksi sekä kuluttamisen vastinpariksi. Asunto on kulutushyödyke, ja asumisen käsitteeseen kuuluu kuluttaminen. Ekologinen asuminen on siten samanaikaisesti sekä

kuluttamista että sen välttämistä. Tässä tutkimuksessa ekologinen asuminen on asumista, jota tehdään ekologisella tavalla. Näen sen kuuluvan laajemmin keskeisesti eri asuntopolitiikan lohkoille: rajoittavaan asuntopolitiikkaan, edistävään asuntopolitiikkaan ja suunnitteluun. Viime vuosisadan puolella asuntokysymys oli suuressa määrin ympäristö- ja terveystieteiden, johon kohdistuneet toimenpiteet voidaan luokitella rajoittaviksi (Lehtinen 2000, 10). Toisaalta ekologinen asuminen tarjoaa uudenlaisen asumismahdollisuuden, jota mm. asuntotuotannolla edistetään. Mitä tällainen hajanainen rooli ekoasumisessa tarkoittaa?

Ekorakentamisen erottaa luomurakentamisesta eli nk. perinteisestä rakentamisesta sen vaikutuksen laajuus. Luonnonmukaisessa rakentamisessa pyritään vaikuttamaan lähiympäristöön ja luonnon tasapainoon, ekologisessa rakentamisessa taas laajemmin koko maapallon ekotasapainoon (Kaila 2002). Luomurakentamisessa tarjotaan siten vastauksia mikro- tai mesotason ympäristöongelmiin, kun taas ekorakentaminen pyrkii vaikuttamaan laajempiin makrotason ongelmiin.

Asumistoiveet sekä arvot ja asenteet

Kari Ojala (2000) on selvittänyt suomalaisten asumistoiveita. Ojalan mukaan suomalaisten unelmana on yhä asua omakotitalossa. Nykyisistä kerrostaloasukkaista 60% asuisi mieluiten pientalossa, ja mitä pohjoisemmaksi Suomessa mennään, sitä enemmän pientaloasumisen suosio kasvaa. Haave omakotitalosta on suurin 15–19-vuotiailla. Nuorilla aikuisilla nämä toiveet laimistuvat, mutta voimistuvat jälleen 30–44-vuotiaina. Yli 65-vuotiaista enää runsas kolmannes asuisi mieluiten omakotitalossa. Haave pientaloalueesta on voimakkain nuorissa ikäryhmissä ja maaseudusta unelmoivatkin eniten 35–39-vuotiaat.

Toisaalta Helsingin kaupungin talous- ja suunnittelukeskuksen asunto-ohjelmassa (2004) kerrotaan, että yksiselitteisiä vastauksia ihmisten asumistoiveisiin on lähes mahdoton löytää. Tutkimuksilla ei voida mm. osoittaa todeksi sitä käsitystä, että 80% suomalaisista haluaisi asua omakotitalossa. Asumistoiveet näyttävät olevan sidoksissa mm. vastaajan sen hetkisen asumismuotoon ja paikkakunnalla vallitsevaan talo- ja asuntotyyppiin. (2004, 15–16.) Tarkoittaako tämä siis sitä, että tulevaisuudessa ihmisten asumistoiveet ovat yhä kirjavampia ja monimuotoisempia, koska ihmiset ovat avoimia ympärillä olevalle tarjonnalle ja toisaalta vaativat eri elämäntilanteisiinsa sopivia

ratkaisuja? Vaihtoehtoisten rakentamis- ja asumistapojen suosio siten kasvaisi, kenties ekologisenkin.

Myös palvelut koetaan asumisessa tärkeinä. Pientaloalueella oman kaupan käyttöosuus on kuitenkin kerrostaloalueita pienempi luultavasti siksi, että kauppamatkoihin käytetään enemmän autoa, jolla käydään kauempanakin. Halukkuus asua erityyppisillä alueilla heijastaa innostusta eri talotyyppeihin. Keskustassa asuisi 15%, kerrostalovaltaisilla alueilla 10 % ja pientalovaltaisilla alueilla 60% vastaajista. Maalla haluaa asua 15%. Suomalainen haluaa siis asua kaupungissa, mutta ei mielellään kerrostalossa. (Ojala 2000, 34–35.) Ojalan selvitys perustuu mm. Helsingin Sanomien artikkeleihin, Kuntatekniikka-lehteen 2/99, asukasbarometreihin sekä ympäristöministeriön ja teknillisen korkeakoulun julkaisuihin⁸.

Ekologinen asuminen perustuu asukkaan arvoihin ja luontosuhteeseen, jotka ovat ekologisia. Asukas voi valita erilaisista asumismuodoista itselleen sopivimman, joista ekologinen asuminen on eräs vaihtoehto. Jo nimensä mukaisesti asukkaan suhde ympäristöön tässä asumismuodossa on ekologinen. On ajateltu, että ihmisten luontoa tuhoavaan toimintaan vaikuttavat ne arvot, jotka ovat vallalla yhteiskunnassa (Haavisto 1993, 46).

Eskelisen mukaan (1998, 45–48) asumisen tarkastelussa resurssit muodostuvat ihmisen arkielämän areenalla tärkeäksi. Ne ovat merkityksellisiä kansalaisten osallistuessa tarpeidensa tyydyttämiseen ja yhteiskunnan toimien suorittamiseen. Asukkaiden eläminen ja alueiden kehitys muodostuu eri aikakerroksista, ja aiemmilla tapahtumilla on merkityksensä päiväkohtaisiin toimintoihin. Kuten talon rakentamiseen, sisältyy myös sen korjaamiseen monia arvoja ja tarpeita. Perustarpeiden lisäksi kyseeseen voi tulla esimerkiksi elämäntapaan, elintasoon ja teknisiin lähtökohtiin liittyviä tarpeita.

Arkeen kuuluu myös taloudellinen ulottuvuus asukastasolla, asukkaiden toiminta taloudellisina toimijoina. Kansalaiset tekevät asumisessaan taloudellisia valintoja. Se toteutuu käytännössä mm. asunnon mieltämisenä käyttöarvona (hyödykkeenä) mutta myös vaihtoarvona. Asukkaiden toiminta muodostuu alueiden arjessa siten resursseista, tarpeista, arvoista ja asenteista (asumisessa ja

⁸ Jalkanen R. 1990. Asuinaluesuunnittelu. Rakentajain kustannus. Strandell, R. 1999. Asukasbarometri 1998.YM, Suomen ympäristö, 343/1999. Helsingin Sanomat 18.10.1999. Helsingin Sanomat 4.1.2000. Helsingin Sanomat 8.10.1999. Kivitalo. 1998. Rakennustieto. Kuntatekniikka 2/99. Aarrevaara, E. 1997. Liian tiivis asuttavaksi? TKK/A-osasto, julkaisu 1997/41. Pientalorakentaminen kaava-alueiden ulkopuolella ja sen ohjaus. YM/Kros. Työryhmän raportti 2, 1993.

elämisessä yleensä), sosiaalisesta asemasta, yhteisöllisyysuhteista ja yhteiskunnallisista suhteista sekä suhteesta omaan alueeseen (Eskelinen 1998, 65).

Ihmisen suhteelle luontoon löytyy karkeasti jaoteltuna kaksi erilaista perustelua. *Antroposentrisessä* eli ihmiskeskeisessä ympäristöetiikassa ihmisen suhtautumista luontoon perustellaan ihmisen arvoilla ja tarpeilla. Luonto ymmärretään ihmisen hyvinvoinnin välineeksi, ja sitä käytetään myös humanisten arvojen edistämiseen. Luonto voi myös palvella ihmisen mystisiä ja uskonnollisiakin tarpeita. *Biosentrisessä* eli luonto- tai elämäkeskeisessä ympäristöetiikassa luonto nähdään sellaisenaan arvokkaaksi, riippumatta siitä miten se palvelee tai hyödyttää ihmisten tavoitteita. Elävillä olennoilla on oma itseisarvonsa, ja meillä ihmisillä on velvollisuuksia myös niitä kohtaan. Pietarinen (1993, 33–45) on tarkastellut näitä asenteita lähemmin ja jaotellut ne edelleen utilismiin, humanismiin, mystismiin, sentientismiin ja vitalismiin. Seuraavaksi tarkastelen näitä luontosuhteita Pietarisen esityksen pohjalta.

Utilismi tarkoittaa asennetta tai ajattelutapaa, jossa luonto on ihmiselle vain hyvinvointia ja elintasoa varten. Utilismissa oletetaan, että ihmisten tavoite on hyvinvoinnin edistäminen, ja meillä ihmisillä on siten rajaton oikeus käyttää luontoa tuotantotoimintaan ja hyvinvoinnin lisäämiseen. Luonto on suuri energia- ja raaka-ainearasto. Tieteen ja tekniikan kehittäminen on tärkeää, jotta opittaisiin tuntemaan luonnon lainalaisuudet ja käyttämään niitä hyväksi. Utilismissa on optimistinen kuva tulevaisuudesta, ja siinä uskotaankin tieteen ja tekniikan tuovan ratkaisun suuriinkin ongelmiin. Utilistinen elämäntapa on kuitenkin johtanut vakaviin ongelmiin. Luonnon monimuotoisuus vähenee jatkuvasti. Utilismin tavoitteenakaan tosin ei ole luonnon säilyttäminen vaan ihmisten hyvinvoinnin lisääminen. Luonnon muokkaaminen saattaa olla hyvinkin rajua ja väkivaltaista. Vasta silloin kun luonnontalouden muutokset uhkaavat ihmisen omaa hyvinvointia, utilismi joutuu oman moraalinsa pohjalta harkitsemaan toimintaansa. Pietarinen (1993, 35) pohtiikin, onko utilismi kontrafinaalista, eli kääntyykö se omaa päämääräänsä vastaan? Pietarisen mukaan hyvä esimerkki optimistisesta utilismista on Brundtlandin komitean laatima raportti kestävästä kehityksestä.

Humanismi asettaa päämääräksi ihmisen henkisen kehityksen. Se ei puhu hyvinvoinnista kuten utilismi, vaan humanismin mukaan ihmisellä on oikeus käyttää luontoa hyväksi, niin että se palvelee älyllistä ja eettistä kehitystä. Luonto ymmärretään humanismissa henkisenä potentiaalina. Humanismi ei suhtaudu kielteisesti tieteeseen ja tekniikkaan, koska sen mukaan niitä tarvitaan

luonnon muuttamisessa. Humanismin mukaan tekniikkaa on käytettävä kuitenkin hyvin harkitusti. Humanismissa luonnon eettiset ja esteettiset arvot ovat tärkeitä.

Humanismi on utilismin tavoin luonteeltaan optimistinen luontoasenne. Se uskoo, että ihminen pystyy kehittymään eettisesti ja älyllisesti ja se löytää ihmisen ja luonnon välisen sopuoinnun. Humanismi korostaa ihmisen vastuuta luonnosta ja sen hyvinvoinnista ja kukoistamisesta. Luontoa tulee käyttää oikeudenmukaisesti, ja sen hyväksikäyttöön tulee edistää ihmisen mielenterveyttä ja rakentaa yhteiselämää. Tärkeä osa humanismia on rationaalisen itsehillinnän ajatus. Se korostaa kohtuullisuutta ja vaatii tarpeettoman, lähinnä ylellisyyttä palvelevan kulutuksen karsimista. Pietarinen (1993, 37–38) löytää humanismistakin ongelmia. Ihmisen sivistäminen edellyttää tekniikan kehittymistä ja käyttöä sekä tuotannon jatkuvaa lisääntymistä. Miten siinä päästäisiin ihmisen ja luonnon sovituksen? Entäpä miten riittävän laaja ja tehokas itsehillintä saavutetaan? Taloudellisen edistyksen ja ylellisen elämäntavan tavoittelu näyttää olevan yhteiskunnassamme niin voimakasta, ettei siitä vapaaehtoisesti luovuta. Pietarisen pohdinnat humanismista ovat mielestäni tarpeellisia. Humanismi tarjoaa tietynlaisen vastauksen, mutta konkreettisella tasolla humanistisuus ei kenties toimikaan.

Luonto edustaa mystikolle pyhyyttä ja on olemukseltaan henkinen. *Mystismi* tavoittelee erikoista ykseyden kokemusta. Se tavoittelee tunnetta siitä, että yksilön minuus häviää ja sulautuu yhteen äärettömän suuren luonnon kanssa. Mystiikka vierastaa tiedettä ja tekniikkaa, koska ne eivät ota huomioon henkisyttä ja estävät pääsemästä kaivattuun ykseyteen. Mystikko haluaa säilyttää luonnon alkuperäisyyden, sillä luonnon pyhyys tulee esiin parhaiten alkuperäisessä ja koskemattomassa maisemassa. Mystismin voi parhaiten ymmärtää henkilökohtaisena ratkaisuna elämänongelmiin. Teknistyvä kulttuurimme jättää vähän sijaa korkeille arvoille, kuten pyhyteen ja jumaluuteen. Pietarinen (1993, 39) mukaan erityisesti kulttuurin nopean muutoksen aikoina etsitään turvaa mystiikasta. Mutta miten pitkälle luonnon alkuperäisen säilyttämisen idea on mahdollista toteuttaa? Pietarinen pohtii, miten luonnon pyhyys ja ihmisten toimeentulo sovitetaan yhteen. Eräs ratkaisu olisi palata alkukantaiseen luonnontilaiseen kulttuuriin ja siihen oleellisesti kuuluvaan luontomystiikkaan.

Edellä esitetyt utilismi, humanismi ja mystismi ovat kaikki ihmiskeskeisiä eli antroposentrisiä luontosuhteita. Niitä kaikkia yhdistää ihmisen oikeus suhteessa luontoon. Puhtaina ja yksittäisinä luontosuhteita tuskin löytyy, mutta niiden piirteitä voi löytää nykypäivän keskusteluista. Pietarinen on luonut jaottelun eurooppalaisen kulttuurin historian pohjalta. Voidaankin todeta näiden

luontosuhteiden olevan Euroopan mantereeseen kattavia, ei maailmanlaajuisia. Biosentrinen ajattelu on tietyltä osin antroposentrismen vastakohta. Biosentrisessä ajattelussa pyritään murtamaan ihmisen etuoikeutettu asema muuhun luontoon nähden. Biosentrisessä ajattelussa osoitetaan, että muillakin elävillä olennoilla kuin meillä ihmisillä on moraalista arvoa. Biosentristen asenteiden joukosta Pietarinen (1993, 40) erottaa kaksi pääsuuntausta sentientismin ja vitalismin.

Sentientismi –nimitys tulee latinan sanasta *sentiens*, joka tarkoittaa *tuntevaa*. Sentientismissä kaikki tuntoiset organismit ovat moraalisesti merkittäviä. Siksi niiden kohtelu ei ole moraalisesti yhdentekevää. Sentientismin mukaan meidän ihmisten velvollisuus on pidättyä aiheuttamasta kärsimystä tuntoisille olennoille. Keskeinen tavoite eläimillä kuten ihmisilläkin on elämän jatkaminen ilman kipua ja kärsimystä. Eläimillä on yhtäläinen oikeus tulla kohdelluksi kunnioittavasti kuin ihmisilläkin. Sentientismin edustajista Pietarinen mainitsee Tom Reganin. Suomalaisista sentientisteistä Pietarinen mainitsee Eero Paloheimon.

Vitalismissa elämänkeskeinen ajattelu viedään pisimmälle. Se hyväksyy kaikille eläville olennoille yhtäläisen itseisarvon. Kaikki elävät olennot ovat oikeutettuja olemassaoloon. Vitalismi ottaakin perustavaksi arvoksi elämän. Ihminen on osana maapallon bioyhteisöä kuten muutkin elävät olennot. Jokainen elävä olento pyrkii toteuttamaan elinvoimaansa ympäristön asettamissa rajoissa. Vitalismin mukaan jokainen kasvi- tai eläinyksilö on arvokas sellaisenaan riippumatta siitä, mikä asema sillä on ihmisen arvojärjestyksessä. Pietarinen luokittelee Paul Taylorin yhdeksi vitalismin edustajaksi sekä suomalaisista Pentti Linkolan.

Pietarisen mukaan (1993, 44) sentientismi ja vitalismi tuntuvat edellä mainituista luonto asenteista houkuttelevimmilta. Niiden ongelmana on kuitenkin epäkäytännöllisyys tai epärealistisuus. Ne vaativat ihmisiä muuttamaan elämäänsä hyvin perusteellisesti ja luopumaan monista toiminnoista ja saavutuksista, joihin on totuttu. Toisaalta tämän Pietarisen näkökulman voi ulottaa koskemaan myös antroposentrisiä luontoasenteita utilismia, humanismia ja mystimiä.

Tässä tutkimuksessa näen antroposentristen ja biosentristen asenteiden olevan vain suuntaviivoja antavia luokitteluja, ja puhtaina esimerkkeinä niitä on arkielämästä vaikea löytää. Sen sijaan niiden sekamuotoja löytyy monestakin tilanteesta. Esimerkiksi ekoyhteisöissä saattaa löytyä sekä mystismin että vitalismin edustajia. Pietarisen mallin antoisin idea lieneekin antroposentrismen ja biosentrismin tunnistamisessa. Antroposentrinen ympäristöetiikka nähdään tässä tutkimuksessa em. teknoekologian kaltaiseksi, jolle on tyypillistä ”kovat arvot” ja kehitysoptimismi. Biosentrismi

nähdään taas syväekologian kaltaiseksi ”pehmeät arvot” sisältäväksi kehitysoptimismiksi. Tässä tutkimuksessa omakotirakentajan päiväkirjan taustalla voi olla rakentajan antroposentrisiä mutta myös biosentrisiä asenteita. Ekologinen asuminen nähdään niiden näkökulmasta erilaisena. Biosentrismissä ekologinen asuminen on asukkaan koko elämäntapaa koskevaa, kun taas antroposentrismissä ekologinen asuminen voi rajoittua vain ekologiseen rakennukseen.

Seuraavassa luvussa esittelen tämän tutkimuksen aineistoa. Aineistona on erään rakentajan tarina omasta ekorakennusprosessistaan vuosituhannen vaihteessa. Tarina on päiväkirjan kaltainen kertomus, jossa rakentajan silmin tarkastellaan hyvinkin arkipäiväisiä toimintoja ja tapahtumia ekorakentamisen prosessista.

3. Omakotirakentajan päiväkirja

Tässä luvussa esittelen tutkimuksen aineistoa ja kerron sen keruusta. Tutkimuksen aineisto muodostuu Helsingin Sanomissa vuosina 1997–1998 julkaistusta omakotirakentajan päiväkirjanimisestä artikkelikokoelmasta. Artikkelit julkaistiin lehden Kuluttaja-osastossa tiistaisin ja keskiviikkoisin. Artikkelit on kirjoittanut tamperelainen toimittaja Pauli Välimäki.

Tutkimuksen aineisto on luonnollinen aineisto. Luonnollisella tarkoitetaan tässä sitä, että aineisto on ollut olemassa tai syntynyt tutkijasta riippumatta. Tällaisia aineistoja voivat olla vaikkapa ääni- ja videotallenteet arkistokeskusteluista tai institutionaalisista kohtaamisista, lehtiartikkelit, romaanit ja ammattityössä käytettävät raportit ja pöytäkirjat. Luonnollisissa aineistoissa ovat läsnä sävykyys ja mutkikkuus, merkitykset, keinot ja vuorovaikutuksen säännönmukaisuudet. (Jokinen 1999, 236–237.) Luonnolliset eli niin kutsutut valmiit aineistot vaativat tutkijalta aineiston keräämisen ja teoreettisen jäsennyksen vaivan (Eskola 1998, 24).

Valmiit aineistot voidaan jakaa viiteen luokkaan: 1) aikaisempien tutkimusten aineistot, 2) erilaiset tilastot, 3) henkilökohtaiset dokumentit, 4) organisaatioiden asiakirjat ja 5) joukkotiedotuksen ja kulttuurin tuotteet (Uusitalo 1991, 94). Tämän tutkimuksen aineisto voidaan sijoittaa ryhmittelyssä luokkiin kolme ja viisi. Tutkimuksen aineisto voidaan luokitella siis sekä joukkotiedotuksen ja kulttuurin tuotteeksi että henkilökohtaiseksi dokumentiksi.

Tällainen aineiston kaksijakoinen rooli vaatiikin erityisesti analyysivaiheessa huomioimista; aineistoa käsittelen pääasiassa henkilökohtaisena dokumenttina, mutta tiedostan myös sen julkisen roolin. Tällä tarkoitan sitä, että päiväkirjaa kirjoitetaan usein kirjoittajalle itselleen ja siinä käsitellään henkilökohtaisella tasolla oman elämänpiirin tapahtumia ja toimia sekä käydään kirjoittamisen kautta läpi omia tunteita. Julkinen päiväkirja on tästä perinteisestä päiväkirjasta nk. riisuttu versio. Siinä kenties kerrotaan kirjoittajan päivän tapahtumia, mutta jätetään kirjaamatta tunteet. Julkisen päiväkirjan kirjoittajan täytyy perinteisen päiväkirjan kirjoittajaan verrattuna suodattaa kirjoittamaansa tekstiä enemmän kriittisen suurennuslasin läpi, jolloin suorasukaisuus tai tunnetason asiat jäävät sen vuoksi ohueksi. Näinä päivinä lehdistössä on keskusteltu paljonkin nettipäiväkirjoista ja niiden paljastuksista. Tällainen nettipäiväkirja kuten mikä tahansa muukin

julkinen päiväkirja tarjoaakin erinomaisen tirkistelypaikan seurata kirjoittajan arjen tapahtumia, mutta se ei kerro välttämättä kirjoittajan tunteista tapahtumia kohtaan. Julkisen päiväkirjan kautta kirjoittaja voi kuitenkin tuoda varsin turvallisesti esille hyvin voimakkaitakin mielipiteitä yhteiskunnan tapahtumista. Toisaalta julkisessa päiväkirjassa kirjoittaja voi myös verhoutua päiväkirjan taakse, ja lukija saattaa sallia kirjoittajalta räikeitäkin mielipiteitä asioihin, koska kyseessä on kirjoittajan päiväkirja. Perinteisessä päiväkirjassa kirjoittaja verhoutuu päiväkirjan yksityisyyteen, ja usein tällaiset päiväkirjat sisältävät enemmän salaisuuksia kuin julkiset päiväkirjat.

Hännisen mukaan tarinat ovat kertomuksia henkilöiden omista arvoista ja pyrkimyksistä mutta myös yhteisön arvoista ja normeista. Tarinat ovat yhtä aikaa ainutkertaisia ja yleisiä, ja ne kertovat ihmiselämän ikuiset teemat. (Hänninen 1994, 176–177.) Mielestäni tämä Hännisen määritelmä tarinasta sopii erinomaisesti kuvaamaan juuri tämän tutkimuksen omakotirakentajan päiväkirjan roolia. Päiväkirjassa on yhtä aika sekä henkilökohtaiset omat arvot että ihmiselämän ikuiset teemat ja yhteisön arvot. Se on yhtäaikaan ainutlaatuinen ja kuitenkin yleinen teksti.

Omakotirakentajan päiväkirja on kirjoitettu kirjoittajalle itselleen, mutta myös laajalle lukijajoukolle. Kenties joitakin asioita on myös jätetty kertomatta (kirjoittamatta)? Siihen en tässä tutkimuksessa kykene vastaamaan, mutta tunnistan aineiston kaksijakoisen luonteen. Elämäkerta, päiväkirja ja kirjeet ovat tärkeitä henkilökohtaisia dokumentteja ja perinteisiä kvalitatiivisen tutkimuksen aineistoja (Eskola 1998, 123).

Aineiston kaksijakoinen rooli on samalla sen vahvuus. Omakotirakentajan päiväkirja on kaksijakoisen roolinsa vuoksi hyvin ainutlaatuinen kuvaus ekorakentamisesta Suomessa vuosituhanteen vaihteessa. Ainutlaatuiseksi sen tekee se, että toista vastaavaa päiväkirjamaista tarinaa tuolta ajalta en ole löytänyt ekorakentamisesta. Se on ainutlaatuinen myös sen vuoksi, että siinä ensi kertaa kuuluu vain rakentajan mielipide ekorakentamisen prosessista, suunnittelijoiden ja päättäjien sijasta. Toisaalta voidaan väittää aineiston tarjoamaa näkökulmaa hyvinkin suppeaksi, josta ei voi tehdä laajoja yleistyksiä ja päätelmiä ekorakentamiseen. Tässä tutkimuksessa olenkin huomionut ja korostanutkin, että kyseessä on vain erään yksittäisen rakentajan tarina ja hänen mielipiteensä ja kuvauksensa prosessista.

Tässä tutkimuksessa halutaan selvittää, mitä on ekorakentaminen ja millainen prosessi ekorakentamisen prosessi käytännössä on. Nämä kaksi kysymystä ovatkin tämän tutkimuksen

pääkysymykset yleisellä tasolla. Omakotirakentajan päiväkirja tarjoaa erinomaisen näkökulman tarkastella tätä prosessia konkreettisella tasolla ja vastaa siten toiseen pääkysymykseen mutta myös omalta taholtaan ensimmäiseen pääkysymykseen. Omakotirakentajan päiväkirja on valittu tutkimusaineistoksi, koska se kertoo yksittäisen rakentajan tarinan ekorakentamisen prosessista Suomessa. Tarinassa tulee esille konkreettisia esimerkkejä, ja siinä kuvataan hyvin yksityiskohtaisesti arkipäivän toimia ekorakentamisen prosessissa. Lisäksi se on käsittääkseni ensimmäisiä julkisia päiväkirjoja Suomessa, jossa kuvataan ekorakentajan sanoin rakentamisprosessia. Tämän jälkeen on tullut hyvinkin paljon julkisia nettipäiväkirjoja tai jopa televisio-ohjelmia, joissa rakentamisprosessia käsitellään.

Aineiston keräsin vuoden 2002 kesällä. Aluksi etsin päiväkirjan artikkeleja summittaisesti 1990-luvun lopun Helsingin Sanomista, jonka jälkeen otin yhteyttä myös artikkelien kirjoittajaan Pauli Välimäkeen. Välimäki toimitti lähes kaikki artikkelit sähköpostitse tutkimuskäyttöni. Puuttuvat artikkelit löysin kesän lopulla Helsingin yliopiston kirjastosta mikrofilmiltä, josta valokopioin ne tutkimuskäyttöni. Aineiston luotettavuutta lisää se, että etsin kaikki artikkelit mikrofilmeiltä ja vertasin niitä kirjoittajan lähettämiin alkuperäisiin teksteihin. Muutamia muutoksia olikin joihinkin artikkeleihin tullut ennen julkaisemista. Muutokset olivat lähinnä muotoseikkoja kuten sanajärjestyksen muuttamista. Tämän tutkimuksen aineistona olivat julkaistut tekstit.

Omakotirakentajan päiväkirjan kirjoittaja Pauli Välimäki on koulutukseltaan yhteiskuntatieteiden maisteri, ja hän toimii Tampereen kaupunginvaltuutettuna sekä ympäristötoimittajana. Internetissä kotisivuillaan hän kertoo omista toimistaan seuraavasti: ”Olen tehnyt toimittajan töitä pääasiassa freelancerina. Neljä vuotta olin Vihreän liito lehden, Vihreän Langan, päätoimittaja. Vuodesta 1991 olen tehnyt töitä itsenäisenä yrittäjänä, kirjoitan ympäristö- ja kuluttajajuttuja useisiin lehtiin (mm. Apu, Uutislehti 100, Kuluttaja, Kehittyvä kauppa, Ympäristömerkki, Pirkanmaan Jätehuollon Roskalehti, Tampereen Energiatoimiston Sytyke...) ja teen myös radio-ohjelmia.” (16.07.2002 <http://www.sunpoint.net/~paulivalimaki/>)⁹ Samaisilla sivuilla hän kertoo myös harrastuksistaan, joihin kuuluu esimerkiksi omakotitalon rakentaminen: ”Kaksi vuotta rakensin omakotitaloa, sen valmiiksi saattaminen on työläin harrastukseni. ”Ekoasumista” voi kai pitää harrastuksena, kompostia, kasvimaata, kierrätystä, energiansäästöä, ekokulutusta.”(16.07.2002 <http://www.sunpoint.net/~paulivalimaki/>) Välimäki pitää myös kuluttajaneuvojapalstaa alueellisissa

⁹ 11/2003 nettisivut uudistuivat, mutta ovat asiasisällöltään pysyneet uudistuksenkin jälkeen pääpiirteittäin samoina.

lehdissä, ja hänet on palkittu ”vuoden freelancerina” vuonna 2001. Tutkimuksen aineiston päiväkirjan kirjoittaja ei siis ole aivan kokematon tekstin tuottaja vaan ammattitoimittaja.

Omakotirakentajan päiväkirjaan kuuluu 29 artikkelia, joista ensimmäinen on julkaistu 09.04.1997 ja viimeinen 02.06.1998. Artikkeleissa seurataan Välimäen perheen omakotitalon rakennushanketta. Artikkelit on otsikoitu ja numeroitu 1:stä 29:ään siten, että ensimmäinen artikkeli kuvaa oman kodin suunnitteluvaihetta ja viimeinen talon valmistumista ja perheen muuttoa siihen. Liitteessä 2 on lueteltu kaikkien artikkelien otsikot, julkaisupäivämäärät ja julkaisupaikat.

Omakotirakentajan päiväkirja -artikkelien kirjoitustyyli on varsin selkeää ja sujuvaa suomen kieltä. Välimäki pystyy selkeästi kertomaan lukijalle rakentamisen matkan varrella nousevat ongelmat. Artikkelit on kirjoitettu päiväkirjan muotoon ja ne kuvaavat paikoin hyvinkin tarkasti rakentajan arkea. Artikkelit ovat leppoisia kertomuksia rakentajan kammeluksista rakentamisprosessin eri vaiheissa. Jokainen artikkeli myös toimii yksinään omana kertomuksenaan, jossa on selkeästi alku ja loppu sekä juoni. Artikkeleiden lopussa myös viitataan usein jo seuraavaan artikkeliin. Artikkelit (eli kertomukset) muodostavat yhdessä suuremman tarinan. Tällä tarkoitan sitä, että artikkelit on kirjoitettu niin että niiden kautta lukija voi kronologisessa järjestyksessä seurata tapahtumia rakennuksella. Esimerkiksi tarinaa on vaikea ymmärtää täysin, jos aloittaa lukemisen vasta artikkelista 15. Tällöin lukija ei ymmärrä millaisesta prosessista on kysymys, mutta aavistaa kenties artikkelin lopusta mitä seuraavassa artikkelissa on tulossa.

Tällaista artikkelitarinaa voisi kuvata esimerkiksi Lego-palikoiden avulla. Lego-palikoistahan saa näppärästi rakennettua tornin kasaamalla niitä päällekkäin. Jos tornista tulee liian korkea, kaatuu se ja hajoaa kappaleiksi. Jokainen artikkeli on siis kuin yksi Lego-palikka, joka luo aina vain vahvempaa ja tukevampaa pohjaa kokonaiselle tornille (eli tarinalle). Lopulta lukija viimeisen artikkelinkin luettuaan huomaa koko tarinan pysyvän pystyssä aivan itseksensä. Jos tarinan lukemisen aloittaisi artikkelista 15, tulisi tarinasta kovin lyhyt ja tylsä. Koko leikin jännitys jäisi tornin tekijältä kokematta ja leikin opetus ymmärtämättä.

Omakotirakentajan tarinassa kuvataan elävästi rakennusprosessin toimijoita ja prosessin aikana tapahtuneita tilanteita. Perinteisistä rakennushankkeista tämän tekee poikkeavaksi se, että tässä rakentajan tavoitteena on rakentaa omakotitalostaan ekotalo. Rakentaja halusi myös kertoa kokemuksensa kaikille, koska kirjoitti siitä julkisen päiväkirjan.

Omakotirakentajan päiväkirja tarjoaa erinomaisen tutkimusaineiston ja antaa vapauden valita erilaisista tutkimustavoista tutkimusongelmaan parhaiten vastaavan tavan. Omakotirakentajan päiväkirjaan olisi esimerkiksi ollut mahdollisuus keskittyä elämäntavan näkökulmasta tai kulutuksen näkökulmasta. Mielenkiintoni on kuitenkin suuntautunut asumiseen, ja koska kirjoittaja toteaa rakentavansa ekotaloa, tarjoutui minulle erinomainen mahdollisuus tutkia ekologisen asumisen syntyprosessia yhden rakentajan näkökulmasta.

Seuraavassa luvussa sukellan tarinoiden maailmaan laajemmin. Siinä onkin kysymys tämän tutkimuksen metodologisesta osuudesta. Luvussa selvitän mm. mitä on tarinallinen tutkimusote, ja tarkastelen lähemmin A. J. Greimasin aktantti- eli toimijamallia.

4. Tutkimuksen teoria ja metodologia

Tämän tutkimuksen analyttisinä kysymyksinä ovat:

- millaista toimintaa ekorakentaminen on,
- millaisia toimijoita (auttajia ja vastustajia) rakentamisprosessissa ilmenee,
- miten ekorakentamista modalisoidaan toimintana ja muuttuuko se prosessin edetessä sekä
- millaisia arvoja päiväkirja ilmentää ekorakentamisesta.

Tässä luvussa pyrin avaamaan toimija-käsitettä Greimasin teorian ja erityisesti aktanttimallin avulla. Lisäksi tässä luvussa käsitellään Greimasin modaliteettiteoriaa. Tutkimuksessa on tarinallinen ote, eli ekorakentajan päiväkirjaa tarkastellaan tarinana. Tässä luvussa kerron myös laajemmin narratiivisesta tutkimuksesta ja semiotiikasta. Tässä luvussa pyrin vastaamaan osittain tutkimuksen analyttisistä kysymyksistä toiseen (millaisia toimijoita ekorakentamisen prosessissa ilmenee) ja kolmanteen kysymykseen (miten ekorakentamista modalisoidaan toimintana).

Tässä tutkimuksessa narratiivinen tutkimus sijoitetaan laadullisen tutkimuksen kenttään ja semiotiikan alueeseen. Narratiivista tutkimusta on hyvin paljon erilaista, eikä sitä aina suinkaan nähdä semiotiikan alaisena tieteenä vaan esimerkiksi omana itsenäisenä tieteen alana (semiotiikan rinnalla). Semiotiikka eli semiologia on varsin moniaineellinen tieteenala. Yleisimmän määritelmän mukaan se on merkkejä, merkkijärjestelmiä, niiden tuottamista sekä käyttöä tarkasteleva tiede, joka länsimaisen kulttuurin piirissä juontaa juurensa antiikin filosofiaan (Tarasti 1990, 5; Pikkarainen 1997, 122). Narratiivinen tutkimus voidaan pelkistetysti ymmärtää lauseiden ja lausumista koostuvien kertomusten kokonaismerkityksen tutkimiseksi (Silvo 1988, 18). Tässä tutkimuksessa sovellan aineiston analyysissä mm. A. J. Greimasin luomaa aktanttimallia sekä modaliteettiteoriaa, joita tarkastelen tässä luvussa lähemmin. Aktanttimallin avulla tutkin omakotirakentajan päiväkirjan toimijoita ja modaliteettiteorian kautta sitä, miten tarinassa modalisoidaan subjektin toimintaa suhteessa objektiin, ja muuttuuko se tarinan edetessä.

Tutkimuksen aineistona on kirjoitettu kieli, teksti. Tekstiä voidaan lukea, katsella tai kuunnella. Se on pysyvää ja materiaalista. Teksti on Ismo Silvon mukaan viestivän ihmistoiminnan tuote, johon on rakennettu sisään tiettyjä tarkoituksia, kielen sääntöjen ja sen tilanteen välisiä aseman määrittelyjä sekä vihjeitä ”tarinan” lukemistavasta. Teksti on toimintaa edellyttävä käsite, joka

pyrkii kuvaamaan, ilmaisemaan, muuttamaan, ohjailemaan ja hallitsemaan tietyissä tilanteissa. (Silvo 1988, 19.) Ekorakentajan päiväkirja on myös pysyvää tekstimateriaalia, julkinen teksti, jossa rakentaja kertoo omista ekokokemuksistaan. Samalla se paljastaa lukijoille ekorakentamisen tilanteen Suomessa 1990-luvun lopulla ja ohjaa sen avulla myös ihmisten mielikuvia ekoasumisesta ja –rakentamisesta. Ekorakentajan päiväkirjan teksti on myös katseltavaa tekstiä: se oli nimittäin sijoitettu Helsingin Sanomien Kuluttaja-osastolle, ja sen ”logona” oli piirretty puinen talo, joka aiheutti lukijassa mielikuvan luonnonläheisestä ekotalosta.

Tämä tutkimus on laadullinen tutkimus. Pirkkoliisa Ahposen ja Marja Järvelän (Ahponen 1983, 14) mukaan laadullinen tutkimus ei etene täsmällisen suunnitelman mukaan, vaan hahmottuu vaiheittain kertyvien kokemusten pohjalta. Laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen suurimpia ongelmia on tulosten tiivistäminen ja selittäminen pelkän kuvailun sijasta. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa nimittäin aineiston keruu ja käsittely kietoutuvat tutkimusmatkalla tiiviimmin yhteen ja sekoittuvat keskenään helpommin kuin määrällisessä eli kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa tutkimusmatka jakaantuu selkeästi eri vaiheisiin. Tässä tutkimuksessa on selkeästi neljä eri analyysivaihetta.

David Silverman (Silverman 1993, 9; Silverman 2000, 89) jaottelee tieteellisen tutkimuksen metodiset keinot neljään: havainnointiin, teksteihin, haastatteluihin ja jäljenteisiin¹⁰. Näitä metodeja voi käyttää sekä laadullisessa että määrällisessä tutkimuksessa, mutta tässä tutkimuksessa keskityn ainoastaan laadulliseen tutkimukseen. Edelleen Silverman (1993; 2000) tarkastelee näiden metodien metodologista suuntaa. Laadullisessa tutkimuksessa *havainnoinnissa* perusteena on ymmärtää oman kulttuurin lisäksi myös toista kulttuuria. *Tekstianalyysissä* pyritään ymmärtämään osapuolten näkökulmia. *Haastatteluissa* avoimet ja suljetut kysymykset rajaavat ymmärryksen, ja *jäljenteissä* pyritään ymmärtämään, miten haastateltavat osapuolet organisoivat puhettaan. Karkeasti tarkastellen laadullisessa tutkimuksessa on siten kyse ymmärtämisestä.

Tekstianalyysissä on mahdollisuus tutkia tekstiä sinällään, sen sanoja ja lauseyhteyksiä, ymmärtää tekstin kautta avautuvaa kulttuuria tai esimerkiksi syventyä tekstin tarinan kulkuun. Laadullisessa tutkimuksessa tekstianalyysillä pyritään ymmärtämään tutkimuksen osapuolten tilanteita (Silverman 2000, 89). Silverman jakaa tekstianalyysin neljään: sisältöanalyysiin, etnografiseen,

¹⁰ Eng. Transcripts. Joka tarkoittaa haastateltavan puheen jäljentämistä esimerkiksi muistiinpanoja kirjaamalla tai puhetta nauhoittamalla (voi olla myös nauhoite). Käsite on vaikea kääntää suomeksi, ja siitä näkeekin runsaasti eri käännösversioita. Tässä tutkimuksessa käytän jäljenteet-käsitettä.

semioottiseen ja etnometodologiseen tutkimukseen. *Sisältöanalyysissä* lasketaan esimerkiksi tekstissä olevia sanoja ja tehdään niistä tilastoja ja/tai luokituksia. *Etnografisessa analyysissä* on kyse dokumenttien sosiaalisesta organisaatiosta. Tällä tarkoitetaan sitä, että tutkija pyrkii aineiston avulla ymmärtämään tutkimuksen kohteena olevan organisaation toimintaa ja siinä olevia osapuolia ja osallisten toimintaa.

Etnometodologiassa mennään etnografisesta asetelmasta ulospäin. Tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää valitusta näkökulmasta, miten maailma on organisoitunut (esimerkiksi tutkia sanomalehtien otsikoita). Tällöin metodina voi olla kategorisointi tai vastakkain asettaminen eli vertailu. *Semiotiikassa* tutkitaan sanoja, lauseita ja merkkijärjestelmää sekä siinä liikkuvia toimijoita. (Silverman 1993, 59–89.) Tässä tutkimuksessa on tarinallinen tutkimusote, mutta näen sen kuuluvan myös semiotiikkaan.

4.1 Semiotiikka

Semiotiikka-käsite määritellään Uudessa sivistyssanakirjassa kreikan kielen semeion-sanana kautta merkitsemistaidoksi ja tieteenhaaraksi, jonka kohteena ovat symbolit, signaalit ja erityisesti kielelliset merkit (Aikio 1999, 553.) Semiotiikka-käsitteen juuret löytyvätkin Kreikasta, sillä kreikan kielen sana semeion merkitsee englanninkielen sign-merkkiä. *Semiology* ja *semiotics* ovat molemmat yhteydessä kyseiseen tieteenalaan. *Semiology* -käsite on otettu käyttöön lähinnä Euroopassa ja *semiotics* Englannissa. (Hawkes 1977, 124).

Semiotikko ei ole pelkkä merkkien luokittelija vaan, hän harrastaa tiedettä, joka käsittelee ihmisen kognition ja kulttuurin olennaisimpia kysymyksiä. Kuuluisia semiotikkoja maailmalla ovat esimerkiksi ranskalainen kirjallisuudentutkija Roland Barthes, ranskalainen strukturalisti Claude Lévi-Strauss ja amerikkalainen Thomas A. Sebeok. (Tarasti 1990, 5.) Suomalaisista semiotiikan edustajista mainittakoon tässä yhteydessä musiikkitieteilijä Eero Tarasti (Pikkarainen 1997, 123).

Arja Jokinen (1999, 38–39) hahmottaa semiotiikan diskurssianalyysin sukulaistraditioihin. Diskurssianalyysi, retoriikka, keskusteluanalyysi, semiotiikka ja etnografia jakavat sosiaalisen konstruktionismin mukaisen kiinnostuksen sen tutkimiseen, kuinka sosiaalinen todellisuus rakentuu kielenkäytössä ja muussa toiminnassa. Toisin sanoen ne jakavat kiinnostuksen tekstien ja puheen tutkimukseen. Tekstien ja puheen analyysissä lähdetään liikkeelle paikallisesti rakentuvista

käytännöistä, eli sosiaalisen todellisuuden rakentumista tarkastellaan alhaalta ylöspäin tapahtuvana toimintana. Kyseiset orientaatiot ovat siten vahvasti aineistolähtöisiä. Aineistoa ei lähdetä jäsentämään mistään ulkopuolisista teorioista, vaan olennaiset jäsennykset rakennetaan aineiston analyysin tuloksena.

Toisaalta tässä vaiheessa on aiheellista pohtia, onko olemassakaan täysin teoreetitonta tutkimuslähtökohtaa. Tutkijallahan on aina jollakin tasolla oletuksensa tulevasta sekä oma eletty elämä, kokemus ja tieto, jonka näkökulmasta aineistoa jo sen keruuvaiheessa huomaamattakin voi tarkastella. Tämän tutkimuksen alussa aineiston keruuvaiheessa itselläni oli jollakin tasolla idea tutkimusalueesta. Tiesin lähteväni tutkimusmatkalle ekologisen asumisen alueelle. Vasta myöhemmin tutkimuskohde kuitenkin täsmentyi; löysin tarinan, sen toimijat ja juonen. Asetin tutkimuskysymykset ja etsin niihin kuumeisesti vastauksia. Lähdin liikkeelle alhaalta, rakentajan äänestä ja etenin ylöspäin laajentaen aineiston analyysiä porras kerrallaan.

Semiotiikkaa voidaan pitää sekä teoreettisena viitekehyksenä että metodisena lähestymistapana (Jokinen 1999, 50). Eero Tarasti (1990, 6–7) jakaa semiotiikan neljään haaraan, joista ensimmäinen haara on *empiirinen semiotiikka*. Se sai alkunsa jo antiikin lääketieteestä, jossa tutkittiin ja tulkittiin taudin merkkejä sekä pääteltiin niiden perusteella, mikä sairaus on kyseessä¹¹. Empiirisessä semiotiikassa puhutaan siis lääketieteellisin käsittein mm. solujen välisestä kommunikaatiosta. Toisena semiotiikan haarana voidaan pitää *semiotiikan filosofista haaraa*. Ensimmäinen uuden ajan filosofi, joka piti semiotiikkaa omana tieteenään, oli John Locke. Sittemmin semioottisia ongelmia ovat pohtineet filosofit aina Kantista ja Hegelistä jopa Cassieriin ja Heideggeriin saakka. Suurimpana semioottisena filosofina pidetään amerikkalaista Charles Peirceä. Hän nimittäin näki ensimmäisenä kaikki filosofian ongelmat semioottisina ja päätyi yhtenäiseen merkkiteoriaan.

Kolmas semiotiikan haara on *lingvistinen*. Sen suurin hahmo on sveitsiläinen Ferdinand de Saussure. Lingvistiikassa semiotiikka ymmärretään tieteenksi, joka tutkii merkkien elämää sosiaalisen elämän osana. Saussuren lisäksi lingvististä haaraa edustavat mm. Roman Jakobson, Louis Hjelmslv ja A. J. Greimas. Erityisesti 1960–1970-luvuilla semiotiikassa valitsi lingvistinen aika.

¹¹ Vieläkin Ranskassa termi semiologia tarkoittaa yhtä lääketieteen haaraa.

Semiotiikan neljättä haaraa nimitetään *kulttuurisemiotiikaksi*. Sen voidaan katsoa alkaneen jo löytöretkeilijöiden aikaisista matkakuvauksista. Kahden kulttuurin kohtaaminen synnyttää aina aidosti semioottisen tilanteen ja joudutaan pohtimaan, millä koodeilla kommunikaatio kulttuureissa tapahtuu. Eräs tämän haaran edustaja on unkarilainen Vilmos Voigt. Tunnetuin kulttuurisemiotiikan suuntaus on nk. Tarton-Moskovan koulukunta, jonka johtohahmo oli Venäjän kirjallisuuden professori Juri Lotman Tarton yliopistosta. Koulukunnan mielestä kulttuuri oli tekstien kokonaisuus, jolloin tekstillä ei tarkoitettu vain verbaalia tekstiä vaan myös esimerkiksi maalausta, rakennusta tai teatteriesitystä. (Tarasti 1990, 8–9.)

Toisin sanoen ei siis voida puhua yhdestä ainoasta semiotiikasta, vaan on olemassa lukuisia erilaisia semiotiikan haaroja ja niiden omintakeisia edustajia. Semiotiikka piiloutuu moneen eri tieteeseen, ja siitä on tullut eräänlainen yleiskäsite hyvinkin hajanaiselle joukolle erilaisia teoreettisia ja käytännöllisiä sovelluksia (Jokinen 1999, 52). Esimerkiksi semiotiikka-käsite voidaan yhdistää sosiologia-käsitteeseen, jolloin saadaan ”semioottinen sosiologia”. Pekka Sulkusen mukaan semiotiikka ei ole laadullisten aineistojen analyysimenetelmä vaan laajempi metateoria todellisuuden ymmärrettävyydestä, ja sen metodina on tulkinta (Sulkunen 1997, 17). Vaikka semiotiikan tavoitteena on laajemman yhtenäistieteen löytäminen, on se kuitenkin jakaantunut hyvin erilaisiin koulukuntiin ja niiden edustajiin, jotka eivät välttämättä hyväksy toistensa määritelmiä semiotiikasta. Tässä tutkimuksessa ymmärrän semiotiikan laajana yleiskäsitteenä, Sulkusen tavoin.

Semiotiikan historialliset haarat voidaan erottaa selkeästi omaksi yksiköikseen, mutta käytännön tasolla ei puhtaita, tiettyä haaraa edustavia tutkimuksia löydy. Useimmiten ne ovat sekoituksia useastakin haarasta. Viime aikoina on esitelty semiotiikan kolme osittain toisistaan poikkeavaa suuntausta. Nämä kolme maantieteellistä suuntausta ovat: itäeurooppalainen kulttuurisemiotiikka (esim. Juri Lotman), ranskalainen strukturalistinen semiotiikka (esim. A. J. Greimas) ja amerikkalainen, edellisiä hiukan soveltavampi semiotiikka (esim. Thomas Sebeok). Kaikki nämä suuntaukset ovat kehittyneet voimakkaasti erityisesti 1960-luvulta lähtien, ja ne ovat saaneet runsaasti vaikutteita muodollisesta logiikasta, strukturaalikielitetieteestä, strukturaalisesta antropologiasta, systeemiteoriasta, matemaattisesta informaatioteoriasta ja kybernetiikasta.

Semiotiikasta mielenkiintoisen alueen minkä hyvänsä tieteen kannalta tekee se, että se muodostaa eräänlaisen metatieteen kaikille muille tieteille¹² (Pikkarainen 1997, 122-123).

Suomesta tuli 1980-luvun kuluessa suuri semiotiikan maa Pohjoismaiden vertailussa. Suomalaisia semiotiikkoja ovat esimerkiksi kirjallisuustieteiden puolella Henry Parland, Irma Rantavaara ja Aatos Ojala. Eräs tärkeä ellei tärkein suomalaisten semiootikkojen julkaisukanava on ”Taiteiden välisen tutkimuksen aikakauslehti Synteesi”. Synteesi on ilmestynyt vuodesta 1982 lähtien. Semiotiikka levisi 1980-luvulla myös suomalaisiin väitöskirjoihin. Niistä tässä yhteydessä mainittakoon lähinnä lingvistiseen semiotikkaan lukeutuva Satu Apon väitöskirja Turun yliopistosta vuonna 1986 nimeltään ”Ihmesadun rakenne: juonien tyypit, pääjaksot ja henkilöasetelmat satakuntalaisessa kansansatuaineistossa” sekä Marketta Luutosen lähinnä semioottisfilosofiseen ja kulttuuriseen haaraan kuuluva Helsingin yliopiston kasvatustieteellisen tiedekunnan väitöskirja ”Suomalaisesta villapaidasta” (1997). Luutonen esittää mielenkiintoisen näkökulman neulepaidoista suomalaisen kulttuurin ilmentymänä.

Tällä hetkellä semiotiikan opetusta on eniten Helsingin yliopistossa, jossa on mahdollista suorittaa jopa 60 opintoviikon laajuinen semiotiikan monitieteinen opintokokonaisuus. Lisäksi Internetin välityksellä toimii semiotiikan verkkoyliopisto, jonka pääpaikka on Imatralla. (<http://www.semiotics.fi/fi>)

Tämä tutkimus sijoittuu semiotiikan kentässä lähinnä sen kolmanteen haaraan eli lingvistiseen haaraan. Tutkimus ei kuitenkaan ole suoranaisesti vain kielitieteellistä yksittäisten merkkien tutkimusta, vaan analyysissä sovelletaan ainoastaan Greimasin aktanttimalia sekä modaliteettiteoriaa. Näiden voidaan tulkita kuuluvan lingvistiseen semiotikkaan. Greimasin semiotiikan teorian mukaan minkä hyvänsä merkityksellisen kokonaisuuden rakennetta tai sisältöä voidaan tutkia tarkastelemalla sitä kertomuksena eli narratiivina. Myös tässä tutkimuksessa on

¹² Tutkimusassistentti KL Esa Pikkarainen Oulun yliopiston kasvatustieteellisestä tiedekunnasta jaottelee omilla nettisivuillaan semiotiikan osa-alueet. Hän listaa lukuisia eri haaroja semiotiikan alaisuuteen ja luettelee niihin liittyvää kirjallisuutta kattavasti. Pikkaraisen mukaan semiotiikan osa-alueet ovat: narratologia, strukturalismi, tekstisemiotiikka, retoriikka, myytti ja symbolit, kuvien semiotiikka, kielifilosofia ja lingvistiikka, merkitys ja semantiikka, kääntäminen, semiotiikka ja filosofia, historia, kommunikaatio, eleet, kulttuuri- ja sosiaalitutkimus, journalismi ja mediatutkimus, TV, sosiaalitutkimus, hallinto ja politiikka, mainokset, estetiikka ja taiteenlajit, kirjallisuus, lyriikka, poetiikka, elokuva, musiikki, teatteri, esineet ja tuotanto yms, arkkitehtuuri ja esineet, kirjasto, lääketiede ja hoito, naiskuva, opetus, psykologia. (<http://www.wedu oulu.fi/homepage/epikkara/semio/semilit.htm>.) Vaikka Pikkaraisen semiotiikan osa-alueiden jaottelu on hyvin yksityiskohtainen, löytyy tämänkin listan lopusta vielä ”Muita hankalammin luokiteltavia” -luokka. Semiotiikkaa voidaan tämän mukaan nimittää metatieteeksi.

tarinallinen eli narratiivinen ote. Narratiivista tutkimusta tarkastelen lähemmin Greimasin teorian jälkeen.

4.2 A. J. Greimasin aktanttimalli ja modalityetti

Greimasilainen semiotiikka on yleisesti tunnustettu vaikeatajuiseksi. Se sisältää monia hankalasti ymmärrettäviä käsitteitä, joiden alkuperä löytyy useimmiten kreikasta tai latinasta. Greimasin semiotiikka yhdistelee käsitteitä kielitieteestä ja luo järjestelmällisiä ja paikoin omaperäisiäkin kokonaisuuksia. Pekka Sulkunen muistelee (1997) Pariisissa viettämäänsä vuotta A. J. Greimasin oppilaana: *”Kielitieteellistä koulutusta minulla ei ollut, eivätkä filosofiset perustietoni olleet sen kummempia kuin nytkään, joten paljoka en ymmärtänyt ja vähäkin oli tuskan takana. Mutta vähemmän eksaktissa muodossa ranskalaiset yhteiskuntatieteilijät pitivät itsestään selvänä sitä, mikä minulle oli outoa ja uutta: sosiaalisilla käytännöillä on symbolinen merkitys, jonka ymmärtäminen on välttämätöntä niiden selittämiseksi ja joka samalla sekä vaikuttaa sosiaaliseen todellisuuteen että kertoo siitä.”* Tämä Sulkusen muistikuva sopii hyvin kuvaamaan myös minun ensiaskeleitani A. J. Greimasin oppeihin. Ensimmäiset lukemani Greimasin kirjoitukset tuntuivat hyvin haasteellisilta.

Liettualaissyntyinen A. J. Greimas kehitti systemaattisen semiotiikan teorian strukturalismin pohjalta. Kun semiotiikka tutkii merkitystä ja sitä, miten asioilla on jokin merkitys, strukturalistisen semiotiikan peruslähtökohtana on, että merkitys syntyy, kun jokin asia erottuu toisenlaiseksi kuin jokin toinen asia (Pikkarainen 1997, 137). Kyse on siten erottelusta ja merkkien jakamisesta pienempiin osiin.

A. J. Greimas opetti mm. Ankaran, Istanbulin ja Poitiersin yliopistoissa ja vuonna 1965 hänet nimitettiin¹³ yleisen semantiikan professoriksi. A. J. Greimas perusti 1980-luvulla oman koulukuntansa nk. Pariisin koulukunnan. Vaikka A. J. Greimas kuoli vuonna 1992, elää hänen ajatuksensa yhä tieteellisessä tutkimuksessa. Esimerkiksi Liettuassa, Vilnan yliopistossa toimii Greimas-keskus kaikille semiotiikasta kiinnostuneille opiskelijoille¹⁴. Voidaan todeta, että Greimasin teorit ovat kunnianhimoinen yritys kuvata merkityksen syntyä syvätasolta pintaan.

¹³ Pariisin Ecole Pratique des Hautes Études.

¹⁴ Network Institutions. Centers of Continuing Education and Advanced Studies. A. J. Greimas Centre for Semiotic Studies, Vilnius University. (http://www.osi.hu/hesp/ni/ni_ce_JGCFSS.html)

Greimasin semiotiikka lähtee Saussuren pohjalta ja omaksuu vaikutteita myös tanskalaiselta Louis Hjelmsleviltä ja liittyy osittain myös Venäjän narratologian perinteeseen. Greimasin strukturalistisen semiotiikan läpimurto tuli vuonna 1966, jolloin ilmestyi *Sémantique structurale*¹⁵. Tämä teos on käännetty lukusille kielille, ja suomeksi se ilmestyi vuonna 1982 nimellä ”Strukturaalista semantiikkaa”. Greimasin mukaan strukturalismin tehtävänä on paljastaa uusia arvorakenteita ja näin viitoittaa yhteisön tulevaa kehitystä. Tämän takia hän nimittää semiotiikkaa myös ”tehokkaaksi ihmistieteeksi”. (Greimas 1980, 162.)

Greimasin semiotiikka on hyvinkin kielitieteellistä tai kielifilosofista. Se ei kuitenkaan ole varsinaista kielitieteellistä tutkimusta vaan semiotiikan alaan kuuluvaa tutkimusta. Toisaalta Greimasin semiotiikka näyttää jäävän (strukturalismin sijasta) hyvinkin narratologiseksi ja tekstuaaliseksi, kertomusten merkitysmaailman analyysiksi (Pikkarainen 1997, 125). Esimerkiksi aktanttikategorian keskeisin käsite ”aktantti” on eräs semioottisen narratologian eli kertomusanalyysin peruskäsitteitä (Pikkarainen 1997, 126). Greimasin semiotiikka voidaan siten sijoittaa strukturalismin ja narratologian välimaastoon.

Kaiken lähtökohtana Greimasin semantiikassa on strukturalistinen merkityksen teoria. Sanoilla on monia merkityksiä ja merkitysvivahteita, jotka riippuvat niiden käyttöyhteydestä. Greimasin semanttisessa teoriassa nähdään, että sanojen merkitykset muodostuvat merkitysten alkeisosien yhdistelmistä. (Sulkunen 1997, 37.)

Merkityksen alkeisrakenteet voidaan jakaa kahteen luokkaan: olemisen ja tekemisen ilmauksiin. Näitä kutsutaan myös asiantilojen ja toiminnan ilmauksiksi. Olemisen ilmaukset luokittelevat olioita tai kuvaavat niitä. Tekemisen ilmaukset kuvaavat olotilojen muuttamiseen vaikuttavaa tai tähtäävää toimintaa. Toiminnan kuvaukset eli narratiiviset rakenteet ovat semioottisessa teoriassa keskeisiä, sillä ihmiset ajattelevat tavalla, joka muistuttaa tarinoiden logiikkaa. (Sulkunen 1997, 38–39.) Myös tässä tutkimuksessa tekemisen ilmaukset ovat analyysissä keskeisellä sijalla. Esimerkiksi tutkimuksen analyysin kolmannessa vaiheessa selvitän omakotirakentajan päiväkirjan rakentajan toimintaa ja toiminnan mahdollista muutosta tarinan kuluessa.

¹⁵ Muita merkittäviä Greimasin teoksia ovat esimerkiksi *Du sens* 1970 ja *Sémiotique et sciences sociales* 1976.

Greimasin mukaan (Greimas; Courtès 1982) kaikkien kertomusten perimmäisenä lähtökohtana on kahden vastakkaisen perusarvon välisen tasapainon järkkymisen aiheuttama jännite sekä yritys purkaa tämä jännite ja palauttaa tasapaino ennalleen. Kertomukset voidaan jakaa kahteen kategoriaan sen mukaan, mitkä perusarvot niissä ovat kyseessä. Idiolektisissä kertomuksissa perusarvorakenteena on vastakkaisasettelu elämän ja kuoleman välillä, kun taas sosiolektisissä kertomuksissa vastakkainasettelu löytyy kulttuurin ja luonnon väliltä. Yleensä toinen perusarvoista saa myönteisen ja toinen kielteisen varauksen. (Pikkarainen 2000, 125-126.) Tässä tutkimuksessa selvitän, löytyykö omakotirakentajan päiväkirjasta näitä perusarvoja ja voidaanko tarina sen mukaan sijoittaa idiolektiseen vai sosiolektiseen tarinaan.

Greimas esittelee ”Strukturaalista semantiikkaa” -teoksessa Vladimir Proppin, joka tutki venäläisiä kansansatuja (Greimas 1980, 198). Propp tunnetaan myös juonirakenneanalyysin kehittäjänä ja satujen aktanttien tarkastelijana¹⁶. Proppin mukaan henkilöt määritellään niiden toiminta-alojen perusteella, joihin ne osallistuvat, ja nämä alat puolestaan koostuvat niille kuuluvista funktiokimpuista. Vertailemalla keskenään kaikkia sadun henkilöitä voidaan havaita eroja niiden toiminta-alueilla. Toiminta-alueet jakautuvat eri saduissa eri henkilöille. (Greimas 1980, 199.) Aktanttimallin taustalla on ajatus toiminnasta suhteessa laajempaan kokonaisuuteen. Ihmisen toimintaa on syytä tutkia kokonaisuuden rakenteen kautta, koska toiminta on juuri tiettyjen kokonaisuuksien rakenteen määrittämistä ja muokkaamista (Pikkarainen 1997, 126).

Aktantti voi olla mikä hyvänsä olio: ihminen, eliö, esine, kone tai vaikkapa abstrakti käsite. (Pikkarainen 1997, 126.) Aktantit ovat yleisiä, kaikissa kertomuksissa esiintyviä kategorioita, kun taas aktoreilla on erityispiirteensä kussakin kertomuksessa. Aktoreita on lukemattomia, mutta aktanttien määrä on Greimasin mallissa rajoitettu¹⁷. Useampi kuin yksi aktori voi ilmentää samaa aktanttia¹⁸. Aktoreina voi esiintyä myös elottomia objekteja tai abstraktioita. (Rimmon-Kenan 1991, 47.) Tässä tutkimuksessa analyysivaiheessa puhun aktanttimallin sijaan toimijamallista (ks. kuvio 4).

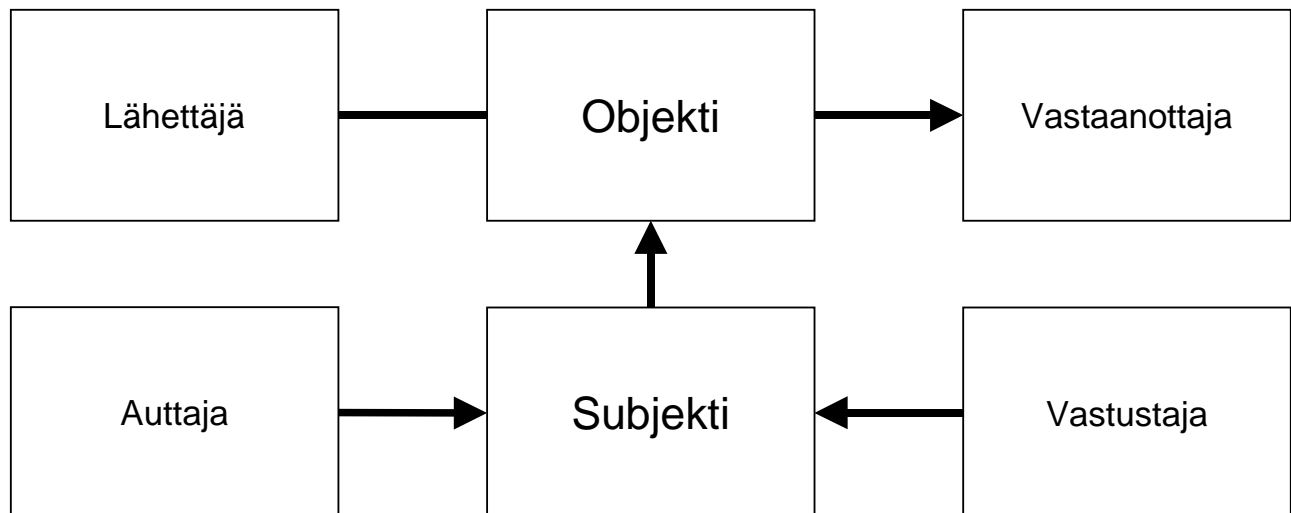
¹⁶ Hän nimitti aktantteja *dramatis personae*ksi. Yleisesti on päätelty, että aktantti- käsite saattaa olla lainattu myös ranskalaiselta kielentutkijalta Tesnièreltä. Hänen mukaansa lause muodostaa pienen näytelmän, jossa predikaatti edustaa toimintaa ja muut pääjäsenet aktantteja ts. erilaisiin rooleihin sijoittuvia henkilöitä. (Tarasti 1990, 73.)

¹⁷ Aktanttimallin teoriaa löytyy myös teoksista Greimas 1987; Greimas 1990.

¹⁸ Esimerkiksi ”Pekka rakensi itselleen talon”, jolloin Pekka on kaksi aktanttia eli lähettäjä ja vastaanottaja.

Tässä tutkimuksessa aktantit määrittelen tarinan toimijoiksi tai tekijöiksi. Aktantit voivat muodostaa keskenään pienempiä aktanttikategorioita ja suurempia kokonaisuuksia kuten Greimasin aktanttimalli. Greimasin aktanttimalli on upea yritys jäsentää tekstin tai tarinan merkitysulottuvuuksia. Aktanttimalli on tarkoitettu lähinnä tekstianalyysin välineeksi.

Kuvio 2. Greimasin aktanttimalli (Greimas 1980, 206)

Greimasin mallissa on yhteensä kolme aktanttikategoriaa, joista *subjekti ja objekti* –kategoria on keskeisellä sijalla. Toinen aktanttikategoria muodostuu *lähettäjästä ja vastaanottajasta* ja kolmas *auttajasta ja vastustajasta*. Perusaktanteja on siten kuusi: subjekti, objekti, lähettäjä, vastaanottaja, auttaja ja vastustaja. Vastaanottaja saa ja hyväksyy lähettäjän viestin ja samalla antaa samalla syyn toimintaan (Greimas 1990, 125–126). Vastaanottajalla on aktanttikategoriassa arvioiva rooli.

Auttaja ja vastustaja ovat keskenään erilaisia funktioita. Toinen niistä tuo apua ja toinen luo esteitä. (Greimas 1980, 204.) Subjekti tavoittelee objektia halunsa vuoksi. Objekti on kommunikaation objekti ja sijaitsee lähettäjän ja vastaanottajan välillä. Subjektin haluamista heijastavat auttaja ja vastustaja. (Greimas 1980, 206.) Lähettäjä ja vastaanottaja ovat sidoksissa tarinan objektiin, kun taas auttaja ja vastustaja ovat sidoksissa tarinan subjektiin.

Subjekti on kertomuksen sankari, pääasiallinen toimija, joka suorittaa jonkin tehtävän. Objekti on tämän tehtävän tavoite tai päämäärä. Lähettäjä on se taho, joka antaa subjektille tehtäväksi tavoitella objektia, ja vastaanottaja se, jota varten tehtävä tehdään, jolle objekti toimitetaan ja joka

arvioi tehtävän onnistumisen. Auttaja auttaa subjektia suoriutumaan tehtävästä ja vastustaja yrittää estää sitä. (Pikkarainen 2000, 122.) Esimerkiksi Tuhkimo-sadussa Tuhkimo on tarinan subjekti. Hyvä haltijatar (lähettäjä) lähettää Tuhkimon tanssiaisiin, jossa Tuhkimo tapaa Prinssin (objekti). Tuhkimon on kuitenkin lähdeittävä tanssiaisista puolen yön aikaan, kun taika raukeaa ja Tuhkimosta tulee jälleen tavallinen tyttö. Prinssi rakastuu Tuhkimoon, ja ainut johtolanka on Tuhkimon kenkä (auttaja), jota Prinssi kuljettaa mukanaan ja sovittaa maailman neitosten jalkoihin. Lopulta kenkää sovitetaan myös Tuhkimolle itselleen. Kenkä sopii Tuhkimon jalkaan, ja prinssi löytää prinsessansa. Vastustajia Tuhkimo-sadussa ovat esimerkiksi ilkeät sisarpuolet. Tuhkimo-sadussa useampi kuin yksi aktantti (eli kaksi aktanttia) saa suorittajakseen saman aktorin, eli Tuhkimo on sekä tarinan subjekti että vastaanottaja.

Vaikka subjekti ja objekti ovatkin mallissa keskeisellä sijalla, täytyy huomioida niiden välisen suhteen alullepanija. Keskeistä onkin mallin taustalla vaikuttava halu. Greimas nimittää tällaisia halun alulle panevia voimia temaattisiksi voimiksi ja nimeää niitä tärkeimmät. Greimasin temaattisen voiman listassa keskeisiä voimia ovat rakkaus, uskonnollinen tai poliittinen fanatismi, kateus, viha, uteliaisuus, isänmallisuus, työn tai kutsumuksen halu, tarpeet ja pelot (Greimas 1980, 207). Tuhkimo-sadussa alulle paneva voima on kenties rakkaus.

Greimasin aktanttimallia on käytetty suomalaisissa yhteiskuntatieteellisissä tutkimuksissa, siitä esimerkiksi Pertti Alasuutarin tutkimus 1990-luvulta. Alasuutari on laatinut teoksessaan ”Toinen tasavalta” Greimasin aktanttimallin pohjalta analyysikaavion, jota hän on käyttänyt aineiston analyysissä. Alasuutarin aineistona olivat lehtikirjoitukset, ja hän tunnisti jokaisesta kirjoituksesta erikseen toimintatilanteen toimijoiden päämäärät, käytetyt keinot niihin pääsemiseksi, esteet tai vastustajat sekä vastuksen keinot tai tavat, joilla kyseiset tekijät päämääriensä saavuttamista estävät (Alasuutari 1996, 31). Tämän nelikentän avulla hän tulkitsi kirjoitusten toimijakenttää mm. työpolitiikan, hyvinvointivaltion ja hoivatyön alueilla.

Aktanttikaaviota ei pidä kuitenkaan ymmärtää liian kirjaimellisesti. Kaikkiin aktanttimallin asemiin ei aina sijoitu eri toimija. Vastaanottaja ja lähettäjä voivat olla sama henkilö, tai toimijoiden asema voi myös vaihtua. Juonielokuvissa on tyypillistä, että tarinan alkuvaiheessa esiintyy ns. väärä sankari, joka myöhemmin paljastuu kyvyttömäksi sankarin rooliin. (Sulkunen 1997, 77.) Greimasin aktanttimalli on siis melko yleinen malli, ja sitä voi soveltaa hyvin erilaisiin kuvauksiin. Alasuutarin lisäksi Greimasin aktanttimallia on menetelmänä hyödyntänyt yhteiskuntatieteilijöistä myös Ismo Silvo (1988). Silvo selvittää tutkimuksessaan yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta

televisiotoiminnan politiikkaa ja hallintoa ja niiden sisältämiä merkityksiä. Hän jakaa tutkimuksen viestintäpoliittisen kentän merkitysrakenteen ja ohjelmapoliittisen kentän merkitysrakenteen tutkimiseen ja päätyy mm. toteamaan että, ”julkisen vastuun viestintäpolitiikassa sekä siihen tukeutuneissa ohjelmapoliittisissa tulkinnoissa Yleisradio on käsitetty vahvasti virastoidentiteetin mukaisesti” (Silvo 1998, 265).

Aktanttikaavion lisäksi toinen mielenkiintoinen ajatus Greimasin teoriassa on *modaliteetit*. Modaliteetit edustavat tapoja, joilla puhuja voi välittää lausumaansa erilaisilla toiveillaan tai peloillaan. Greimasin perusmodaliteetit ovat oleminen ja tekeminen, mutta hän erottaa myös muita modaliteetteja kuten tahtominen, tietäminen, voiminen, täytyminen ja uskominen. Modaliteetit ovat Greimasin mukaan universaaleja. (Tarasti 1990, 32–33; Hawkes 1977, 87–89.) Kuuden aktantin; subjektin, objektin, lähettäjän, vastaanottoajan sekä auttajan ja vastustajan välisiä suhteita Greimas kuvasi kolmella modaliteetilla. Subjektin suhde objektiin ilmensi *tahtomisen* (*voulair*) modaliteettia. Yleensä tarinoissa subjekti tavoittelee objektia ja tämä halu panee liikkeelle koko toiminnan ja tarinan. Objekti on lähettäjän ja vastaanottajan välinen viesti, jolloin heidän suhteensa ilmentää *tietämisen* (*savoir*) modaliteettia. Lisäksi subjektilla voi olla toiminnassa auttaja tai vastustaja, joka heijastaa *voimisen* (*pouvoir*) kategoriaa ja joka siten joko estää tai ehkäisee subjektin tahdon toteutumista. (Tarasti 1990, 73-74.)

Modaliteettiteorian perustana ovat olemisen ja tekemisen kategoriat, jotka voivat myös modalisoida toinen toistaan¹⁹ ja joihin voidaan myös kohdistaa neljänlaista modalista toimintaa: tahtomista, täytymistä, voimista ja tietämistä. Mielenkiintoista on Greimasin ajatus jakaa nämä neljä toimintaa eksotaktisiin ja endotaktisiin modaliteetteihin. Eksotaktiset modaliteetit edellyttävät kahta eri subjektia ja endotaktiset toteutuvat yhden ja saman subjektin sisällä. Eksotaktisia ovat täytyminen, voiminen ja tekeminen sekä endotaktisia tahtominen, tietäminen ja oleminen. (Tarasti 1990, 74–75.) Greimasin alkuperäisestä jaosta on esitetty myöhemmin hieman erilaisia muunnoksia, josta esimerkkinä Sulkusen ja Törrösen kaavio modaalisuuden ryhmyksestä (Sulkunen 1997, 84). Siinä voiminen on nimetty kykenemiseksi, tietäminen osaamiseksi, tekeminen tietämiseksi (tunnistamiseksi) ja oleminen uskomiseksi (itsetunnistamiseksi).

¹⁹ Tekeminen voi modalisoida olemista (performanssi), oleminen tekemistä (kompetenssi), oleminen olemista (mikä viittaa lauseen totuusarvoa koskevaan modaliteettiin) ja tekeminen tekemistä (kyseessä on teettäminen).

Kuvio 3. Modalisuuden ryhmitys (Sulkunen 1997, 84)

modaalisuuden lajit	virtuaaliset	aktuaaliset	realisoidut
eksotaktiset	täytyminen	kykeneminen	tietäminen (tunnistaminen)
endotaktiset	tahtominen	osaaminen	uskominen (itsetunnistaminen)

Eksotaktisen ja endotaktisen jaon lisäksi modaliteetit voidaan jakaa *virtualisoiviin*, *aktualisoiviin* ja *realisoiviin modaliteetteihin*. Esimerkiksi haluaminen ja velvollisuus ovat *virtuaalisia lajeja*, ja ne antavat merkityksen subjektin toiminnalle. Ne esiintyvät usein tarinan tai kertomuksen alkuvaiheessa. Kykenemien ja osaaminen ovat *aktuaalisia*, koska ne tekevät subjektin toiminnan ymmärrettäväksi vastasubjektin toiminnan kautta. Lopulta tarinan viimeisessä vaiheessa toiminnan merkitys *realisoituu*, ja sitä hallitsee tietäminen ja uskominen. (Sulkunen 1997, 83.) Tässä tutkimuksessa selvitän omakotirakentajan päiväkirjan toimijat Greimasin aktanttimallin avulla. Sillä pyrin vastaamaan kysymykseen, ”millaisia auttajia ja vastustajia ilmenee ekorakentamisessa”.

Lisäksi tutkin subjektin ja objektin välistä vuorovaikutussuhdetta. Modalisuuden laji kertoo aktanttien vuorovaikutussuhteista sekä subjektin suhteesta tavoittelemaansa objektiin. Modalitettien avulla pyrin vastaamaan kysymykseen, ”miten ekorakentamista modalisoidaan toimintana ja muuttuvatko tavoitteet rakentamisprosessin (tarinan) edetessä”.

4.3 Narratiivinen tutkimus

Tutkimuksessani on tarinallinen tutkimusote, eli tarkastelen omakotirakentajan päiväkirjaa omana yksittäisenä tarinana, jolla on alku, keskikohta ja loppu. Tässä tutkimuksessa selvitän myös, millaisesta tarinasta omakotirakentajan päiväkirjassa on kyse, millainen juoni omakotirakentajan päiväkirjassa on, ja miten tarina etenee suhteessa päämääräänsä?

Viime vuosina tarinamuoto on noussut voimakkaasti esiin käsitteenä, jonka kautta eri tieteenalat voivat lähestyä inhimillistä todellisuutta (Hänninen 1994, 167). Tarinallista lähestymistapaa kutsutaan myös narratiiviseksi lähestymistavaksi. Termit tarinallinen tai narratiivinen tutkimus

viittaavat kaikkeen sellaiseen tutkimukseen, jossa tarinan, kertomuksen tai narratiivin käsitettä käytetään ymmärrysvälineenä (Hänninen 2000, 15). Tässä tutkimuksessa näen narratiivinen tutkimuksen (eli narratologian) yhdeksi semiotiikan osa-alueeksi. Narratologia voidaan hahmottaa myös omaksi itsenäiseksi tieteenä. Narratologiaa itsenäisenä tieteenä käsittelee mm. Vilma Hänninen. Vaikka Hänninen käsittää narratiivisen tutkimuksen alueena eri tavalla kuin minä tässä tutkimuksessa, löytyy Hännisen ajatuksista myös paljon tähän tutkimukseen sopivia näkökulmia kuten tarina- ja kertomus-käsitteiden ja tarinallisen tutkimusotteen määrittäminen tai esimerkiksi sosiaalitieteen ja tarinoiden välisen suhteen hahmottaminen.

Hänninen esittelee tarinallisen tutkimuksen sukuun ja löytää sen juuret aina Aristoteleen ajoilta. Narratiivisen tutkimuksen ydin ja alkukoti on kertomusten analyysi. Kertomusten analyysissä tutkitaan kertomuksia yleisemmällä tasolla, niiden rakennepiirteitä, lajityyppejä ja traditioita. Eräs tällainen on Ranskassa 1960-luvulla kehitetty narratologia eli kertomusten yleisen syvärakenteen ja universaalin kieliopin etsintä. (Hänninen 2000, 16.)

Tyypillisiä narratiivisen tutkimuksen aineistona käytettyjä tarinoita ovat esimerkiksi omaelämäkertatarinat, kaunokirjallisuuden tarinat, fiktiiviset tarinat, lehtiartikkelit tai kerrotut tarinat (Riessman 1993, 17). Media, televisio ja äänitteet tarjoavat jatkuvasti aineistoa narratiiviseen analyysiin. Laajasti voidaan todeta koko ihmiselämän olevan elettyjen, koettujen ja kerrottujen tarinoiden kudelman. (Hänninen 2000, 15–16; Eskola 1998, 24.)

Tarinalliselle tutkimusotteelle on ominaista teoreettisten ja metodisten virikkeiden hakeminen humanistisen tutkimuksen, erityisesti kirjallisuuden tutkimuksen ja sosiolingvistiikan piiristä. Tarinallinen tutkimus ei siten muodosta yhtenäistä teoreettis-metodista rakennelmaa, vaan se on avoin keskusteluverkosto, jota yhdistää ”tarinan” käsite. (Hänninen 2000, 15-16.)

Narratiivinen tutkimus on verrattain uusi menetelmä laadullisessa tutkimuksessa, vaikka sillä onkin pitkät perinteet mm. humanistisessa tutkimuksessa (Marshall 1995, 86–87). Viimeisten parinkymmenen vuoden aikana narratiiviset tarinat ovat tulleet näkyviksi myös laadullisessa yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa (Lieblich 1998, 1). Narratiivisen tutkimuksen avulla voimme selkeämmin ymmärtää yksittäisen ihmisen ja yksilön kertomusta suhteessa laajempiin yhteiskunnallisiin tai kulttuurisiin kertomuksiin. Erilaisten tarina- ja kertomusmetaforien käyttö yhteiskuntatieteellisessä tiedon muodostuksessa on lisääntynyt. Esimerkiksi viimeisen viidentoista

vuoden aikana narratiivisuus on tullut erääksi sosiaalipsykologian laadullisen tutkimusotteen keskeiseksi käsitteelliseksi työvälineeksi. (Saastamoinen 1999, 165.)

Sosiaalitieteissä ihmisten kertomukset elämästään, etenkin omaelämäkerrat, ovat olleet laadullisen tutkimuksen keskeistä materiaalia. Alunperin kertomuksia pidettiin kuvauksina tai lyhennelminä kertojien elämästä ja sen kautta siitä sosiaalisesta todellisuudesta, jossa he olivat eläneet. Kertomuksen voidaan katsoa juuri tarinallisuuden kautta ilmentävän kulttuurista todellisuutta. (Hänninen 2000, 18.) Tarinan muotoutuminen on aina sekä yksilöllinen että yhteiskunnallinen prosessi. Tarina vaatii yksilöllistä luovuutta, ja se on aina kulttuurisesti sidottua. Sosiaalitieteiden lisäksi narratiivista tutkimusta on viime vuosina tehty paljon mm. Turun yliopistossa kulttuurin tutkimuksen laitoksella uskontotieteissä²⁰. Usein narratiivista tutkimusotetta käytetään haastatteluaineistoihin. Sosiaalitieteissä narratiivisuus on ollut jo pitkään keskusteltu teema erityisesti elämäkertatutkimuksessa²¹. Mikä sitten on sosiaalitieteen ja tarinoiden välinen suhde toisiinsa?

Vilma Hänninen luettelee (1994, 170–172) viisi toisistaan osittain riippumatonta tasoa sosiaalitieteen ja tarinoiden välisessä suhteessa. Ensimmäinen niistä on tarinat tieteellisen toiminnan mielekkyyden perustana, toinen on tiede tarinoiden kertomisena, kolmas on tiede tarinoiden tutkimisena, neljäs on tarina tutkimuksen juurimetäforana ja viimeinen eli viides on narratiivisuus tieteellisen tutkimuksen kohteena ja sovellettuna ideana.

Näistä tämän tutkimuksen yhteydessä nousee keskeiseksi kolmas taso eli tiede tarinoiden tutkimisena. Tarinat voidaan sen mukaan ottaa myös tutkimuksen aineistoksi tai kohteeksi, kuten tässä tutkimuksessa teenkin. Tällaisessa merkityksessä tarinamuoto on Hännisen mukaan tullut sosiaalitieteelliseen tutkimukseen laadullisen tutkimuksen myötä. Elämäkertakirjoittajien kertomia tarinoita aineistonaan käyttävät tutkimukset saattavat pitää tarinoita kirkkaina ikkunoina kuvattuun todellisuuteen tai ensisijaisesti narratiivisina konstruktioina.

Ovatko sitten kaikki maailman kirjoitukset tarinoita jostakin? Kirjoituksesta tekee tarinan sen esitystapa. Kaikissa tarinoissa esitetään myös ajallinen tapahtumien ketju. Tämä tapahtumisen ketju seuraa inhimillisten tapahtumien merkitysten logiikkaa. Jokaisessa tarinassa esiintyy jokin ongelma

²⁰ Esimerkiksi tutkija Tuija Hovi.

²¹ Vanhustenhoidossa esimerkiksi muistelukirjat tai päiväkirjanomaiset tarinat. Ks. Saarenheimo 1997. Naistutkimuksen puolella ks. Vilkkonen 1997.

ja myös sen ratkaisu. Ratkaisu saattaa olla positiivinen tai negatiivinen. Jokaisesta tarinasta löytyy tarinan subjekti. Tarinoissa subjektit toimivat suhteessa ympäristönsä tapahtumiin ja toistensa tekemisiin tulkiten ja arvottaen tapahtumia omista pyrkimyksistään käsin. (Hänninen 1994, 169.)

Narratiivisessa tutkimuksessa tutkimuksen kohteena ovat ihmisten yksityiselämän tarinat. Narratiivisessa menetelmässä oletetaan, että ihmiset elävät ”kertomuksen tavoin”, ja keräämällä tietoa siitä voidaan kuvata heidän elämäänsä.

Narratiivisessa menetelmässä kerätään siten tietoa ihmisten elämästä tarinoiden avulla, jotta voidaan kuvata heidän elettyä elämäänsä laajemmillekin areenoille. Kauniisti ajateltuna narratiivinen menetelmä hahmottaa ihmisen ikään kuin yksisuuntaisen peilin kautta; siinä tarkkaillaan ja kuvataan peilissä heijastuvaa hahmoa, mutta ei osallistuta eikä edes kyetä koskettamaan hahmoa.

Narratiivit eli tarinat voidaan käsitteellisesti jakaa makro- ja mikronarratiiveihin. Makronarratiivin voi ymmärtää laajemman tason kehyskertomukseksi, joka koostuu lukuisista mikrokertomuksista. Todellisuus on näiden eritasoisten ja erilaisissa konteksteissa kerrottujen kertomusten kudoks, ja tutkijan tutkimusongelmasta riippuu, painottaako hän makro- vai mikrotasoa vai yrittääkö hän tehdä ymmärrettäväksi näiden eri kertomustasojen suhteita. (Gergen 1994, 203.)

Mikä sitten on kertomus? Entä mikä on tarina? Onko niillä jotakin eroa vai tarkoittavatko ne samaa asiaa? Shlomith Rimmon-Kenan (1991, 8–9) määrittelee kertomakirjallisuuden toisiaan seuraavien fiktiivisten tapahtumien kerronnaksi. Kerronnan käsite viittaa kommunikaatioprosessiin, jossa kertomus välitetään lähettäjältä vastaanottajalle. Väline on luonteeltaan kielellinen. Se esittää myös tapahtumien jatkumon. Kun tarina on tapahtumien jatkumo, on teksti silloin puhuttu tai kirjoitettu diskurssi, joka vastaa niiden kertomisesta. Satu Apon (Apo 1990, 63) mukaan kertomuksissa on kyse toiminnan kuvaamisesta, jossa käytetään seuraavaa kategoriointia; tapahtuman puitteiden tai taustan määrittely, tapahtuma tai tapahtumasarja ja sen tulos sekä kertojan arviointi kerrotuista tapahtumista.

Tarinan ja kertomuksen käsitteitä käytetään hyvinkin monissa merkityksissä. Tarinan käsite tarkoittaa tietynlaista merkityskokonaisuutta, jolla on alku, keskikohta ja loppu. Tarinan keskeinen osa on juoni eli *mythos*. Juoni muodostaa kokonaisuuden, johon nähden erilaiset osat saavat merkityksensä. Kertomuksen käsite viittaa Hännisen mukaan tarinan esitykseen merkkien

muodossa. Tyypillinen tarina on kielellinen, ja se sisältää useita kertomuksia. (Hänninen 2000, 19–20; Eskola 1998, 22; Riessman 1993, 17.) Tässä tutkimuksessa erotan tarinan ja kertomuksen käsitteet. Tarina on suurempi kokonaisuus suhteessa kertomukseen, ja tarina sisältää useita kertomuksia. Tutkimuksessa tarkastelen päiväkirjaa tarinana, joka jakaantuu pienempiin kertomuksiin. Kertomus on tarinan osa, ja tarina saa muotonsa useasta kertomuksesta. Tarina ja kertomus eivät siten tässä tutkimuksessa ole sama asia, vaikka puhekielessä usein niiden välillä ei tehdä eroa²². Tämä tulee esille mm. tutkimuksen analyysissä, jossa tarkastelen omakotirakentajan päiväkirjan artikkeleja yksittäisinä kertomuksina (esimerkiksi analyysin kolmannessa vaiheessa), mutta myös yhdessä yhden suuremman tarinan osina (esimerkiksi analyysin ensimmäisessä vaiheessa). Jaottelu on siten tässä lähinnä formaalinen.

Vilma Hänninen (Hänninen 2000, 31) toteaa väitöskirjassaan, että yhteistä kaikille tarinallisille tutkimuksille on tapahtumaketjuihin liittyvien merkitysten analyysi. Julkiset omaelämäkerrat, aikakauslehtien henkilöjutut, elämäntiedon oppaat ja muu julkisuus tarjoavat tilannekohtaisia mallitarinoita, jotka opastavat suhteutumaan sellaisiin elämän käännteisiin kuten työttömyyteen, sairastamiseen ja parisuhteen taitekohtiin (Hänninen 2000, 51). Yksilön näkökulmasta kertomusten muodostaminen on yksi ihmisen tapa tehdä kokemus itselleen ymmärrettäväksi²³. Varsinkin päiväkirjatekstit ovat usein yksilön keino käsitellä omia kokemuksia ja tunteita. Kirjoittaja voi tekstissä liikkua esimerkiksi päähenkilönä tai sivustaseuraajana. Kuten Hänninen toteaa: ”Tarina voi esittää ihmisen sekä subjektina että objektina, eli ihminen on sekä aloitteellinen toimija että tapahtumien kohde”. Tarina esittää ihmisen aina suhteessa toisiin ihmisiin ja toimijoihin, ihmiset esitetään rationaalisina toimijoina ja emotionaalisina kokijoina. Se esittää pienen episodin tai kokonaisen elämäntarinan, ja sen tapahtumat saavat mielensä siitä juonen kokonaisuudesta, johon ne sijoittuvat. Tarinat ovat kertomuksia henkilöiden omista arvoista ja pyrkimyksistä mutta myös yhteisön arvoista ja normeista. Tarinat ovat yhtä aikaa ainutkertaisia ja yleisiä, ja ne kertovat ihmiselämän ikuiset teemat. (Hänninen 1994, 176–177.)

²² Esimerkiksi englanninkielisessä aineistossa käytetään synonyyminä rinnakkain story (tarina) ja narrative (kertomus) –käsitteitä. Tällä tavalla on aineistoa luokitellut myös mm. Tarja Aaltonen (Aaltonen, 2002).

²³ Aiheesta kirjoittanut enemmän esimerkiksi Jari Aro. Ks. Aro 1999, 30.

Tarinaa ei tarjota kuulijoille valmiina, sillä se on abstraktio, konstruktio, joka koostuu erillisistä komponenteista (Rimmon-Kenan 1991, 13). Tämä tarkoittaa sitä, että tarina on aina tulkittua ja jollain tietyllä tapaa ymmärrettyä todellisuuden jäsenystä (Aaltonen 2002, 48).

Kertomus viittaa tarinaa konkreettisempaan kohteeseen (Aaltonen 2002, 48). Kertomus on konkreettisesti aineistoa, jota voidaan tutkia. Tapahtumat eivät kertomuksessa sijaitse välttämättä siinä järjestyksessä kuin ne todellisuudessa toteutuvat, ja kertomus saakin merkityksensä suhteessa teemoihin, jotka tyypittävät kokemusta (Gubrium 1991, 22; Aaltonen 2002, 48). Kerronta viittaa toimintaan ja tilanteeseen, jossa kertomus tuotetaan, ja se voi olla fiktiivistä tai todellista.

Tarinaa voidaan tutkia myös sen tapahtumien ja niiden käännteiden kautta. Tällöin liikutaan **juonianalyysin alueella**. Tarinan yhtenä keskeisenä piirteenä pidetään muutosta. Kun joku tekee jotakin, se aiheuttaa muutoksia ympäristössä tai muissa toimijoissa. Juonirakenneanalyysin kehittäjä Vladimir Propp loi metodinsa ennen kaikkea kertomusten luokittelukriteerejä parantaakseen. Propp ajatteli, että saadaan vankemmalla pohjalla oleva satutypologia luokittelemalla sadut niiden juonirakenteen mukaan. Juonirakenne saattaa koostua aktiivisista lauseista sekä niiden seuraamuksena syntyneistä tilanteen kuvauksista (Alasuutari 1999, 129–130). Juonirakenneanalyysi ei kuitenkaan ole vain mekaaninen toimenpide, vaan siinä selvitetään juonen käännteitä myös laajemmalla abstraktimmallakin tasolla. Esimerkiksi pohditaan, mitä tarinan juonen käänne merkitsee tarinan päähenkilöiden suhteille tai vallan jaolle. Juonirakenne näyttää lopulta koko kertomuksen tapahtumien kulun yhden listauksen avulla.

Juonirakennelistan pituus riippuu kertomusten tapahtumien ja käännteiden määrästä. Kertomusten rakenteellisten piirteiden tutkiminen juonitiivistelmiä (ja juonitiivistelmien tiivistelmiä) tekemällä auttaa vertailemaan usein sivumäärällisesti laajoja tekstikokonaisuuksia toisiinsa ja löytämään niistä yhdistäviä ja erottaviakin piirteitä. Juonirakenne on usein myös tie kohti tulkintoja kertomusten merkitysrakenteesta. (Alasuutari 1999, 131; 134.) Juonianalyysi ja siitä syntyvät mahdolliset typologiat eivät ole tutkimuksen varsinaista tulosta, vaan ne antavat vasta edellytykset tehdä tarinan pohjalta laajempiakin päätelmiä.

Jari Aro (Aro 1999, 62–63) mainitsee neljä juonityyppiä: romanssin, tragedian, komedian ja satiirin. Nämä alunperin Northrop Fryeltä lainatut juonirakennemallit soveltuvat Aron mukaan hyvin myös sosiologian tutkimukseen. Aron mukaan romanssi on tarina, jossa sankari löytää itsensä. Romanssissa hyvä voittaa pahan ja ihminen maailman, johon syntiinlankeemus on hänet vanginnut.

Satiiri on romanssin vastakohta. Siinä ihminen jää maailman vangiksi, ja ihmisen tieto ja taito ovat riittämättömiä kukistamaan kuoleman voimia.

Komedia ja tragedia eroavat romanssista ja satiirista siten, että ne lupaavat osittaista vapautumista maailmasta. Tragediassa ihmiset tyytyvät osaansa ja sopeutuvat niihin ehtoihin, jotka he maailmassa kohtaavat. Nämä ehdot esitetään ikuisiksi ja muuttumattomiksi, eikä ihminen siksi voi muuttaa niitä, vaan hänen on tultava toimeen niiden kanssa. Tragedia ja satiiri ovat molemmat pessimistisiä. Romanssi ja komedia ovat diakronisia, ja niissä rakenteellinen muutos on keskeinen esitystä ohjaava periaate, ja ne painottavat uusien voimien ja ehtojen syntymistä. Molemmat ovat optimistia. Tämän tutkimuksen analyysissä tarkastelen omakotirakentajan päiväkirjaa myös näiden mainittujen juonityyppien kautta. Tutkimuksen edetessä selvitän, tarjoaako omakotirakentajan päiväkirja lukijoilleen romanssin, tragedian, satiirin vai komedian. Yhtenä tutkimukseni analyysin välineenä on myös juonirakenneanalyysi. Aineistoni kertomuksia nimitän mallikertomukseksi, koska sen avulla päiväkirjan kirjoittaja opastaa lukijan suhtautumaan elämänsä tärkeään käänteeseen: oman ekologisen unelmansa rakentamiseen. Omakotirakentajan päiväkirja on kirjallinen kertomus, joka on suullista kertomusta integroituneempi ja temaattisesti johdonmukaisempi.

Tarinallisen tutkimuksen analyysissäni eri kertomuksiin kätkeytyvää tarinaa en koskaan tavoita, jos seuran vain sen pintatasoa. Silvon (1988, 21) mukaan onkin olennaista ymmärtää, että merkitys ei sijaitse vain tarinan lopussa, vaan se kätkeytyy kaikkiin niihin ratkaisuihin, joilla kertomuksen rakenne koostetaan alusta loppuun. Tutkijan onkin oltava erityisen herkkä kertomuksen hiljaisille ja syvemmille maailmoille. Tarinan ”lukeva silmä” liikkuu luonnollisesti kertomuksen kielen maailmassa, mutta ymmärrys tekee tarinan kulun aikana jatkuvasti sukelluksia kertomuksen syvyyksiin. Siksi onkin erityisen tärkeää keskittyä tutkimuksessa koko tarinan kaareen tasaisesti nostamatta alku- tai lopputapahtumia liian merkityksellisiksi. Tämän vuoksi pyrin tässä tutkimuksessa keskittymään tarinan kaareen tasaisesti huomioiden tarinan alun, keskikohdan ja lopun sekä niissä tapahtuvat käänteet.

Tarinoita tutkittaessa tutkija voi valita useista aineiston jäsentämisen suunnista itseään eniten miellyttävän ja aineistoon parhaiten sopivan vaihtoehdon. Amia Lieblich (Lieblich ym. 1998, 14–18) kokoaa tutkimuksen jäsentämisen neljään luokkaan; kokonaisuuteen, luokitteluun, sisältöön ja muotoon. Tätä jäsenystä on käyttänyt mm. Tarja Aaltonen väitöskirjassaan (Aaltonen 2002). Lieblichin aineiston jäsennyksen luokittelu pätee myös tähän tutkimukseen. Tämän tutkimuksen

analyysi jakaantuu neljään eri vaiheeseen, joissa tarkastelen aineistoa kokonaisuutena sekä sen sisältöä ja muotoa, minkä lisäksi luokittelen aineistoa erilaisiin ryhmiin.

Narratiivit ovat kertomuksen muodon saaneita asioiden ja tapahtumien merkityksellistämisen tapoja. Narratiivissa tapahtumat sijoitetaan yleensä jonkinlaiselle aikaulottuvuudelle, ja kussakin narratiivissa toimijuus, liittoutumat ja tarinan jännitteet rakentuvat omanlaisikseen. (Jokinen 1999, 68.) Jos tarinan henkilöitä on enemmän kuin yksi, tapahtumat voivat olla samanaikaisia ja tarina usein pikemminkin moni- kuin yksilinjainen (Rimmon-Kenan 1991, 26). Keskeistä tämän tutkimuksen tarinassa on sen esiin tuoma kokijan näkökulma. Tarina kerrotaan jossakin tilanteessa jollekin yleisölle. Sitä voidaan nimittää myös yksilökeskeiseksi tarinaksi, sillä siinä kuuluu vain yhden henkilön ääni. Tarina on siten yksilinjainen ja tapahtumat toisiaan seuraavia.

Kenneth Gergen on analysoinut (Gergen 1994, 190–192) narratiivien rakenteen elementtejä ja sitä, kuinka ymmärrettävä kertomus rakennetaan länsimaisessa kulttuurissamme. Tarkastelun voi suorittaa kuuden elementin kautta. Nämä kuusi elementtiä on löytyvät mainittuina myös Mikko Saastamoiselta vuodelta 1999 (173–174). Ensimmäiseksi hyväksyttävässä tarinassa on *esitettävä päämäärä*, tila tai tapahtuma, jolla päämäärään päästään eli lyhyesti tarinan merkityksellinen tai keskeinen sanoma. Toiseksi tarinaan täytyy valita *tapahtumia, jotka ovat relevantteja päämäärän suhteen*. Tämä tarkoittaa sitä, että kertojan valitsemilla tapahtumilla voidaan korostaa päämäärän saavuttamisen helpoutta tai vaikeutta. Tarinaan ei voi sisällyttää kaikkea vaan kertojan tulee suodattaa tapahtumia niin että, ne tukevat tarinan ratkaisua. Kolmas elementti on *tapahtumien järjestys*. Kulttuurimme yleisin tapa on lineaarinen aikarakenne, mutta tarinoista voi löytyä myös jokin syklinen aikarakenne. Neljäntenä elementtinä on *identiteetin pysyvyys*. Tämä tarkoittaa sitä, että hyvin muotoiltu kertomus on yleensä sellainen, jossa tarinan henkilöllä on jatkuvasti yhdenmukainen identiteetti. Henkilö ei voi esimerkiksi olla samaan aikaan muotoaan muuttava tarinan hyvähenkilö ja pahahenkilö. Viides elementti on *kausallinen eteneminen*. Kulttuurillemme ominaisten standardien mukaan kertomuksen täytyy antaa selityksiä tapahtumille. Selittäminen tapahtuu yleensä niin, että tarinaan valitaan tapahtumat, jotka ovat kausaalisesti sidottuja toisiinsa. Viimeisenä eli kuudentena elementtinä on *siirtymien tai merkkien esittäminen*. Kertojan täytyy osata ilmaista merkeillä milloin jokin aika loppuu ja milloin toinen aika alkaa.

Tässä käsillä olevassa tutkimuksessani tämä ymmärrettävän kertomuksen kuuden elementin malli on keskeisellä sijalla. Tutkimuksen analyysi jakaantuu neljään eri vaiheeseen, joista ensimmäisenä on tarinan juonen selvittämisen vaihe ja toisena on teemottelun vaihe. Näistä mainituista Gergenin

kuudesta elementistä kumpuavat aineistoanalyysin toisen vaiheen teemat, joiden avulla tarkastelen tarinan sisältöä ja muotoa.

Gergenin mukaan kertomuksellisuus on kulttuurinen konstruktio, ja myös siinä vallitsevat erilaiset aikakauteen sidotut muodit (Gergen 1994, 193). Kertomusta voidaan myös tyypitellä sen päämäärästä käsin. Ensimmäistä kertomustyyppiä voidaan luonnehtia pysyvyyskertomukseksi eli kertomukseksi, jossa tapahtumat liittyvät toisiinsa niin että, tapahtumakulku etenee suhteellisen muuttumattomana suhteessa päämäärään. Toinen kertomustyyppi on progressiivinen kertomus, jossa elämä etenee onnistumisen ja menestyksen kautta asteittain kohti päämäärää. Myös tulevaa ennakoidaan onnistumisen kautta. Kolmas tyyppi on regressiivinen kertomus eli kertomus alaspäin menosta ja epäonnistumisesta. (Gergen 1994, 195; Saastamoinen 1999, 174–175.) Tässä tutkimuksessa selvitän myös, millaisesta kertomustyyppistä omakotirakentajan päiväkirjassa on kyse.

Tämä tutkimus on narratiivinen tutkimus, koska ymmärryksen välineenä käytän tarinan käsitettä. Aineiston analyysissä hahmotan omakotirakentajan päiväkirjan kokonaisuudessaan tarinaksi, joka muodostuu pienemmistä kertomuksista, artikkeleista. Tutkimuksen eräs analyysivaihe on juonianalyysi. Lisäksi omakotirakentajan päiväkirjaa tyypitellään se juonen ja kertomuksen kautta. Toisessa analyysivaiheessa hyödynnän Gergenin ymmärrettävän kertomuksen rakenneteoriaa. Tarinallisen tutkimusotteen avulla pyrin selvittämään, millainen tarina omakotirakentajan päiväkirja on, millaista toimintaa ekorakentaminen omakotirakentajan päiväkirjassa on ja millaisia arvoja päiväkirja ilmentää ekorakentamisesta ja muuttuvatko arvot tarinan edetessä. Greimasin aktanttimallin avulla selvitän, millaisia auttajia ja vastustajia toiminnassa ilmenee ja miten ekorakentamista päiväkirjassa modalisoidaan toimintana. Seuraavaksi siirryn esittelemään tarkemmin tutkimuksen analyysivaihetta.

5. Neljä näkökulmaa omakotirakentajan tarinaan

Tässä luvussa tarkastelen yksityiskohtaisesti omakotirakentajan päiväkirjan analyysiä. Analyysin esittelyn aloitan artikkelien juonen esittelyllä, ts. kirjoitan näytelmälle käsikirjoituksen. Näytelmä saa toimintaympäristönsä tutkittaessa tapahtumia jäsenyyksien avulla. Jäsenyksen aineiston viiteen eri teemaan. Teemat nousevat Gergenin ymmärrettävän kertomuksen rakentumisen mallista.

Tämän jälkeen etsin näytelmän näyttelijöille roolit. Aineiston jäsentämisen kehikkona tässä toimii A. J. Greimasin aktanttimalli, johon sijoitan omakotirakentajan päiväkirjan toimijat sekä selvitän modaliteettia. Viimeiseksi tarkastelen päiväkirjan ekorakentamista kymmenen käskyn valossa. Ekorakentajan kymmenen käskyä on esitelty jo aiemmin tutkimuksen toisessa luvussa.

Tarinan juonen etsiminen sekä aineiston jäsentäminen (teemoittelu) pyrkivät pääasiassa *kuvaamaan ja tulkitsemaan* aineistoa. Tarinan toimijat sijoitan aktanttimalliin ja *luokittelen* päiväkirjan ekorakentamista ekorakentajan kymmenen käskyn avulla ja pyrin tuottamaan aineistosta uutta tietoa. Yhteisenä tavoitteena kaikissa analyysin vaiheissa on selvittää, mitä ekorakentaminen on ja millainen tarina omakotirakentajan päiväkirja tarina on. Mitä toimijoita siitä löytyy? Mitä omakotirakentajan tarina kertoo ekologisesta rakentamisesta konkreettisella tasolla? Ja millainen prosessi on omakotirakentajan päiväkirjan mukaan ekorakentamisen prosessi?

Tämän tutkimuksen aineiston analyysistä voidaan erottaa neljä vaihetta: 1) tarinan kokonaisuuden eli juonirakenteen ja juonen selvittäminen, 2) aineiston jäsentäminen tapahtumien ja 3) toimijoiden näkökulmasta sekä 4) aineiston luokittelu ekorakentajan kymmenen käskyn pohjalta. Kertomuksista muodostuvaa tarinaa tarkastelen siten kokonaisuutena, mutta selvitän myös yksittäisten kertomusten sisältöä ja muotoa hyvinkin yksityiskohtaisesti. Lisäksi luokittelen aineistoa sisältöanalyysin tapaan, kun selvitän millaisesta ekologisesta rakentamisesta päiväkirjassa on kyse.

5. 1. Juoni, tapahtumasta toiseen

Analyysin ensimmäinen vaihe

Satu Apo on jäsentänyt analyysin vaiheita. Analyysin ensimmäinen vaihe on aineiston yksiköiden numerointi ja tiivistelmien eli nk. sisältöselostusten kirjoittaminen. Seuraava ote on Apon tekstistä, joka kuvaa hyvin myös tämän tutkimuksen alkuaskelia.

Tällöin ei varsinaisesti ole vielä kirjattu juonta, vaan kuvattu juoni yhdellä tasolla. Analyysin toinen vaihe on tapahtumarakenteen yksilöiden määrittely eli juonen kirjoittaminen. Sen jälkeen aineisto saattaa alkaa jakaantumaan luokkiin tai ryhmiin. (Apo 1990, 65.)

Omakotirakentajan päiväkirja on kirjoitettu tavalla, jossa jokaisen artikkelin otsikko kuvaa siinä artikkelissa olevia tapahtumia tai merkityksellisiä muutoksia suhteessa kertomuksen kulkuun ja alussa asetettuun tavoitteeseen. Työstäessäni tämän tutkimuksen juonirakennetta, päädyin aina lähes identtiseen juonirakennelistaan artikkeleiden otsikoiden listan suhteen. Toisin sanoen juonirakennelista vastasi artikkeleiden otsikoita. Juonirakenneanalyysi edustaa emic-tyyppistä tutkimusotetta, eli teksteistä etsitään niissä itsessään olevia rakenteita sen sijaan, että niitä tyyppiteltäisiin tai koodattaisiin tutkijan luoman ulkokohtaisen kriteeristön mukaan (Alasuutari 1999, 134). Artikkelien otsikot, julkaisupäivämäärät ja –paikat löytyvät liitteestä 2. Liite toimii samalla tämän tutkimuksen juonirakennelistanä.

Juonirakennelistan valmistumisen jälkeen kirjoitin lyhyesti aineiston juonen. Tämän analyysivaiheen tarkoituksena oli purkaa artikkelien sanoma omien ajatusteni suodattamana. Tarkoituksena oli saada käsitys aineiston yleisilmeestä (Heiskala 1990, 246). Juonesta erottelin kolme vaihetta kuvaamaan kertomuksen etenemistä ja rakennetta. Tätä kolmen vaiheen jaottelua voidaan nimittää myös tämän tutkimuksen ”narratiiviseksi kaavioksi”.

Narratiivinen kaavio muodostuu kolmesta teesistä tai tarinasta. Nämä kolme tarinaa ovat valmistava tarina, päätarina ja arvioiva tarina. Valmistava tarina motivoi kertomuksen toimijat ja tapahtumat. Päätarina kuvaa sitä, miten valmistavassa tarinassa esiin tuodut jännitteet ratkeavat. Viimeinen eli arvioiva tarina esittää nimensä mukaisesti arvion tarinan tapahtumien merkityksestä ja arvosta. (Aro

1999, 32 ja 86). Narratiivisesta kaaviosta on käytetty myös nimitystä ideaalikertomus. Seuraavaksi tarkastelen lähemmin tämän tutkimuksen narratiivista kaaviota eli ideaalikertomusta.

Omakotirakentajan päiväkirja muodostuu 29 artikkelista. Artikkelit etenevät aikajärjestyksessä ja kertovat omakotitalon rakennusprosessista vuosina 1997 ja 1998. Kertojana on itse rakentaja, ja lähiympäristön muodostavat perhe, naapurit sekä rakennuksen työntekijät. Tarinan tapahtumat sijoittuvat pääasiassa rakennustyömaalle.

Tarinan juoni etenee rakennuksen valmistumisen myötä. Jokainen artikkeli on jokainen oma kertomuksensa kulloinkin työn alla olevasta kohteesta tai rakennustyömaan tapahtumista. Yhdessä ne muodostavat kokonaisen tarinan erään omakotitalon rakentamisurakasta. Koko tarina alkaa Haaveiden talo -nimisellä artikkelilla. Tätä ensimmäistä artikkelia voidaan tarkastella myös *valmistelevana tarinana*. Valmistelevaa tarinaa käytetään yleisön identiteetin ja toiminta-alttiuden muokkaamiseen halutuille päämäärille suotuisaksi (Törrönen 1997, 228). Päiväkirjan ensimmäistä artikkelia voidaan tarkastella myös muistelmalla, jossa kirjoittajan luoma kertoja muistelee lapsuuttaan ja isäänsä sekä asumistaan vanhassa kodissaan. Tästä näkökulmasta artikkeli lähenee myös omaelämäkerrallista aineistoa.

Haaveiden talo- kertomuksessa kirjoittaja kertoo lukijalle mikä olisi hänen haaveensa. Jotta tämä haave voisi toteutua, lähtee hän toisessa artikkelissa etsimään haaveensa paikkaa. Rakentaja löytää vaimonsa kanssa hylätyn torpan, mutta valitettavasti siitä ei tule unelmapaikkaa, koska torppa oli jätetty kaupungin kaava-alueen ulkopuolelle ja oli tuomittu purettavaksi. Etsintä haaveiden paikasta siis jatkuu.

Kolmannessa artikkelissa rakentaja päätyy rakentamaan haaveensa itse. Suunnitelmia hiotaan muutaman artikkelin verran, mutta lopulta seitsemännessä artikkelissa kerrotaan, miten kaivinkone saapuu tontille, ja omaa unelmaa päästään toteuttamaan. Rakennuksen ulkotöiden työstämistä tarkastellaan hyvinkin yksityiskohtaisesti.

Artikkeleissa tulee esille monia kimmelluksia, joita työmaalla joudutaan kokemaan. Kosteutta pääsee kellariin, eikä rautakaupasta löydy sitä, mitä etsitään. Suurena apuna rakentajalle ovat asiantuntijat kuten kirvesmies tai vastaava mestari. Naapuri kuvataan aluksi letkauttelevaksi rasiiteeksi, mutta lopulta hänenkin puheistaan on rakentajalle hyötyä. Naapuri kertoo oivallisia vinkkejä omista rakennuspuuhistaan oppineena ja muuttuu tarinan edetessä lopulta rakentajalle

tärkeäksi henkilöksi. Kolmannessatoista artikkelissa tuodaan esille, miten omanlaisensa ja erilainen maailmansa on rakennustyömaan arki.

Omakotirakentajan päiväkirjan tarinan keskivaiheilla nousee esille rakentajan uupuminen rakennusprojektiin. Kirjoittaja kertoo luettelomaisesti viikon mittaan syntyneistä esteistä ja ongelmista yhä vastausta niihin etsien. Lopulta tarinassa päästään työskentelemään myös talon sisäpuolelle. Tällöin rakentaja voi surffata haaveissaan jo peilioviin tai pyökipintoihin.

Viimeinen artikkeli on lukijalle helpottavaa luettavaa. Siinä lukijakin voi hengähtää kaiken kiireen jälkeen ja todeta, että talo kannatti rakentaa. Vaikka rakennusprojektin kuluessa tapahtui rakentajalle monta mutkaa, ei rakentaja niistä lannistunut, vaan kertoo viimeisillä riveillä rakentamisen jatkuvan yhä, jotta lopullinen haave saavutetaan. Tätä kertomusta nimitän *arvioivaksi tarinaksi*.

Karkeasti jaotellen jaan artikkelit niiden sisältöjen ja tekstityylin mukaan kolmeen aiheeseen: suunnitteluun, rakentamiseen ja asumiseen. Nämä etenevät kertomuksessa peräkkäisinä vaiheina. *Suunnittelun vaihetta* edustavat kuusi ensimmäistä artikkelia. Niiden jälkeen siirrytään varsinaiseen *rakentamisen vaiheeseen*, johon kuuluu suurin osa artikkeleista, aina seitsemännestä artikkelista lähtien toiseksi viimeiseen artikkeliin saakka. Tämä osa on kertomuksen *päätarina*. Poikkeuksena tästä ovat artikkelit 12, 16 ja 19, joissa sisältö ja kirjoittamisen tyyli ovat muista rakentamisen vaiheen artikkeleista poikkeavia. Näissä kolmessa artikkelissa kirjoittaja kirjoittaa syvällisiä omakohtaisia pohdintoja, ja esimerkiksi artikkeli 19 on nimetty ”Rakentajan iltarukoukseksi”. Se sisältääkin vain kirjoittajan lähinnä komediallisen tekstin omakotitalon rakennusprosessin huolesta. Artikkelissa 12 kirjoittaja kertoo rakentajan stressistään ja artikkelissa 16 rahahuolistaan. Näiden kolmen artikkelin kertomukset tuovat tarinaan selkeästi rakentajan arjen ja perheen väliset suhteet. Nämä kolme artikkelia ovat tyyliltään henkilökohtaisempia kuin muut artikkelit. Niitä voisikin nimittää päiväkirjateksteiksi, jotka on kirjoitettu pienemmälle lukijakunnalle, kenties vain kirjoittajalle itselleen. Päiväkirjan kirjoittamisen ideana on tehdä asiat itselle ymmärrettäväksi. Kenties omakotirakentajan päiväkirjassakin tarinan kirjoittaminen oli tapa tehdä ekorakentamisen kokemus itselle ymmärrettäväksi. Tarina on samalla kerrontaa tarinan toimijoiden arvoista ja pyrkimyksistä. Kertoja pysyy kuitenkin koko tarinassa samana, vaikka kerronnan tyyli vaihtuu näissä kolmessa artikkelissa.

Viimeinen artikkeli kuvaa muuttoa taloon, ja siinä puhutaankin jo asumisesta. Tämän artikkelin katson kuuluvan kolmanteen eli *asumisen vaiheeseen*. Huomattavaa kuitenkin on, että tässäkin jaottelussa esiintyvät suunnittelun, rakentamisen ja asumisen vaiheet ovat aina päällekkäistä toimintaa, joten selkeitä rajoja ei näidenkään artikkeleiden välille voida asettaa.

Omakotirakentajan päiväkirja on tarina suomalaisesta rakennusprosessista ja rakentajasta, joka puskee läpi esteiden saavuttaen lopulta jotakin unelmastaan. Erikoiseksi ja tavanomaisesta poikkeavaksi rakennusprosessin tekee se, että talosta on tulossa ekotalo. Tarina onkin oivallinen esimerkki ekorakentamisen kurjuudesta ja kauneudesta. Se antaa esimerkillään potkua ja tukea myös muille omia haaveitaan toteuttaville ekorakentajille.

Tarkasteltaessa omakotirakentajan päiväkirjan tarinan juonta on syytä tässä vaiheessa huomioida myös tekstin kommunikaatiosuhteita. Keitä ovat tekstin tekijä, kertoja, yleisö ja lukija? Tekstin tekijällä tarkoitan sitä henkilöä, joka on kirjoittanut tekstin. Yleisö on se joukko, jolle kertoja osoittaa sanansa ja lukija on tekstiä lukeva henkilö. Kommunikaatiosuhteiden analyysin mallissa (Aro 1999, 24) tekijä kommunikoi lukijalle ja kertoja yleisölle.

Tässä tutkimuksessa:

tekijä	Pauli Välimäki Tampereelta
kertoja	maailmanparantaja /ekorakentaja
yleisö	Helsingin Sanomien lukijat
lukija	tutkija

Kertojasta voidaan käyttää myös nimitystä kirjoittava subjekti (Vilkko 1997, 84). Kirjoittava subjekti on tarinan kirjoittajan luoma, lukijan tekstissä kohtaama henkilö, joka on asettunut oletetun vastaanottajan kanssa vuorovaikutussuhteeseen (Alasuutari 1999, 140). Omakotirakentajan päiväkirjassa tekijä ja kertoja ovat hyvin samankaltaisia hahmoja. Kirjoittava subjekti on tässä tapauksessa ekorakentaja, jonka on luonut tamperelainen Pauli Välimäki. Päiväkirjan tarina tapahtuu sille, joka sitä kertoo eli ekorakentajalle, ei niinkään kirjoittajalle eli Pauli Välimäelle. Omakotirakentajan päiväkirja ei suorastaan heijasta elämää, mutta se voi heijastaa vallitsevia teorioita. Yhteiskunta elää siten kertomuksissa ja tarinoissa, kuten myös omakotirakentajan päiväkirjassa. (Vilkko 1997 92.)

Yleisönä ovat Helsingin Sanomien lukijat ja lukija on tässä tapauksessa tutkija. Mikäli ajatellaan aineistoa henkilökohtaisena dokumenttina (päiväkirjana), silloin yleisönä olisi kenties vain tekijä itse tai jokin läheinen toinen ihminen. Tutkimuksen epilogiosuudessa tarkastelen tekijää eri näkökulmasta. Tällöin en enää puhu ekorakentajasta, vaan omakotirakentajan päiväkirjan kirjoittajasta eli tekijästä, Pauli Välimäestä.

Narratiivisen tutkimuksen ongelmana onkin pidetty juuri tätä lukijan ja tekstin vuorovaikutusta. Mitä tapahtuu tekstin ja lukijan välillä? Kertoja on luonut lukijansa ja keskustelee tämän kanssa tarinansa välityksellä. Tarinan tuotantoa on myös sen lukijan tuottama tulkinta tarinasta. Ellei lukija kykene tai suostu tulkitsemaan tarinaa kirjoittajan ehtojen kautta, on hän vikapolulla. Eläytymisen sijaan vaaditaan lukijalta pikemminkin jotakin osallisuutta kertojan kanssa yhteiseen merkitysmaailmaan. (Vilkko 1997, 83.) Tässä tutkimuksessa lähdän etsimään tätä yhteisyyttä ekologisen asumisen käsitemaailmasta. Omakotirakentajan päiväkirjaa luen kirjoittajan toimintana, aktina tai sarjana akteja, joilla on tietty tavoite ja tarkoitus.

5. 2. Tarinan jäsentämisen viisi vaihetta

Analyysin toinen vaihe

Analyysin toisessa vaiheessa pohdin kysymyksiä, joihin halusin aineiston vastaavan. Näitä kysymyksiä olin listannut ylös jo varhaisessa vaiheessa. Kysymykset nousivat Gergenin ymmärrettävän kertomuksen rakentumisen mallista, joita on käsitelty aiemmin tämän tutkimuksen luvussa neljä.

Aluksi kysymyksiä oli yhteensä kuusitoista, ja lopulta ne tiivistyivät viiteen teemaan. Tässä tutkimuksen vaiheessa halusin selvittää mistä ja millaisesta prosessista omakotirakentajan päiväkirjassa on kyse. Mitä ekorakentaminen konkreettisella tasolla on? Satu Apo kuvaa tällaista vaihetta seuraavin sanoin:

Abstraktien tapahtumarakenteiden ja toimintaroolien realistinen kuvaus antaa pohjaa kertomusten sisältämien merkitysjärjestelmien systemaattiselle analyysille. Näihin päästään käsiksi kiinnittämällä huomiota arjen ja tilan kuvaukseen sekä henkilöiden ja heidän toimintansa laatuun. (Apo 1990, 69.)

Käytännössä analyysin ensimmäinen ja toinen vaihe etenivät lähes päällekkäisinä. Jo tutkimuksen varhaisessa vaiheessa nimittäin kirjoitin paperille ylös teemoja, joihin halusin aineistosta vastauksia. Olin tuolloin tutustunut Gergenin ymmärrettävän kertomuksen rakentumisen malliin, ja kirjatut kysymykseni noudattivat tätä Gergenin jaottelua. Samalla kun hahmotin omakotirakentajan päiväkirjan juonta, löysin myös vastauksia kysymyksiini. Lopulta kuusitoista kysymystä tiivistyivät viiteen eri teemakokonaisuuteen. Gergen jakaa ymmärrettävän kertomuksen rakentumisen mallin kuuteen osaan²⁴. Teemakokonaisuuksien kautta pyrin saamaan yksityiskohtaisemman kuvan kertomuksesta ja sen eri käänteistä yksittäisten artikkelien tasolla. Aineiston teemakokonaisuudet ovat: rakentajan päämäärä, keinot ja sen saavuttaminen, prosessin kuvaus ja sen vaativuus sekä lopulliset saavutukset. Tässä analyysin vaiheessa sitaatit omakotirakentajan päiväkirjasta ovat kuvailun sijasta analyysin kohteena. Eli kaikki sitaatit ovat analyysin kohteita, ja olen poiminut ne omakotirakentajan päiväkirjan eri artikkeleista tiettyjen teemojen valossa.

5.2.1. Ekologista asumista etsimässä

Omakotirakentajan päiväkirjan tarinan päämäärä

Omakotirakentajan päiväkirjassa kirjoittajalla on selkeästi päämäärä, johon hän jo rakennuksen suunnitteluvaiheessa pyrkii. Tämä päämäärä tai tavoite kumpuaa hänen lapsuuden muistoistaan. Ekorakentaja oli asunut talossa, jossa kaivettiin matoja kompostista ja mentiin kalaan isän kanssa. Kotitalo oli puutalo, ja sen ympärillä oli metsää. Ensimmäisessä artikkelissa kerrotaan kotitalosta seuraavaa:

Lapsuuden kotitalo tuoksuu yhä muistoissa, lattialaudan pehmeys elää jalkapohjissa. Lapsuuden ullakolla väreilevät hämärät salaisuudet, pihakivien taakse paetaan paha maailmaa. Onkireissu alkaa aina takapihalta, missä isän kanssa kaivetaan kastematoja kompostista... (artikkeli 1)

²⁴ Narratiivisen kertomuksen tekemisen osat ovat: päämäärä, tapahtumat päämäärän suhteen, tapahtumien järjestys, tarinan henkilö, kertomuksen eteneminen ja siirtymien esittäminen.

Ekorakentajan tavoitteena on rakentaa ekotalo. Tämä ekotalo olisi edellä kuvatun lapsuudenkodin kaltainen. Ekotalossa olisi tuoksua, tunnetta ja turvaa kuten kotitalossakin, mutta se olisi sitä suurempi ja modernimpi.

Unelmieni talo on perinteinen puutalo. Jostain syystä en osaa kuvitella rakentavani kivitaloa, vaikka luenkin järkisyitä valita massiivinen kivrakenne: se varaisi lämpöä tehokkaasti, olisi kesällä viileä ja talvella lämmin. Puutalon pehmeys, materiaalin lämpöisyys ja elävyys kiehtovat minua enemmän. Sitäpaitsi: moderni rakennustekniikka mahdollistaa matalaenergiatalon ilman massiivirunkoa.(artikkeli 1)

Ekorakentaja mainitsi esimerkiksi ekorakennuksen kauneuden ja luonnonläheisyyden positiivisina asioina ekorakentamisessa.

Lisäksi ekorakentaja haluaa rakentaa ekologisesti, koska uskoo sen samalla olevan myös kestäväää ja terveellistä:

Mikä on ekologis, mikä turvallisin myös 50 vuoden kuluttua? (artikkeli 5)

Mutta me emme halunneet muovimaalia, vaan luonnonmaalin hengittävän pinnan. (artikkeli 21)

Työ luonnonmaaleilla on enemmän perinteistä käsityötä. Ja sitä paitsi pellavaöljyn, vernissan ja hajuttoman tärpätin kanssa puuhailu on terveellisempää kuin mineraalitärpätin ja lakkabensiinihöyryjen hengittäminen. (artikkeli 25)

Pelkkä kestävyys ja terveellisyys ei kuitenkaan riitä. Tarvitaan myös jotakin syvempää, joka olisi pitemmällä tähtäimellä kannattavaa. Ekorakentamisesta saa myös hyvän omantunnon:

Takaisinmaksu kestäisi 20 vuotta, mutta saisimmepa suihkutella puhtaassa lämmössä. (artikkeli 5)

Hinnaltaan luonnonmaalit ovat kalliimpia kuin sisämaalaukseen tarkoitetut lateksit. Mutta onhan mersukin kalliimpi auto kuin lada... (artikkeli 21)

Mutta laatu maksaa, ja ympäristölaatu kaksin verroin. (artikkeli 22)

Asunnon elinaikana puulattia tulee edullisemmaksi, koska sen voi pintakäsitellä aina uudelleen ja se kestää siksi pidempään. Vai kestääkö? (artikkeli 22)

Tiivistäen omakotirakentajan päiväkirjan sanomaa voidaan todeta, että mikäli oma unelma kodista on ekologinen talo, kannattaa toimia unelmansa mukaan ja rakentaa se. Rakentamalla tai rakennuttamalla asuntonsa itse asukas saa haluamansa ja elämälleen sisältöä (Ojala 2000, 15). Viimeisessä artikkelissa todetaan:

Unelmia kannattaa elättää. Joskus joku niistä aina toteutuu. (artikkeli 29)

Päiväkirjan ekotalo olisi moderni, koska siinä käytettäisiin modernia rakennustekniikkaa. Uudella modernilla rakennustekniikalla kirjoittaja tarkoittaa uusia teknisiä ja ekologisia ratkaisuja kuten viherhuoneen²⁵ energiavaraajaa tai aurinkoenergian käyttöä. Aurinkoenergian passiivinen, ilman erityisiä laitteita tapahtuva hyödyntäminen edellyttää suurta ikkuna-alaa aurinkoon päin suunnatuissa julkisivuissa ja huonetilajärjestelyä, jossa eniten lämpöä tarvitsevat toiminnot sijaitsevat heti ikkunan takana (Ojala 2000, 194). Myös rakennuksen kerrosten määrällä on suuri vaikutus lämmönkulutukseen: mitä suurempi ala, sitä suurempi lämmönkulutus. Asuinhuoneita voi myös käyttää ja muokata tarpeen mukaan, esimerkiksi talvella voi asua ahtaammin ja kesällä väljästi kaikkia huoneita ja rakennuksen osia hyödyntäen. Muita keinoja energian kulutuksen vähentämiseen ovat tuulelta suojautuminen, talon muotoilu ja eristys, järkevä lämmitys- ja ilmanvaihtojärjestelmä sekä säästeliäs lämpimän veden kulutus ja vähän energiaa kuluttavat kotitalouslaitteet (Erat 1994, 131–153). Esimerkkinä moderneista rakennustekniikoista on seuraava ote artikkelista 1.

Unelmieni talossa on ulottuvuuksia. Kellari täytyy olla ja siellä höyläpenkki ja sahapukki. Viherhuoneeseen pääsee suoraan olohuoneesta. Siellä voi istuttaa

²⁵ Kasvihuone, joka rakennetaan talon yhteyteen kutsutaan viherhuoneeksi, koska hyötykasviviljely ei ole niiden ainoa tarkoitus. Ne toimivat myös aurinkoenergian kerääjinä ja vaikuttavat siten lämpötalouteen. (Erat 1994, 156-168.)

tomaatinsiemeniä itämään ja nauttia lasin viiniä maaliskuisen ilta-auringon lämmössä. Yläkerta täytyy olla ja siellä rauhallinen kirjastohuone, jonne voi vetäytyä televisiota ja lasten möykkää pako. Makuuhuoneesta avautuu ranskalainen parveke viherhuoneeseen, jonka lasikatto nousee yläkertaan saakka, sillä viherhuone on myös energiavaraaja. Ja aurinkokeräimet tuottavat lämpöä, sillä unelmieni talo on tietysti ekotalo. (artikkeli 1)

Ekorakentaja ei kuitenkaan tyydy vain matalaenergiataloon. Ekoteknisten ratkaisujen lisäksi omakotirakentajan talossa myös asuttaisiin ja elettäisiin ekologisesti, esimerkiksi kierrätettäisiin syntyviä jätteitä ja tuotettaisiin itse ravintoa. Ekotalossa olisi myös suuri puutarha, maalämpöä, jätevesien kierrätystä, kompostikäymälä, pieni sikala ja kanatarha:

Valmistalojen standardimaisuus ärsyttää. Mutta mehän teemme itsemme näköisen talon! Samoin tonttien pieni koko. Joudunko heti kättelyssä heittämään hyvästit multaisille unelmille: suurelle puutarhalle, maalämmölle, jätevesien maaperäsuodatukselle, kompostikäymälälle, kanatarhalle ja yhden possun sikalalle... (artikkeli 2)

Ojalan mukaan rakennuksen sijoittaminen tontille vaikuttaa suuresti energiakulutukseen, rakentamiskustannuksiin, viihtyisyyteen ja kasvillisuuteen (Ojala 2000, 192). Omakotirakentajan päiväkirjassa kirjoittaja kuvaa ensimmäisissä artikkeleissa, miten suunnattoman vaikeaa oli aluksi löytää sellainen paikka, johon ekotaloa voisi ryhtyä rakentamaan. Lopulta tontin paikka kuitenkin löytyi. Suunnitelmissa on neljäkerroksinen ja perusmallinen omakotitalo, jossa on hyödynnetty passiivista aurinkoenergiaa ja huomioitu materiaalien ympäristöystävällisyys.

Tilaa on neljässä tasossa, kellarissa, alakerran tupakeittiössä, välikerroksen sauna- ja pesutiloissa ja yläkerroksen makuu- ja työtiloissa. T-mallinen runkoratkaisu antaa talolle siron muodon. (artikkeli 3)

Entäpä ekologia rakentamisen aikana? Rakentaminen kuluttaa runsaasti luonnonvaroja ja energiaa. Suomessa käytetään yksistään talonrakennukseen yli kaksi tonnia materiaaleja asukasta kohti joka vuosi. Rakennusmateriaaleja kuluu vähiten, kun ei rakenneta lainkaan tai jos korjataan vanhaa rakennusta. Ekologisesti tärkeää olisi myös rakennusmateriaalien uusiutuvuus. Rakennukseen tulisi

valita mahdollisimman vähän energiaa koko elinkaarensa aikana kuluttavat materiaalit. Lisäksi kannattaisi suosia paikallisia materiaaleja ja säästää kuljetuksissa. Puu on uusiutuva ja paikallinen luonnonvara. Se on kestävä ja helposti korjattavissa. Jätteenä puutavaran voi käyttää uudelleen, kierrättää materiaalina, polttaa tai maaduttaa. (Ojala 2000, 200.)

Ekorakentajan päiväkirjassa talo rakennetaan paikallaan, joten suuria kuljetuskustannuksia ja niiden ympäristövaikutuksia ei synny. Lisäksi rakentamisesta syntyvät jätteet kierrätetään, esimerkiksi jätelautakasasta saadaan helposti polttopuuta. Ekologisuus rakentamisessa huomioidaan siten jo alkumetreillä, vaikka toisaalta aikaa tuhrautuu ekorakentamisen kuluessa myös autolla ajamiseen:

Talo tehdään "pitkästä tavarasta" tontilla rakentaen. (artikkeli 8)

Jätelautakasa uhkaa muuten jäädä lumen alle. Anteeksi vain, etten ole ehtinyt pilkkoa sitä siistiksi polttopuupinoksi. (artikkeli 19)

Pärjäsin elämäni ensimmäiset 40 vuotta ilman autoa. Rakennustyön aikana en ole pärjännyt päivääkään ilman autoa. Paljon enemmän kuin vasaraa, olen toistaiseksi heilutellut vaihdekeppiä. Tuttavan hyväntahtoisuus on koetuksella, kun hänen peräkärrynsä on jatkuvasti lainassa. (artikkeli 11)

Rakentaja kuvailee artikkeleissa hyvin yksityiskohtaisesti unelmiansa ekotaloa sekä lopullista rakennusta. Hyvin pienet asiat, kuten jätevesien tai viemäriputkiston materiaalit, vaikuttavat lopulta koko rakennuksen ekologisuuteen. Toissijaisena tulee rakennuksessa asuminen, ympäröivä luonto, liikkuminen ja palvelut, vaikka kirjoittaja kokee kyllä nekin tärkeäksi:

Harjulla etelärinteessä, takana komea kuusikko pohjoistuulia vastaan. Puolukkametsään ja hiihtoladulle pääsee portaanpielestä. Järven rantaankaan ei ole kuin parisataa metriä. Bussi tulee mäen alle ja ehkä joskus koulu, päiväkotia ja kauppakin. (artikkeli 3)

Rakentajan tavoitteena on rakentaa talo, jossa on laadukkaita materiaaleja. Näillä laadukkailla materiaaleilla tarkoitetaan kestäviä, terveellisiä ja ympäristöystävällisiä materiaaleja. Kuitenkin

rakentaja toteaa artikkelissa 22, että laatu ja varsinkin ympäristölaatu ovat hyvin kalliita, ja siksi niistä helposti tingitään:

Valintoja vaikeuttaa vielä laadussa kiinni rimpuilu. Kun koko rakentamisen ajan on yrittänyt pitää kiinni siitä, että taloon tulisi vain kestäviä, terveellisiä ja myös ympäristöystävällisiä materiaaleja, ei periaatteesta haluaisi tinkiä viime metreillä.
(artikkeli 22)

Mutta laatu maksaa, ja ympäristölaatu kaksin verroin. En jaksa ymmärtää, miksi muovimattoa, jossa on haitallista PVC:tä ja joka kiinnitetään sisäilmaa pilaavilla liimoilla, saa parin kolmen kymmen neliöhintaan, mutta kotimainen puulattia maksaa pari kolme sataa neliöltä? (artikkeli 22)

Omakotirakentajan päiväkirjassa päämääränä on rakentaa sellainen ekotalo, jossa ekorakentaja oli lapsuutensakin viettänyt. Rakentaja halusi perinteen lisäksi ekotaloonsa myös kestävyyttä, terveellisyttä ja modernisuutta. Talon tulisi näyttää yksilölliseltä. Siinä tulisi voida asua hyvällä omallatunnolla luonnon ja palvelujen keskellä.

5.2.2. Miten ekonielma saavutetaan

Omakotirakentajan päiväkirjan mukaan nykyajan rakentaminen on rakentamista vaihtoehtojen runsaudessa:

Mutta toisaalta: jos isäni, köyhä maalari, teki sen 1950-luvulla sodanjälkeisessä niukkuudessa, miksi se ei onnistuisi minulta 1990-luvulla vaihtoehtojen runsaudessa?
(artikkeli 1)

Ekotekniset uudistukset rakennustekniikassa antavat rakentajalle enemmän mahdollisuuksia ja valintoja. Ekologinen rakentaminen on kuitenkin kallista, ja siksi joistakin valinnoista pitää luopua:

Prosessi on jatkuvia valintoja. Jokainen valinta rajaa jonkun vaihtoehdon pois. Välillä ratkaisujen teko on tuskallista. (artikkeli 2)

Niin, tämä tulee kyllä aika kalliiksi. En ole vielä laskenut, mutta ei se taida aravanormeihin sopia. (artikkeli 3)

Ekologinen rakentaminen on myös hyvin byrokraattista. Rakentajalta vei suuresti aikaa hoitaa itse suunnitelmat ja sopimukset instituutiosta toisen:

Enemmän kuin työmaa, minua työllistää byrokratia, tuo kaivinkonettakin järeämpi monsteri. Lippusia ja lappusia täytyy kiikuttaa kaupungin rakennusvalvontaan. Hyväksymishakemukset työnjohtajalle ja kvv-työnjohtajalle, rakennustyön alkamisilmoitus, hakemus sijainninmerkinnästä, sähköliittymäsopimus, vesi- ja viemärisopimus, vesijohdon työtilaus... (artikkeli 7)

Soittoja sinne ja soittoja tänne, kopioita sieltä ja kopioita täältä. Jos saan lvv-suunnitelman iltapäivällä hyväksytettyä, ennätän tehdä vesijohtotilauksen vielä tänään. (artikkeli 7)

Ekologisessa rakentamisessa rakentaja on lopulta se, joka valvoo materiaalien ympäristöystävällisyyttä koko rakentamisen kaaren ajan. Rakentaja itse on myös se, joka lopulta määrittää, kuinka paljon ja milloin ekologia pitää huomioida. Tämän jälkeen valtio on se, joka joko hyväksyy tai hylkää rakentajan suunnitelmat:

Tartun lapioon, teen laastia, kärrään soraa, rakennan tellinkejä, mittaan lautaa, sahaan levyä, hierrän betonia. (artikkeli 12)

Kaupungin moottorisahamiehet ovat malttaneet jättää tontille kolme suurta mäntyä ja yhden valtavan kivenjätkäleen...Talo ei mitenkään mahdu niiden väliin. Kaadammeko puut vai räjäytämme kiven? Vai joudummeko tekemään molemmat tihutyöt? (artikkeli 3)

Metsään rajoittuvan tontin reunalle voisi jättää puolukanvarvikkoa ja sammaloituneita kiviä, ehdottaa vaimo. Ja kaivaa puron solisemaan. Suunnittelija huomauttaa tontin pienestä koosta. Kaivinkoneet saattavat myllätä tantereen

tasaiseksi. Yleensä tapana on vaihtaa koko pintamaa tontille. Miksi ihmeessä? Päätämme yrittää säilyttää aluskasvillisuutta. (artikkeli 3)

Kaksinkertainen eristys, superlasit, viherhuone, aurinkolämpökeräimet, kellarikerros, 12 nurkkaa, kolme sisäänkäyntiä... Tämä ylittää kohtuulliset rakentamiskustannukset selvästi. Valtio ei tue luksusrakentamista, ymmärrän. Mutta voisiko valtio tukea energiaa säästävää rakentamista? (artikkeli 4)

Ja kuutiomalli on energiatalouden kannalta hyvä ratkaisu. (artikkeli 4)

Ja jos pienennämme eristysvahvuuden 300 millistä 200 milliin, se on vieläkin hyvä, mutta seinärakenne yksinkertaistuu ja puuta ja selluvillaa kuluu vähemmän. (artikkeli 4)

Voisihan sen ranskalaisen parvekkeen tilalle tehdä ihan tavallisen parvekkeen viherhuoneen päälle.

Taas yksi unelma karkaa taivaalle ja poksahtaa.

Sitten voisimme tietysti jättää nuo aurinkokeräimet tässä vaiheessa pois, nehän voi rakentaa joskus myöhemmin. (artikkeli 4)

Pähkäilen asiaa kuukausikaupalla. ...Öljy vai sähkö, puu vai maalämpö? Mikä on edullisin hankkia, mikä edullisin käyttää? Mikä on ekologisin, mikä turvallisim myös 50 vuoden kuluttua? (artikkeli 5)

Suurin osa omakotitalojen perustuksista tehdään nykyään lecaharkoista. Liitymme tähän valtavirtaan. Sen sijaan yleisesti käytettyä styroxia en halua routaeristeeksi. Tilaan tontille rekkakuorman ruskeaa lecapapua. Luonnonmukainen routaeriste on kalliimpaa kuin styrox, mutta en arvaa, että se on lisäksi sietämättömän työlästä. (artikkeli 10)

"Valmistettu kaseiinista, vedestä sekä kasviöljystä." Hän olisi mieluummin vetänyt kattoon lateksia, kuten oli tehnyt "aina ennenkin". Mutta me emme halunneet muovimaalia, vaan luonnonmaalin hengittävän pinnan. (artikkeli 21)

Joissain tapauksissa rakentajalla ei ole valinnan mahdollisuutta. Tästä esimerkkinä ovat omakotirakentajan päiväkirjan tilanteet artikkeleissa 14 ja 15, joissa rakentaja joutuu luopumaan ekologisista ikkunoista ja kompostikäymälästä:

Pyydämme energiaa säästävällä selektiivikalvolla varustettuja ikkunoita, mutta kolme firmaa tarjoaa tavallisia kolmelasisia. Pyydämme puuikkunoita, mutta jotkut tarjoavat alumiinipokia. Pyydämme raitisilmaventtiilejä, mutta ne puuttuvat useimmista tarjouksista. Pyydämme kuultovärjättyjä pokia, mutta osa tarjoaa valkoisia. (artikkeli 14)

Kompostikäymälät maksavat 8000 - 25 000 markkaa. Jos sillä rahalla saa vasta murto-osan jätteiden ravinteista talteen, minä jään odottamaan tuotekehittelyn seuraavaa sukupolvea. (artikkeli 15)

Näiden esimerkkien mukaan ekologinen rakentaminen on siten myös pyytämistä, valitsemista ja luopumista. Toisaalta artikkelien ekorakentaja ei luovu mistään. Jospa hän olisi luonnon takia luopunut esimerkiksi uusista pesukoneista tai jääkaapista ja kierrättänyt vanhoja:

Haetaan keittiökoneet kierrätyskeskuksesta ilmaiseksi? Huono vitsi. (artikkeli 16)

Toisaalta vanhojen kodinkoneiden uudelleen käyttö ei olisi taannut rakentajan alkuperäistä ideaa kestävästä materiaaleista, sillä vanhat jo käytetyt koneet eivät olisi kenties olleet yhtä pitkäikäisiä kuin uudet keittiökoneet tai olisivat kuluttaneet energiaa moninkertaisesti vanhoihin verrattuna.

Kenties suurin opetus ekorakentajalle onkin, että on vaikea rakentaa ekomodernisti ja yhdistää siihen vanhaa. Joskus jopa pitää uusien teknisten ratkaisujen vuoksi luopua kokonaan jostakin vanhasta ja jo hyväksi koetusta:

Alunperin haaveilimme perinteisestä lankku- tai lautalattiasta. Mutta se ei sovellu lattialämmitykseen. Paksut lankut toimivat eristeen tavoin eivätkä luovuta lämpöä. (artikkeli 17)

5.2.3. Tavoitteena unelma, millaisesta prosessista omakotirakentajan päiväkirjassa on kyse

Ekorakentamisen prosessi, kuten perinteisenkin rakentamisen prosessi, on täynnä valintoja ja päätöksiä. Ekorakentamisen prosessissa tällaiset päätöksenteot ja valinnat ovat vain suuremmassa arvossa kuin valtavirran perinteisessä rakentamisessa. Päätöksillä ja valinnoilla vaikutetaan lopulta siihen, minkä tasoisesta ekologiasta asumisessa on kyse tai kuinka paljon asumisessa on ekologiaa:

Omakotitalon suunnittelu kouluttaa ihmisestä päätöksentekijän. Prosessi on jatkuvia valintoja. Jokainen valinta rajaa jonkun vaihtoehdon pois. Välillä ratkaisujen teko on tuskallista. (artikkeli 2)

Mittailemme tontin rajoja ja mietimme talon paikkaa. (artikkeli 3)

Vai olisiko mahdollista rakentaa unelmien talo aravalainalla? Sitä me olemme lähteneet koettelemaan. Se olikin viimeinen arava. Onko syytä iloon, mietin kun istun kaupungin asuntosihteerin edessä tilittämässä, montako henkilöä meitä on, montako neliötä aiomme rakentaa ja montako markkaa tuhlata neliöihimme. (artikkeli 4)

Valintojen lisäksi pitää tarkasti punnita päätöksiä. Tällöin puntarissa painavat taloudellisuus, terveellisyys ja ekologisuus:

Minkä lämmitysmuodon valitsemme taloomme? Pähkäilen asiaa kuukausikaupalla. ...Öljy vai sähkö, puu vai maalämpö? Mikä on edullisin hankkia, mikä edullisin käyttää? Mikä on ekologis, mikä turvallisin myös 50 vuoden kuluttua? (artikkeli 5)

Valintoja vaikeuttaa vielä laadussa kiinni rimpuihu. Kun koko rakentamisen ajan on yrittänyt pitää kiinni siitä, että taloon tulisi vain kestäviä, terveellisiä ja myös ympäristöystävällisiä materiaaleja, ei periaatteesta haluaisi tinkiä viime metreillä. (artikkeli 22)

Ekorakentajalla on varattu rakentamisen prosessiin tietty aikataulu ja tietty summa rahaa. Rakentamisprosessin aikana ekologia toteutetaan näiden rajoissa. Taloudellinen tilanne lopulta ratkaisee, kuinka paljon painoarvoa ekologialle rakentamisprosessissa annetaan. Talous on ekorakentajalla kuitenkin joissakin tilanteissa ”ekoa arvokkaampaa”. Siitä esimerkkinä seuraavat otteet:

Nyt alan tajuta, miksi useimmat rakentajat valitsevat talopakettin. Budjetti on helpompi pitää kurissa, kun suuri osa kustannuksista sovitaan jo alussa. Paikallarakentajalta vaaditaan ankaraa budjettikuria. (artikkeli 16)

Iltaisin käymme vaimon kanssa kipakkoja budjettineuvotteluja. Otetaanko lisälainaa? Mistä vakuudet? Sun vanhemmillahan on velaton omakotitalo... Niin sunkin, miksi aina mun vanhemmilta. Siis ei kummankaan. No sitten säästetään. Parketin sijaan muovimatto? Ei ainakaan olohuoneeseen. Paneelikattojen tilalle kipsilevyä? No sitä voidaan harkita. Peiliovien sijaan laakaovet? Tylsää. Massiivipuisten keittiönkaappien tilalle melamiinia? Keksi jotain muuta. Kylppäriin kaakelit joskus myöhemmin? Eli ei koskaan. Jätetään viherhuone lasittamatta toistaiseksi? Eli ikuisesti. Haetaan keittiökoneet kierrätyskeskuksesta ilmaiseksi? Huono vitsi. (artikkeli 16)

Ekorakentajan mukaan ekorakentaminen on pitkäaikainen prosessi. Alkuperäisistä aikatauluista jouduttiin luopumaan monesti ja asettamaan ne uudelleen. Materiaalien saatavuuden, taloudellisten vaikeuksien tai vaikeiden päätösten valinnan vuoksi jouduttiin kokemaan alkuperäisen aikataulun asettamisessa monta pettymystä. Kaiken kaikkiaan ekotaloa rakennettiin pitkäjänteisesti yhteensä kolme vuotta:

Rakentamistavasta päättäminen vei oman aikansa. (artikkeli 8)

Talopaketteja nousee ympärillemme kuin sieniä sateella. Niihin verrattuna paikalla rakennettava talo etenee etanan vauhtia. (artikkeli 9)

Vanhojen ovien kunnostaminen on työlästä ja aikaa vievä puuhaa. (artikkeli 23)

Talopaketissa se onnistuukin. Pitkästä tavarasta rakentaminen kestää väkisinkin kauemmin. Me aloitimme toukokuun alussa. Pian tulee vuosi täyteen. Olemme pari kolme kuukautta myöhässä aikataulussa. Budjetti on ylittynyt, on ollut pakko tehdä enemmän itse ja teettää vähemmän muilla. Kokemattomalta yksinkertaisetkin työt vievät helposti kolme kertaa enemmän aikaa kuin ammattilaiselta. (artikkeli 24)

Kalusteiden hankinta kesti puoli vuotta. Selasimme sata kiloa esitteitä, kiersimme paikkakunnan kaikki keittiökaupat ja pyysimme kymmenen tarjousta. Lopulta päädyimme ensimmäiseen ihastukseemme. Se löytyi asuntomessuilta. Kun tilasimme samalta valmistajalta myös vessojen ja kylppärin kalusteet ja vaatekomerot saimme reilun alennuksen. (artikkeli 24)

Sen sijaan näen lopultakin sen, mitä olemme saaneet aikaan. Kolme vuotta näitä huoneita, noita portaita, paneeliovioita ja tuota viherhuonetta on katseltu vain sielun silmillä. Välillä rahapula, rakentamisen pitkittyminen, väsymys ja omien taitojen vähyyks ovat sumentaneet unelman ja olen ollut varma, että tämä talo ei valmistu ikinä. Silloin olen aavistanut, miltä omasta isästäni on mahtanut tuntua, kun hän vuonna 1955 rakensi taloa pienellä pankkilainalla ja nuorilla hartioilla. Hän sai talonsa valmiiksi ja niin saan minäkin. (artikkeli 29)

Huomattavaa onkin, että ekorakentamisessa tärkeää ei ole rakentamiseen kulunut aika, vaan lopulta sen tuottama laatu ja pitkäikäisyys. Siksi suunnittelu on rakennusprosessissa keskeisellä sijalla.

5.2.4. Eko, taakka rakentajalle?

Ekorakentaminen vaatii rakentajalta paljon aikaa, tietoa ja taitoa. Artikkelien kirjoittaja pitää rakentamisprosessia täysin hulluna ideana. Sen hän toteaa jo aivan ensimmäisissä artikkelissa:

*Totta kai omakotitalon rakentaminen on hulluutta...
Pähkähulluutta on rakentaa se velaksi. (artikkeli 1)*

Ekorakentajan täytyy monesti tyytyä kompromisseihin tai keksiä joitakin korvaavia toimintoja. Siten rakennusprosessi on myös aikaa vievää puuhaa. Rakentajan on itse tiedettävä paljon ekorakentamisesta ja ekomateriaaleista. Rakentajalta vaaditaan paljon mielikuvitusta omien päämääriensä saavuttamiseksi:

Rakennuttaminen vaatii oman ammattitaitonsa. (artikkeli 8)

Rakentamistavasta päättäminen vei oman aikansa. (artikkeli 8)

Eniten aikaa alkuvaiheessa vie rakennuttajan tehtävä. Jo tarjouspyyntöjen lähettely urakoitsijoille, suunnitelmien kopiointi, postitus ja soittelu on turhauttavan työlästä. (artikkeli 8)

Huomaan, että monilla perheillä omakotitalon rakentaminen perustuu suurelta osin sukulaisten, tuttavien ja tuttavan tuttavien hyväksikäyttöön. Siskon mies piirtää kuvat, eno tekee putkityöt, appiukko kutsutaan verestämään kirvesmiestaitoja, vanha koulukaveri lupaa muurata piiput. (artikkeli 8)

Oma-apu toimii ainakin omakotirakentamisessa. (artikkeli 8)

Huomaan myös, että rakennuttajan tehtävät vaativat oman ammattitaitonsa. (artikkeli 8)

En ole osannut sellaisia edes vaatia lvi-suunnittelijalta! Huomaan, että olen jo sortunut yhteen omakotirakentajan kardinaalivirheeseen: olen teettänyt suunnitelmat valmiiksi ja etsin täyttä päätä urakoitsijoita, mutta en ole vielä kukaan pestannut rakennustyön valvojaa. (artikkeli 8)

Sitä paitsi kesästä suurin osa kului perustusten tekemiseen, ja nehen tehdään paikalla rakentaen talopaketeissakin. (artikkeli 9)

Oli kiehtovaa kävellä rankaseinien sisällä ja kuvitella: nyt astun keittiöstä olohuoneeseen, nyt menen makuuhuoneeseen. (artikkeli 9)

Vaikeinta on olla päättäväinen silloin, kun asiantuntijat antavat tasan päinvastaiset ohjeet siitä, millainen on hyvä rakennustapa. (artikkeli 10)

Kuvittelen säästävänä, kun en puhalluta sitä, vaan levitän sen itse. Säästöt hukkuvat lecapapumeressä kahlatessa ja lopulta paikalle on kutsuttava bobcat. (artikkeli 10)

Levitän suodatinkangasta lecasoran päälle ja kuuntelen samalla hämmentyneenä asiantuntijoiden kinastelua. (artikkeli 10)

Ketä maallikkorakentajan pitäisi silloin uskoa? Hän maksaa niin viralliset kuin epäviralliset virheet. (artikkeli 10)

Tällä kertaa päätän uskoa oppikirjoja. (artikkeli 10)

Ekorakentaminen vaatii myös ekorakentamisen osaajia. Rakennusteollisuus tuo markkinoille jatkuvasti uusia tuotteita, jotka edellyttävät myös uusia työtapoja. Useimpien tuotteita ei ole etukäteen edes riittävästi tutkittu, eikä materiaalien käyttäytymistä pitkällä aikavälillä tunneta. Varminta olisikin turvautua perinteisiin ratkaisuihin, joiden toiminta tiedetään. Materiaaleista varmintia ovat yksikertaiset luonnonaineet massiivisesti käytettyinä. (Ojala 2000, 202.) Artikkelin rakentajan mukaan tällaisista ekorakentamisen osaajista, työmiehistä, on kuitenkin työmarkkinoilla kova pula. Siksi ekorakentajalta vaaditaan myös rakentamisen osaamista esimerkiksi seinien maalaamisessa. Luonnonmaalit on valmistettu luonnon omista raaka-aineista. Luonnonmaalien nimellä on tosin myyty viime vuosina huonoista raaka-ainesta tehtyjä ja kokeilemattomin reseptein sekoitettuja pintakäsittelyaineita, joissa on mukana jopa muovia. (Ojala 2000, 203.) Ekorakentajan roolit ovatkin moninaiset omakotirakentajan päiväkirjassa:

Opettelen mielelläni, mutta työ valmistuu hitaasti ja yleensä ensimmäisellä kerralla menee pieleen. Siksi luotan enemmän rakentamisen ammattilaisiin kuin itseeni. (artikkeli 12)

Peltiseppää jahtaan kuukauden. Soitan puhelinluettelon keltaiset sivut läpi enkä saa ensimmäistäkään tarjousta. (artikkeli 14)

Sisuunnun ja avaan sen seitsemannen temperapurkin. Maalaan itse rappukäytävän valkoiseksi. Muistelen tehtaalta saamiani ohjeita: rissa aina samoin päin, viimeiset vedot aina samaan suuntaan, maalia joka kohtaan yhtä paljon. (artikkeli 27)

Ehkä meidän olisi pitänyt käydä ensin perinnemaalauksen ammattikurssi. (artikkeli 27)

Tavaan taskulampun valossa varaajan käyttöohjeita enkä ymmärrä mitään. Soitan putkimiehelle. Hän kehottaa hankkimaan lämpöpuhaltimen, avaamaan menoveden suntin täysille ja tarkistamaan varaajan säädöt. Se kuuluu sähkömiehen urakkaan. (artikkeli 21)

Ekorakentaminen on hyvin työläs projekti myös rakentajan perheelle. Normaalisissa arkipäivässä jää vähemmän yhteistä aikaa. Tämän totesi myös rakentaja ekorakentamisprosessin kuluessa:

"Tontista" on tullut perheen toinen koti. Viikonloppuisin sinne mennään kuin retkelle, eväät ja lasten lelut mukana. Kahdeksanvuotias kiipeää katsomaan mihin hänen huoneensa tulee. Kolmevuotias rakentaa laudanpätkestä omaa taloa muuraushiekkakasalla. Kuusitoistavuotiaskin tarttuu mielellään vasaraan, kunhan tuntipalkasta sovitaan. (artikkeli 12)

Kaiken kaikkiaan ekorakentaminen tuo rakentajan ja hänen koko perheensä arkielämään suuren muutoksen. Ekorakentajan päiväkirjassa tällainen näkyy esimerkiksi toivottomuutena, joka syntyy rahapulasta ja väsymyksestä. Omakotirakentajan päiväkirjan viimeisessä artikkelissa muistellaan:

Sen sijaan näen lopultakin sen, mitä olemme saaneet aikaan. Kolme vuotta näitä huoneita, noita portaita, paneeliovia ja tuota viherhuonetta on katseltu vain sielun silmillä. Välillä rahapula, rakentamisen pitkittyminen, väsymys ja omien taitojen vähyys ovat sumentaneet unelman ja olen ollut varma, että tämä talo ei valmistu ikinä. (artikkeli 29)

Ekorakentajalla oli aluksi selkeä unelma omasta talosta ja asumisesta siinä. Raha, ajan vähyys, tiedon puute tai materiaalien puute johti kompromisseihin ja unelmasta luopumiseen. Kuitenkin jo suunnitteluvaiheessa ekorakentajan piti pohtia tulevaa asumista talossaan, sillä arkipäivän ekoteot vaikuttavat myös rakennuksen muotoon. Ekoasuminen vaatii vaivaa ja rahaa ja jo ekorakentamisen aikana joistakin tavoitteista luovuttiin juuri niiden hintatason tai työläyden vuoksi:

Pelkän paskan kompostointi taas ei tunnu vaivan ja kustannusten arvoiselta. Monien kompostikäymälöiden toiminta perustuu siihen, että urea joko johdetaan viemäriin tai haihdutetaan taivaan tuuliin. Kuitenkin ulosteiden tärkein ravinne, typpi, on pääosin ureassa. (artikkeli 15)

Yhteenvedona voidaan todeta ekorakentamisen olevan omakotirakentajan päiväkirjassa varsin työläs ja vaivalloinen prosessi. Se vaati rakentajalta osaamista, aikaa, rahaa ja apujoukkoa.

5.2.5. Miten lopulta kävikään

Omakotirakentajan päiväkirjan rakentaja kertoo ensimmäisissä artikkeleissaan unelmiensa talosta, joka on ekotalo. Ekorakentamisprosessin tavoitteena on tehdä tällainen unelmien talo. Kuitenkin jo prosessin alussa tulee esille seikkoja, joiden takia joistakin tavoitteista täytyy luopua.

Mutta mehän teemme itsemme näköisen talon! Samoin tonttien pieni koko. Joudunko heti kättelyssä heittämään hyvästit multaisille unelmille: suurelle puutarhalle, maalämmölle, jätevesien maaperäsuodatukselle, kompostikäymälälle, kanatarhalle ja yhden possun sikalalle... (artikkeli 2)

Ensimmäinen konkreettinen unelmasta luopuminen tapahtuu jo neljännessä artikkelissa. Tuolloin ekorakentaja joutuu luopumaan mm. aurinkokerääjästä²⁶, joka kuului unelmien ekotaloon.

²⁶ Perussuomen sanakirjan mukaan aurinkokerääjä tai aurinkokaha. Omakotirakentajan päiväkirjassa käytetään aurinkokerääjästä sanaa aurinkokeräimet.

Yksikerroksinen viherhuone olisi aika paljon edullisempi kuin kaksikerroksinen. Voisihan sen ranskalaisen parvekkeen tilalle tehdä ihan tavallisen parvekkeen viherhuoneen päälle. Taas yksi unelma karkaa taivaalle ja poksahtaa. Sitten voisimme tietysti jättää nuo aurinkokeräimet tässä vaiheessa pois, nehan voi rakentaa joskus myöhemmin. (artikkeli 4)

Rakentamisprosessin kuluessa nousee esille myös monta muuta kompromissiratkaisua tai luopumistarinaa:

Kun etsin vaihtoehtoja markkinajohtajille, vaikkapa selluvillaa tai luonnonmaaleja, en niitä tavallisesta rautakaupasta löydä. (artikkeli 11)

Pyydämme energiaa säästävällä selektiivikalvolla varustettuja ikkunoita, mutta kolme firmaa tarjoaa tavallisia kolmelasisia. Pyydämme puuikkunoita, mutta jotkut tarjoavat alumiinipokia. Pyydämme raitisilmaventtiilejä, mutta ne puuttuvat useimmista tarjouksista. Pyydämme kuultovärjättyjä pokia, mutta osa tarjoaa valkoisia. Toisissa tarjouksissa on rahti mukana, toisissa sitä ei mainita. Vain pari yritystä vaivautuu lähettämään esitteen, josta näemme ikkunoiden kuvat. (artikkeli 14)

Niin, kompostikäymälä jäi hankkimatta. Kompromissi numero 452. Tyydymme vesiklosettiin, sellaiseen kaksinuppiseen säästömalliin. Siihen oli useita syitä. Tärkein oli se, että talo nousee pienelle kaupunkitontille. Viemäri ja tuhansien markkojen liittymislasku odottivat meitä tontin rajalla ensimmäisenä tervehdysenä kaupungilta. (artikkeli 15)

Rakentaja toteaa itsekin lopulta, että kaikki aluksi tavoitteeksi asetetut unelmat eivät ole toteutuneet:

Vähän minua kismitti, kun rahapulassa olin päätynyt kipsilevyihin. Alkuperäinen ajatus yhtenäisestä puurakenteesta– ulkovuorilauta, huokoinen puukuitulevy, puurunko, selluvilla, ilmansulkupahvi, huokoinen puukuitulevy, paperitapetti– ei aivan toteutunut. (artikkeli 20)

Ekorakentaja on tuloksiin kuitenkin tyytyväinen. Vaikka ekotalo ei täydellisesti hänen unelmiensa kaltaisena toteutunutkaan, niin jatkossa ekoasumisen ohella voidaan rakennusta yhä parannella ja täydentää ekoteknisillä ratkaisuilla. Rakentamisen aikana tehdyt kompromissit voidaan ratkoa tulevaisuudessa:

Tietysti tiedämme, että talo on vielä pahasti kesken ja se vie kaikki rahamme lähivuosina. Mutta se ei estä haaveiden lentoa, onhan meillä nyt Paikka, jota voimme rakentaa vaikka elämämme loppuun saakka. (artikkeli 29)

Unelmia kannattaa elättää. Joskus joku niistä aina toteutuu. Se ei tee meistä yhtään parempia ihmisiä, mutta antaa voimia kestää tätä vajavaista elämää. (artikkeli 29)

5. 3. Päiväkirjan henkilöt aktanttimallin aktoreina

Analyysin kolmas vaihe

Seuraavaksi tarkastelen omakotirakentajan päiväkirjan henkilöitä ja kuvaan heidän toimintansa sisältöä. Eskola on tällaisesta analyysitavasta käyttänyt myös nimitystä ”profilointi” (Eskola 1998, 172). Tässä tutkimuksessa Greimasin aktanttimalli toimii verkkona, jonka lokeroihin artikkelien tapahtumat ja toimijat sijoitetaan. Aktanttimalli on esitelty aiemmin tässä tutkimuksessa luvussa neljä. Lisäksi tutkin modaaliteettien avulla subjektin ja objektin välistä suhdetta. Modaalisuuden laji kertoo aktanttien vuorovaikutussuhteista, ja erityisen mielenkiintoista siinä on subjektin suhde tavoittelemaansa objektiin.

Greimasin aktanttimalli on Greimasin tekemä pelkistys monien kansansatujen rakenteesta. Greimasin mukaan kaikki juonelliset kertomukset noudattavat tällaista kaavaa, jossa erotetaan lähettäjä, vastaanottaja, subjekti ja objekti sekä auttajat ja vastustajat. Analyysin tätä vaihetta kuvaa hyvin seuraava sitaatti:

Abstraktien tapahtumarakenteiden ja toimintaroolien reaalistumisen kuvaus antaa pohjaa kertomusten sisältämien merkitysjärjestelmien

systemaattiselle analyysille. Näihin päästään käsiksi kiinnittämällä huomiota arjen ja tilan kuvaukseen sekä henkilöiden ja heidän toimintansa laatuun. (Apo 1990, 69.)

Keskeisin tekijä omakotirakentajan päiväkirjassa on itse rakentaja. Tilanteen tekee erikoiseksi se, että rakentaja eli tarinan päähenkilö on sama kuin kertoja. Tarina onkin vain yhden henkilön kertomus prosessista. Tarina on myös yksisuuntainen, ja se on kerrottu tietylle kuulijakunnalle.

Greimasin aktanttimallia hyödyntäen ekorakentajaa voidaan kiistatta nimittää tämän tarinan **subjektiksi**. Rakentaja eli subjekti toimii samalla tässä tarinassa kertojana. Subjektilla on Greimasin mukaan ”halu”, joka kohdistuu objektiin. Ekorakentajan tavoitteena oli rakentaa ekotalo, siten ekotaloa voidaan nimittää tämän tarinan **objektiksi**. Subjektin ja objektin roolit ovat keskeisiä muihin toimijoihin (aktoreihin) verrattuna. Tässä tarinassa rakentaja ja ekotalo muodostivatkin tarinassa keskeisen parin, joiden muuttumista ja kehittymistä seurattiin koko rakennusprosessin ajan.

Objekti on lähettäjän ja vastaanottajan välissä. Ekorakentajan päiväkirjassa lähettäjän ja vastaanottajan roolien löytäminen oli hankalampaa. Niiden paikka ei suoranaisesti käynyt ilmi päiväkirjasta. Ekorakentaja mainitsee kuitenkin jo kertomuksen alkutaipaleella tavoitteeksi rakentaa talo, joka olisi ekologinen. Lähettäjäksi voidaan tämän perusteella nimetä ekorakentajan ”puhdas idea” ekologisesta asumisesta. **Lähettäjä** on siten myös rakentaja itse.

Alkuperäinen ekotalo sisälsi unelmia teknisistä vempaimista, joiden avulla talosta tulisi ekologinen. Nämä kaikki unelmat eivät kuitenkaan toteutuneet. Unelma idealistisesta ekologisesta asumisesta antaa pohjan ekorakentajan talon synnylle. Rakentaja haluaa vaikuttaa ekologisella rakennuksella ympäristöön, mutta sen lisäksi taustalla ovat myös lapsuuden kokemukset luonnonläheisestä asumisesta. Keskeiseksi muodostuu siten myös rakentajan luontosuhde. Greimasin aktanttimallissa lähettäjällä ja objektilla on yhteys, mutta niiden välisestä suhteesta ei voida erottaa sen suuntaa. Tässä tutkimuksessa rakentaja suunnittelee ja rakentaa talon eli vaikuttaa taloon. Toisaalta myös talo vaikuttaa rakentajaan; mielikuvat lapsuudenaikaisesta kodista saavat rakentajan muovaamaan omasta talostaan lapsuutensa kaltaisen talon. Myös rakentajan ideologia joutui rakennusprosessin aikana koville, kun kaikkia tavoitteita ei saavutettukaan.

Konkreettisin **vastaanottaja** omakotirakentajan päiväkirjasta löytyy rakentajan perheestä: talo rakennettiin perheen asuttavaksi ja rakentajalle itselleen. En voi varmuudella tietää, millainen suhde tämän tarinan objektin ja vastaanottajan välillä on, mutta tiedän, mikä on vastaanottaja. Ekorakentaja totesi viimeisessä artikkelissaan, että ekorakentaminen ei pääty koskaan, ja kehotti ihmisiä pitämään unelmistaan kiinni, sillä joku niistä aina toteutuu. Vastaanottajia olemmekin me ihmiset: lukijat ja koko yhteiskunta. Päiväkirja toimii esimerkkinä ekorakentamisen prosessista ja lukiessaan ekorakentajan päiväkirjan tarinaa ihmiset ovat lukeneet samalla kuvausta ekologisesta asumisesta. Ekotalo toimii täten myös esimerkkinä ympäröivälle ihmisille. Se on konkreettinen hanke, jota edelsi tietynlainen prosessi. Omakotirakentaja esimerkkillään muovaa ihmisten käsityksiä ja samalla ekologisen asumisen suuntaa. Ekotalo valmistui vuonna 1998, eikä ekologisen asumisen ajatusta ole sen jälkeen kuopattu, vaan se elää yhä ja sitä kehitetään eteenpäin. Omakotirakentajan päiväkirja on ollut yksi tällaisen kehityksen alullepanija. Siirtyessäni aktanttikategorioiden auttajiin ja vastustajiin, löydän ne aivan subjektin rinnalta. Ne löytyvät myös tarinasta konkreettisina toimijoina ja tekoina. Auttajat edistivät unelmien saavuttamista ja vastustajat estivät sitä.

Auttajia tässä tarinassa ovatkin kaikki rakennustyömaan työntekijät kirvesmiehestä maalareihin sekä naapurit ja rakentajan oma perhe ja ystävät. Auttajiksi voidaan ajatella laajasti myös ekotekniset innovaatiot, joiden avulla materiaaleista tuli ekologisia. Siten auttajan roolissa on myös tieteellinen tutkimus ja kehittäminen, jonka avulla uusia ekologisia materiaaleja tuotetaan jatkuvasti lisää:

Huomaan, että monilla perheillä omakotitalon rakentaminen perustuu suurelta osin sukulaisten, tuttavien ja tuttavien hyväksikäyttöön. Siskon mies piirtää kuvat, eno tekee putkityöt, appiukko kutsutaan verestämään kirvesmiestaitoja, vanha koulukaveri lupaa muurata piiput. (artikkeli 8)

Tuttavan hyväntahtoisuus on koetuksella, kun hänen peräkärrensä on jatkuvasti lainassa. (artikkeli 11)

Etsin oville kunnostajaa. Nuorten työpajassa oli ovia jonoksi asti, saisin omani sieltä vasta kesällä. Eräs puuseppä lupasi kunnostaa ne tonnilla kappale. Siihen maalit ja uudet helat päälle. Sillä hinnalla saisin uudet peiliovet rautakaupasta. (artikkeli 23)

Ei auta muu kuin mankua naapurin mies apuun ja ruveta itse töihin. Yllätys seuraa toistaan. Pelätty vanhan maalin poistaminen ei olekaan hankalin työvaihe. Karmit ovat liian leveät, ne on purettava ja halkaistava sirkkelillä. Yksi karmeista on vääntynyt niin kieroon, että sitä ei voi käyttää. Puutavaraliikkeestä saan uuden karmin, mutta sen huullos on viisi milliiä liian kapea. Vanhan ajan ovet ovat paksumpia kuin nykyiset. Miten syventää huullostaa? Se vaatii erityisen höylän. Soitan kaikki nikkaritutut läpi, mutta eihän kellään sellaista ole. (artikkeli 23)

Kun rakentajan taloudellinen tilanne on tiukoilla, eikä raha enää riitä, tai kun ei ole saatavilla valmiina omaa unelmaa, täytyy se joko tehdä itse tai pyytää apua tuttavilta. Ekorakennusprosessi vaatii rakentajalta luovuutta ja kekseliäisyyttä saavuttaa ekologisesti oikeita ratkaisuja prosessin kuluessa. Oma-apu kuten sukulaiset, tuttavat tai naapurit auttavat silloin, kun mistään ei ole saatavilla keinoja unelman saavuttamiseksi tai taloudellinen tilanne on heikoilla.

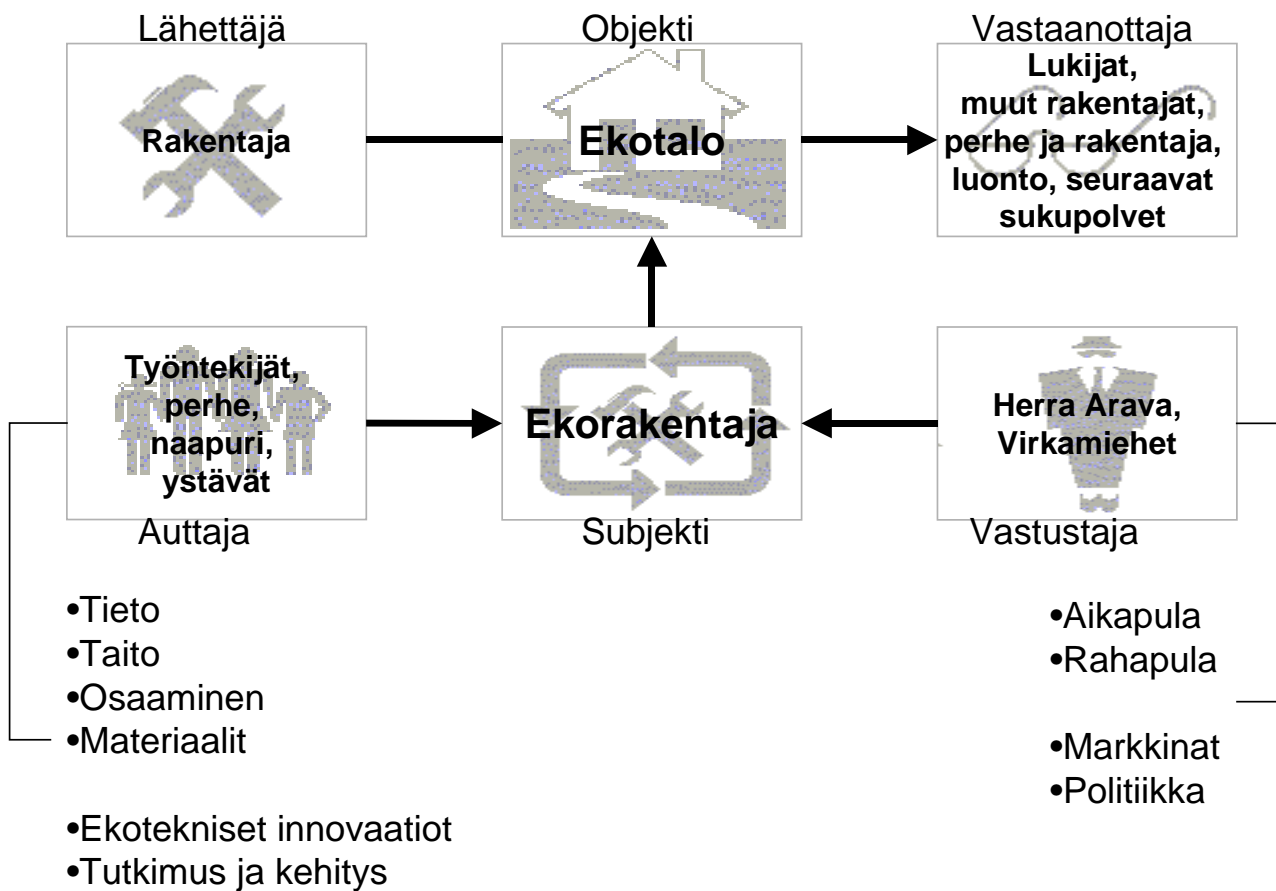
Vastustajia etsiessä löydän markkinat ja politiikan. Konkreettisia syntipukkeja olivat esimerkiksi kaupungin virkamiehet tai ”herra Arava”. Näistä esimerkkinä ovat seuraavat lainaukset artikkeleista 11 ja 14:

Tampereella on 5–6 isoa myymälää, mutta vain kaksi kilpailevaa yritystä, Kesko ja Starkki. Puutavaran kauppa on vastaavasti keskittynyt kahteen ketjuun, Puumerkkiin ja Puukeskukseen. (artikkeli 11)

Pyydämme energiaa säästävällä selektiivikalvolla varustettuja ikkunoita, mutta kolme firmaa tarjoaa tavallisia kolmelasisia. Pyydämme puuikkunoita, mutta jotkut tarjoavat alumiinipokia. Pyydämme raitisilmaventtiilejä, mutta ne puuttuvat useimmista tarjouksista. Pyydämme kuultovärjättyjä pokia, mutta osa tarjoaa valkoisia. Toisissa tarjouksissa on rahti mukana, toisissa sitä ei mainita. Vain pari yritystä vaivautuu lähettämään esitteen, josta näemme ikkunoiden kuvat. (artikkeli 14)

Herra Arava on sitä mieltä, että perheemme ei tarvitse kuin 135 neliötä. Saan ujutettua kymmenen neliötä lisää, kun vetoan siihen, että aiomme tehdä vaimon kanssa etätöitä kotona. Valtio lainaa meille 80 prosenttia hyväksytyistä neliökustannuksista. Mutta suunnitelmamme on liian kallis. (artikkeli 4)

Kuvio 4. Omakotirakentajan päiväkirjan toimijamalli sijoitettuna Greimasin aktanttimalliin.

Olen nyt tarkastellut aineiston aktanttimalleja hyödyntäen. Keskeisiksi muodostuivat auttajan ja vastustajan roolit. Niiden kautta omakotirakentajan tarina paljastui jännittäväksi kamppailuksi ”hyvän ja pahan” välillä. Auttajan roolissa ovat mm. perhe ja naapuri, vastustajiksi paljastuivat mm. herra Arava, kaupungin eri yksiköt sekä laajemmat ja abstraktimmat tekijät kuten aika ja raha. Lähtettäjän, vastaanottajan, auttajan ja vastustajan lisäksi kuvio täydentyy vielä kahdella uudella silmukalla, nimittäin auttajien ja vastustajien *keinoilla*. Keinoilla vaikutettiin rakentajan kautta ekotalon valmistumiseen.

Vastustajien keinoiksi voidaan hahmottaa aikapula, rahapula, pula materiaaleista ja tietämättömyys tai osaamattomuus. Auttajien keinoina ovat oikeat materiaalit, osaaminen ja keksiminen. Omakotirakentajan päiväkirjasta ei suoranaisesti käy ilmi auttajien ja vastustajien keinojen laajempi

yhteiskunnallinen tausta, mutta voidaan olettaa, että näihin vaikuttavat mm. markkinat, politiikka ja tieteellinen tutkimus.

Tarinan toimijoiden kartoittamisen lisäksi selvitän myös omakotirakentajan tarinan modaliteetteja. Omakotirakentajan päiväkirjassa keskeisin toimija on tarinan subjekti eli ekorakentaja. Tarinassa ekorakentajan tavoitteena on rakentaa ekotalo (tarinan objekti). Koska tässä tutkimuksessa selvitetään myös, miten päiväkirjassa ekorakentamista modalisoidaan toimintana, on erittäin mielenkiintoista selvittää subjektin ja objektin modaalaisia suhteita. Millainen modaalinen suhde subjektilla on objektiin, muuttuko se tarinan edetessä ja millaiseksi? Greimasin modaliteettiteorian olen esitellyt tässä tutkimuksessa aiemmin luvussa neljä.

Modaalisuus omakotirakentajan päiväkirjassa

Modaliteettia tutkiessani luin kaikki artikkelit lävitse ja keskityin tarkkailemaan tarinan toimintaa kuvia käsitteitä esimerkiksi tahtomista, osaamista, täytymistä, kykenemistä, tietämistä ja uskomista. Tämän kaltaisia käsitteitä löytyi lukuisia, ja yhden artikkelin sisällä subjektin suhde objektiin saattoi liikkua halusta ja toiveesta täytymiseen. Lisäksi huomioin tutkimuksessa yksittäisten, subjektin tekemistä kuvaavien verbien lisäksi myös laajempia tekstipätkiä, jotka kuvasivat subjektin toiminnan tasoa selkeästi tahtomaiseksi tai pakoksi, vaikka näitä sanoja ei kuitenkaan suoraan mainittu. Seuraavaksi esittelen subjektin ja objektin modaalista suhdetta ja sen mahdollisia muutoksia omakotirakentajan päiväkirjan yksittäisten artikkelien tasolla. Greimasin mukaan subjektin suhde objektiin on tahtomisen modalitettia. Tässä luvussa tutkin, päteekeä tämä myös omakotirakentajan päiväkirjassa.

Omakotirakentajan päiväkirjan artikkelissa yksi on pitkälti voimakkaasti halun, tahdon ja toivon kuvausta. Ekorakentaja kertoo esimerkiksi, miten *”etsin myös tontteja ekokylästä haaveilevien ihmisten kanssa. Löysimmekin ihanteellisen järvenrantatontin”* tai että *”siellä olemme sen seitsemän vuotta unelmoineet Omasta Paikasta, jossa olisi iso puutarha, lääniä lasten leikkiä. Ja talo.”* Ekorakentajan kohde on tässä vaiheessa vielä unelmien tasolla, ja hän käy mielessään läpi erilaisia kuvauksia unelmien paikasta *”Kellari täytyy olla ja siellä höyläpenkki ja sahapukki. Viherhuoneeseen pääsee suoraan olohuoneesta. Siellä voi istuttaa tomaatin siemeniä tänään ja nauttia lasin viiniä maaliskuisen ilta-auringon lämmössä. Yläkerta täytyy olla ja siellä rauhallinen kirjastohuone, jonne voi vetäytyä televisiota ja lasten möykkää pakoön.”*

Artikkelissa kaksi tahtominen kasvaa yhä. Ekorakentaja tokaisee esimerkiksi, *”mehän teemme itsemme näköisen talon!”* Tahto (subjektin) omaan unelmaan (objektiin) on kova, vaikkakin saman artikkelin lopussa modaaliteetti muuttuu tahdosta osaamiseen. Ekorakentaja nimittäin löytää tuossa vaiheessa hylätyn torpan ja kuulee, että asemakaava mahdollistaa lisärakentamisen sen ympärille ja innostuneena kertoo, että *”paikka on löytynyt!”* Kuitenkin tonttiosastolta kerrotaan, että torppa puretaan ja vain puhtaita tontteja myydään. Ekorakentaja ei siten saavuttanut objektia.

Artikkelissa kolme rakenne on samantapainen; artikkelin alussa subjektilla on voimakas halu suhteessa objektiin, mutta se muuttuu artikkelin lopussa osaamattomuudeksi, koska rakentaja ei huomionnut aravanormeja. Tässä artikkelissa tulee myös ensi kertaa esille täytyminen. Subjekti joutuu tekemään valinnan puiden kaatamisen ja kiven räjäyttämisen välillä. *”Talo ei mitenkään mahdu niiden väliin. Kaadammeko puut vai räjäyttämmekö kivet? Vai joudummeko tekemään molemmat tihutyöt?”* Subjektin halu objektiin on edelleen kova, mutta tavoitteen saavuttaakseen subjekti joutuu ulkoisten esteiden vuoksi muuttamaan hieman objektia sellaiseksi, että se on mahdollista saavuttaa.

Artikkelissa neljä rakentaja toivoo aluksi, *”olisiko mahdollista rakentaa unelmien talo aravalainalla? Sitä olemme lähteneet koettelemaan.”* Toive muuttuu osaamiseksi, kun rakentaja saa aravalainan. Aravalaina tuo kuitenkin mukanaan pakkoa *”Jonkin verran Herra Arava lupaa hyväksyä ylityksiä energiasäästöissä johtuvana ylimääräisenä kuluna. Sille emme kuitenkaan saa aravaa vaan meidän on otettava pankkilainaa. Valtio ei tue energiasäästöä.”* Artikkelin loppuosassa tulee esille subjektin täytyminen suhteessa objektiin. Ekorakentaja toteaa tuolloin, että *”sitten voisimme tietysti jättää nuo aurinkokeräimet tässä vaiheessa pois, nehan voi rakentaa joskus myöhemmin. Sekin vielä! Taitaa olla paras rakentaa koko talo joskus myöhemmin...”*

Artikkelissa viisi modaaliteetti on edellistä artikkelia vahvemmin täytymistä ja pakkoa. Rakentaja tuo esille ensin oman halunsa, ja sen jälkeen ilmenee jokin pakko, minkä vuoksi halua ei voi sellaisenaan toteuttaa. Artikkelin lopussa subjekti toteaa *”minun täytyy laskea ensi yönä kaikki uudelleen...”*

Seuraavissa viidessä artikkelissa (artikkelit 6, 7, 8, 9 ja 10) nousee esille osaamisen modaaliteetti. Kuudennessa artikkelissa kerrotaan, miten rakentajan ystävä kertoo huoneiden olevan liian pieniä ja saunan sijaitsevan väärässä paikassa. Subjektin osaamattomuus suhteessa objektiin nousee esille.

Toisaalta näiden ystävien huomautusten avulla subjekti tekee tarvittavat muutokset ja on jälleen askeleen lähempänä tavoitettaan. Seuraavassa artikkelissa tulee jälleen esille osaaminen. Rakentaja toteaa ”mitähän täällä uskaltaisi ja osaisi tehdä...” Eli subjektilla on tahtoa saavuttaa objekti, mutta samalla osaamattomuus on suurta. Subjekti tuo esille turhautumisensa objektin tavoitteluun ja modaliteetti muuttuu siten täytymiseksi ”Miksi minun täytyy juoksuttaa papereita yhdeltä kaupungin luukulta toiselle? Luulisi virkamiesten osaavan sen verran tietotekniikkaa, että näkisivät päätteiltään toistensa päätökset.” Täytyminen on siten tässä suhteessa tahtoon. Subjekti tahtoo yhä objektin, mutta täytyminen kohdistuu muihin toimijoihin. Kahdeksannessa ja yhdeksännessä artikkelissa subjektin osaamattomuus vain korostuu entisestään. Ekorakentaja toteaaakin, että ”minun puuttuva ammattitaitoni.” Hän ”yrittää”, ”arvelee” ja ”huomaa”, mutta tekee niin suuria virheitä rakennuksella, että yritykset pitää purkaa ja rakentaa uudelleen. ”Ihan hyvää työtä joo, mutta purettava se on. Seinän pitää olla kaksi senttiä tuonenpana.” Subjektin tahto saavuttaa objekti on muotoutunut jo pakonomaiseksi. Osaamattomuudesta huolimatta subjektin on pakko saavuttaa objekti. Kymmenennessä artikkelissa subjektin suhde objektiin muuttui artikkelin alun osaamisesta, uskomiseen ja lopulta toivomiseen. Ekorakentaja kertoi aluksi, miten ei halua käyttää talonsa rakentamiseen styroxia routaeristeenä, vaan tilaa päättäväisesti luonnonmukaista Leca-papua. Myöhemmin samassa artikkelissa ekorakentaja pohtii ”keneen maallikkorakentajan pitäisi uskoa? Hän maksaa niin viralliset kuin epäviralliset virheet. Tällä kertaa päätän uskoa oppikirjoja. Päätöksentekoa helpottaa kummasti se, että sokkelilevy on jo kiinnitetty paikalleen.”

Artikkeli yksitoista eroaa modaliteetin suhteen edellisistä artikkeleista. Siinä on vahvasti esillä täytyminen ja pakko suhteessa objektiin. Ekorakentajan on täytynyt muuttaa omaa toimintaansa ja tapojaan, jotta saavuttaisi objektin. Tästä esimerkkinä on seuraava lainaus:

Pärjäsin elämäni ensimmäiset 40 vuotta ilman autoa. Rakennustyön aikana en ole pärjännyt päiväkään ilman autoa. Paljon enemmän kuin vasaraa, olen toistaiseksi heilutellut vaihdekeppiä. Tuttavan hyväntahtoisuus on koetuksella, kun hänen peräkärrensä on jatkuvasti lainassa.

Yritän tietysti olla hintatietoinen kuluttaja. Se on hankalaa. En ehdi etsiä tarjouksia. Kun aamulla todetaan mitä tontilta puuttuu, se täytyy saada hankittua tunnissa tai kahdessa, muuten työt seisovat. Ja miksi vertailla hintoja, jos joka paikassa myydään samaa tavaraa lähes saman hintaan?

Kahden seuraavan artikkelin modaliteetit ovat vahvasti halua ja tahtomista. Artikkelissa 12. kerrotaan, miten ekorakentaja ”tarttuu lapioon”, ”tekee laastia”, ”kärrää soraa”, ”rakentaa tellinkejä” ja ”opettelee mielellään rakentamaan”. Artikkelissa 13 tuohon haluun ja tahtoon liittyy myös palkitseva osaaminen. Ekorakentaja ymmärtää timpurikieltä ja näkee näkymättömänkin työn jäljet. Subjektin suhde objektiin kietoutuu subjektin osaamiseen.

Kolmessa seuraavassa artikkelissa (14, 15, 16) modaliteetit vaihtelevat artikkelin sisällä samankaltaisesti. Näissä jokaisessa artikkelissa subjekti alussa ”yrittää” ja ”tyytyy” jonka jälkeen ulkoisen paineen vuoksi toiminta muuttuu ”täytymiseksi”. Esimerkiksi artikkelissa 14 ekorakentaja *yrittää sitoa tuulessa lepattavia kevytpeitteitä, mutta vesi löytää tiensä sisään, pyytää energiaa säästävällä selektiivikalvolla varustettuja ikkunoita, mutta kolme firmaa tarjoaa tavallisia kolmelasisia, pyytää puuikkunoita, mutta jotkut tarjoavat alumiinipokia*. Artikkelissa 15 rakentaja toteaaakin, että *”materiaaleissa ei tunnu olevan valinnanvaraa”*.

Kaikki nämä kolme artikkelia kuitenkin päättyvät haluun, uskoon ja toiveeseen. *”Tyytyväisenä jään odottamaan syyskuun loppua: kaikki on nyt tehty, että talossa olisi silloin kato, ikkunat, ovet ja eristys. Turkki talvea vastaan.”* (artikkeli 14); *”Talo täytyy saada valmiiksi, ennen kuin kompromissit nousevat nelinumeroisiin lukuihin.”* (artikkeli 15); *”Budjettineuvottelujen ensimmäinen kierros päättyy laihoihin tuloksi. Mutta maanantaina talo saa selluvillaisen talviturkin. Rakentaja pääsee sisätiloihin.”* (artikkeli 16)

Artikkelissa 17 kuvataan ekorakentajan toimintaa rakennuksella. Ekorakentaja ”päättää”, ”laittaa” ”liippaa”, ”leikkaa” ja ”levittää”. Subjektin suhde objektiin on kiistämättä osaamisen tasolla. Artikkelissa 18 sama modaliteetti jatkaa. Osaaminen muuttuu tämän jälkeen haluksi ja tietämiseksi. *”Ja minä kun halusin perinteiset puuikkunat. Tiesin tosin odottaa että alapuiteissa on alumiinilista eikä vanhaan tyyliin tehty kittilista.”*

Artikkeli 19 poikkeaa kaikista edeltävistä artikkeleista. Siinä subjektin tahto ja toive suhteessa objektiin on suuri. Artikkelissa ekorakentaja rukoilee Taivaan Isältä mm. varjelua, tietoa ja talon valmistumista. Artikkelin alku on että päättyy toiveeseen. Artikkelista huokuu subjektin päättäväinen tahto tavoittaa objekti, vaikka sen rinnalla mm. oma perhe-elämä kärsii. *”Anteeksi etten ole ehtinyt puoleen vuoteen olla yhtään viikonloppua kotona. Tänään Tomppa ryntäsi avaamaan kengännauhojani ja yritti piilottaa kenkäni, kun tulin kotiin.”*

Seuraavassa artikkelissa (20) subjektin halu objektiin ilmenee jo artikkelin ensimmäisillä rivillä. Siinä kuvataan tarkkaan seinien levytystä ja työn vaativuutta. Subjekti arvioi, mikä olisi edullisin vaihtoehto. Artikkeliksi päättyy siihen, kun naapuri tulee rakennukselle ja kehuu työn jälkeä sekä pohtii, milloin ekorakentaja aloittaa puntakittauksen. Artikkeliksi päättyykin turhautuneisuuden tunteeseen. Subjektin osaamattomuus saavuttaa objekti nousee esille. Seuraavassa artikkelissa halu on voimakkaampi. Subjekti tavoittelee objektiä pakkassäässä ja tekee työtä yöstä päivää. Voimakas halu saavuttaa objekti muuttuu peloksi:

*Pakkanen puree poskipäitä ja taivaalla tuikkii kirkas tähti melkein meidän tontin yllä.
Tätäkö se on omakotiasukkaan elämä? Huolta ja miten sen oikein sovittaisi.*

Omakotirakentajan päiväkirjassa karkeasti jaotellen subjektin voimakas tahto saavuttaa objekti vuorottelee subjektin osaamattomuuden kanssa. Kun artikkeli 21 päättyi pelkoon objektin saavuttamattomuudesta, alkaa artikkeli 22 subjektin osaamisella ja päättyy voimakkaaseen tahtoon. Tosin viimeisessä lauseessa tuodaan esille jälleen subjektin voimattomuus saavuttaa objekti. ”*Se onnistui, melkein. Myöhästyin vain viisitoista minuuttia.*”

Halun modaliteetti vaihtuu seuraavan artikkelin alussa nopeasti täytymiseen. Aluksi ekorakentaja löysi Urjalasta valkoiset ovet ja teki kaupat tinkimättä. Tämän jälkeen pakko objektiin virittyi. ”*Ei auta muu kuin mankua naapurin mies apuun ja ruveta itse töihin.*” Myös tämä artikkeli etenee muiden artikkelien tavoin toivomisen modaliteetista osaamattomuuteen ja kykenemättömyyteen. Seuraavassa artikkelissa halun modaliteetti on aluksi vahva, mutta se muuttuu täytymiseksi. Subjekti toteaa, että ”*on ollut pakko tehdä enemmän itse ja teettää vähemmän muilla.*” Tämäkin artikkeli päättyy samalla tavoin kuin moni jo edellä käsitelty artikkeli. Osaamisen modaliteetti muuttuu lopussa osaamattomuuteen ja kykenemättömyyteen. ”*Siinä se nyt seisoo. Uusvanha kermanvärinen unelmamme. Vaimo pitää hakea heti katsomaan, kun neljän päivän väkerryksen jälkeen kaapit on saatu seinille. Muuten hyvä, mutta siirtäkää yläkaapit kymmenen senttiä alemmaksi, enhän minä ylety ylähyllylle lainkaan.*”

Seuraavassa kolmessa artikkelissa (25, 26, 27) vaihtuvat modaliteetit toivomisesta ja uskomisesta osaamiseen ja osaamattomuuteen. Artikkelissa 25 modaliteetti on aluksi täytymistä. Subjektin tavoitteena on rakentaa talo (objekti), jossa on mm. käytetty perinteisiä luonnonmaaleja. Perinteiset luonnonmaalit vaativat kuitenkin perinteistä maalaustaitoa, ja tekeminen muuttuu täytymiseksi. Samassa artikkelissa modaliteetti on vahvasti osaamista ja tietämistä mutta päättyy jälleen

osaamattomuuteen ja turhautuneisuuteen. Seuraavassa artikkelissa (26) modaliteettina on vahva usko ja toivo. Tätä kuvaavat mm. artikkelissa useasti esille tulevat käsitteet ”on yrittänyt”, ”ei haluaisi tinkiä”, ”jää ostamatta”. Artikkelin päättyy jälleen uskon menettämiseen tai toiveen heikkenemiseen. Artikkelissa 27 tulee esille paljon osaamattomuutta, mutta artikkeli päättyy voimakkaaseen haluun ja tahtoon. ”Ei niitä ei muuten maalata. Nyt etsimään tarjoustapetteja!”

Seuraavassa artikkelissa (28) tulee alussa esille täytymisen modaliteetti. ”Rakentaminen on yhteispelejä, jonka on pakko sujua silloinkin kun se ei suju.” Rakentamisen aikataulu oli kiireinen, ja artikkelissa tulee esille subjektin osaaminen ja kykeneminen sekä tahto. Artikkelin päättyy jälleen osaamattomuuden modaliteettiin. Omakotirakentajan päiväkirja päättyy artikkeliin, jossa modaliteetti on aikaisempia artikkeleja selkeämmin tahtoa ja halua, uskoa toivoa ja tietämistä.

Modaliteetit voitiin jakaa karkeasti kahteen: endotaktisiin ja eksotaktisiin modaliteetteihin. Endotaktiset modaliteetit toteutuvat siis yhden subjektin sisällä, kun eksotaktiset edustavat kahta subjektia. Omakotirakentajan päiväkirjan artikkeleissa painottuivat endotaktiset modaliteetit: tahtominen, osaaminen ja uskominen. Eksotaktisista modaliteeteista esiintyi omakotirakentajan päiväkirjan artikkeleissa vain täytymisen modaliteetti. Usein artikkelit alkoivat halun tai tahdon modaliteetilla tai halu nousi alun jälkeen esille. Modaliteettien jaottelussa halu kuuluukin virtuaalisiin eli kertomuksen alkuvaiheessa esille nouseviin modaliteetteihin. Artikkelin 25 alkoi poikkeuksellisesti täytymisellä, joka kuuluu myös virtuaalisiin modaliteetteihin. Virtuaalisen modaliteetin jälkeen tulee Greimasin mukaan aktuaaliset modaliteetit, esimerkiksi osaaminen ja kykeneminen. Ne tekevät toiminnan ymmärrettäväksi vastasubjektin kautta. Myös omakotirakentajan päiväkirjassa subjektin modaliteetti objektiin oli useissa artikkeleissa halun jälkeen osaamista tai lähinnä osaamattomuutta.

Realisoituvat eli tarinan loppuvaiheessa esille nousevat modaliteetit ovat mm. tietäminen ja uskominen. Omakotirakentajan päiväkirjassa artikkelit myös päättyivät monesti uskomiseen tai tietämiseen. Monissa artikkeleissa päädyttiin myös tietämättömyyteen. Seuraavassa luettelossa on listattu jokainen omakotirakentajan päiväkirjan artikkeli 1:stä 29:ään ja mainittu artikkeleista löydettävät ja keskeisesti esille tulevat modaliteetit.

1. Halu
2. Tahto ja osaamattomuus
3. Halu, täytyminen ja osaamattomuus
4. Halu tai tahto, osaaminen, halu ja täytyminen
5. Halu ja täytyminen
6. Osaaminen
7. Osaaminen, halu ja osaamattomuus
8. Osaamattomuus, täytyminen ja haluaminen
9. Osaamattomuus, täytyminen ja haluaminen
10. Osaaminen, uskominen ja toivominen
11. Vahva täytyminen
12. Vahva halu ja tahto
13. Vahva halu ja tahto ja osaaminen
14. Halu ja täytyminen
15. Halu ja täytyminen
16. Halu ja täytyminen; halu, usko ja toive
17. Osaaminen
18. Osaaminen ja haluaminen ja osaaminen
19. Tahtominen
20. Halu ja osaamattomuus
21. Voimakas halu
22. Osaaminen, voimakas halu ja pelko
23. Halu, täytyminen; halu ja osaamattomuus
24. Halu, täytyminen, osaaminen ja osaamattomuus
25. Täytyminen, osaaminen ja osaamattomuus
26. Vahva usko ja uskon menettäminen
27. Osaamattomuus ja halu
28. Täytyminen, osaaminen, tahtominen ja osaamattomuus
29. Vahva osaaminen, halu, usko ja toivo

Jokainen yksittäinen artikkeli tuo omalla kertomuksellaan suuremman päiväkirjan tarinaan lisää tapahtumia. Omakotirakentajan päiväkirjan tarina kokonaisuudessaan muodostuukin näistä yksittäisistä artikkeleista. Siksi on tärkeää yksittäisten artikkelien modaliteettien tutkimisen lisäksi

tarkastella myös laajemmin koko tarinaa ja siinä olevia modaliteetteja. Edellä oleva lista kuvaa paitsi yksittäisten artikkelien modaliteettien muutoksia, myös laajemmin koko päiväkirjan modaliteetteja. Kun katson listaa hieman laajemmasta näkökulmasta, huomaan, että alussa modaliteetteina painottuvat halu, tahto ja täytyminen (artikkelit 1–5). Tämän jälkeen listassa luetellaan osaamista ja osaamattomuutta, halua, tahtoa sekä täytymistä usean artikkelin verran (6–28). Viimeisessä artikkelissa (29) tulee esille vahva osaaminen, halu, usko ja toivo. Omakotirakentajan päiväkirja noudattaa siten Greimasin modaalisuuden päälajeja jonka artikkeleissa 1–5 painottuvat virtuaaliset modaliteetit, artikkeleissa 6–28 pääasiassa aktuaaliset modaliteetit ja artikkelissa 29 realisoidut modaliteetit.

On mielenkiintoista tarkastella modaliteetin muuttumista halusta täytymiseksi. Täytyminen painottuu artikkeleissa 3, 4, 5, 8, 9, 11, 14, 15, 16, 23, 24, 25 ja 28. Näissä artikkeleissa tai välittömästi niitä ennen olevissa artikkeleissa on subjekti joutunut luopumaan jostakin alkuperäisestä tavoitteestaan ja kokee toimintansa pakonomaiseksi. Näissä subjektin täytyminen on usein subjekti-objekti -suhteen ulkopuolella olevien vastustajien aiheuttamaa tai niiden toiminnan tulos, kuten esimerkiksi artikkelissa 11. *”Myös hyllyillä tuntuu usein olevan vain kaksi tuotemerkkinä, joista valita. Punaraitaa vai Karhulevyä? Tikkurilaa vai Winteriä? Gyprocia vai Tuulileijonaa? Kun etsin vaihtoehtoja markkinajohtajille, vaikkapa selluvillaa tai luonnonmaaleja, en niitä tavallisesta rautakaupasta löydä.”* Tässä esimerkissä vastustajan roolissa ovat markkinat, joiden toiminnan kautta subjekti joutuu luopumaan joistakin tavoitteista suhteessa objektiin ja subjektin suhde objektiin on ainakin hetkellisesti täytymistä. Tämä täytyminen kuvaakin tässä tarinassa subjektin tunnetilaa suhteessa objektiin. Halun, toiveen ja lopulta osaamattomuuden kautta objektin saavuttaminen on muuttunut tahdosta pakonomaiseksi.

Subjekti ei kuitenkaan menetä toivoaan objektin saavuttamiseksi, vaan usein täytymisen jälkeen koittaa uusi toive ja usko. Omakotirakentajan päiväkirjassa tällaisia luopumisen tilanteita tulee useita, ja lopulta jään ihmettelemään, onko alkuperäisestä tavoitteesta (objektista) eli ekologisesta talosta enää yhtään ekologiaa jäljellä. Rakensiko ekorakentaja ekologisen talon? Seuraavassa analyysivaiheessa pyrin selvittämään tätä tilannetta ekorakentajan kymmenen käskyn avulla.

5.4. Omakotirakentajan päiväkirja ekorakentajan kymmenen käskyn valossa

Analyysin neljäs vaihe

Tarinaa voi Risto Heiskalan mukaan tarkastella ennakkoluulojen ja kirjallisuudesta löytyvien käsitysten mukaan ja pyrkiä sitä kautta tulkitsemaan aineistoa vertailuasetelmasta (Heiskala 1990, 249). Seuraava vaihe analyysissäni olikin kokeilla jotakin jo ”valmista rakennelmaa” tämän artikkelikokoelman sisälle.

Analyysin neljännessä vaiheessa tarkastelen artikkeleja ekorakentajan kymmenen käskyn (ks. liite 1.) valossa. Onko omakotirakentajan päiväkirjan ekorakentaminen ekologista ekorakentajan kymmenen käskyn mukaan? Mitä ekologista siinä näiden kymmenen käskyn mukaan on? Onko ekorakentaja rikkonut joitakin käskyjä rakentamisprosessin kuluessa?

Analyysitapaani kuvaa hyvin seuraava sitaatti:

”Ensimmäinen tehtävä aineiston keruun jälkeen on saada käsitys sen yleisilmeestä ja tuottaa siitä alustavaa tulkintaa. Ei kuitenkaan riitä, että aineisto jäsennetään ja kiinnitetään tekstipätkiksi. Tällöin tutkija vain kirjoittaa omista ennakkoluuloista, eikä opi aineistosta mitään. Ongelmaa käsiteltäessä rakennetaankin erilaisia asetelmia, joissa aineisto voi väittää tutkijan ennakkoluuloja vastaan. Analyysikeinoina voi olla laskelmien tai erojen etsintä. Aina ei kuitenkaan ole välttämätöntä etsiä. Tutkija voi nojata kulttuurisiin ennakkoluuloihin tai kirjallisuudesta löytyviin käsityksiin ja pyrkiä tulkitsemaan aineistoa implisiittisestä vertailuasetelmasta.” (Heiskala 1990, 246-249.)

Kymmenen käskyä on kirjoitettu siten, että ekologisuus vähenee ensimmäisestä käskystä lähtien aina viimeiseen kymmenenteen käskyyn saakka. Kymmenennen käskyn ekologisuuden aste on siten edeltäviä käskyjä pienempi. Merkittävin ekologisuuden kannalta on siten ensimmäinen käsky, jossa kehoitetaan olemaan rakentamatta. Seuraavassa tarkastelen näiden käskyjen kautta ekorakentajan päiväkirjan rakennusprosessia.

1. ÄLÄ RAKENNA!

Ekorakentaja kertoo jo ensimmäisessä artikkelissaan rakentavansa ekotalon. Ekorakentajan kymmenen käskyn valossa tämä tunnustus on ristiriitainen jo itsessään. Nimittäin ekorakentajan ensimmäisen käskyn mukaan ei saa rakentaa, sillä se ei ole ekologista ja se tuhoaa neitseellistä luontoa. Ekorakentajan päiväkirjan perusteissa siten jo rikotaan kymmenestä käskystä ensimmäistä.

Jos kuitenkin rakennat

2. KORJAA VANHAA!

Toisessa artikkelissa ekorakentaja näyttää jo hetkeksi parantavan sijoitustaan kymmenen käskyn kamppailussa. Kaava-alueen keskeltä löytyi torppa, jota korjaamalla saisi unelmien talon. Ekorakentaja myös punnitsi erilaisten tonttien sijaintia ja toimi kuten käskyssä kaksi ja kolme edellytetäänkin. Kuten aiemmin on todettu torpasta piti luopua ja etsiä uusi tontti. Ekorakentaja siis rikkoi myös käskyä kaksi.

Jos kuitenkin rakennat uuden

3. VALITSE RAKENNUSPAIKKA VIISAASTI!

Ekorakentaja valitsi paikan viisaasti ja pyrki käyttämään materiaaleina uusiutuvia luonnonvaroja, kuten käskyissä kolme ja neljä edellytetäänkin.

Toiseksi paras tontti on lopulta löytynyt. Harjulla etelärinteessä, takana komea kuusikko pohjoistuulia vastaan. Puolukkametsään ja hiihtoladulle pääsee portaanpielestä. Järven rantaankaan ei ole kuin parisataa metriä. Bussi tulee mäen alle ja ehkä joskus koulu, päiväkotiki ja kauppakin. (artikkeli 3)

Rakennuspaikasta huolimatta

4. KÄYTÄ MATERIAALEINA UUSITUVIA LUONNONVAROJA!

Ekorakentajan päiväkirjassa ekologia on pitkälti kestävyyttä, terveellisyttä ja ympäristöystävällisyyttä. Suositettu rakennusmateriaali on puu. Myös esimerkiksi passiivista aurinkoenergiaa hyödynnettiin:

Passiivista aurinkoenergiaa hyödyntävät etelään ja länteen avautuvat suuret ikkunat. Talon takana pohjoisseinällä ikkunoita on hyvin niukasti.

Kaksikerroksinen lasinen viherhuone hallitsee julkisivua. Sen katon alla on aurinkokeräjäjä lämpimän veden tuottamiseen. (artikkeli 3)

Ekorakentaja joutui kuitenkin luopumaan, hän luopui ja luopui ja tuli rikkoneeksi myöhemmin osittain myös kolmatta ja neljättä käskyä. Kauhakuormaaja kaapi alkuperäisen aluskasvillisuuden pois, eikä kaupungin sähkölaitoksen tietokoneohjelma tuntenut aurinkolämpökeräimiä, jotka osoittautuivat lopulta liian kalliiksi. Toisaalta rakentamisessa käytettiin puuta ja Leca-papua, joten neljännen käskyn voidaan katsoa toteutuneen ainakin osittain ekorakentajan päiväkirjassa.

Jos kuitenkin käytät uusiutumattomia luonnonvaroja

5. KÄYTÄ KIERRÄTETTYJÄ JA KIERRÄTYSKELPOISIA MATERIAALEJA!

Viidennen käskyn voidaan nähdä toteutuneen ekorakentajan kohdalla, sillä Urjalasta löydetty vanhat ovet löytyvät nyt ekorakentajan unelmakodista.

7. ÄLÄ KÄYTÄ TERVEYDELLE TAI YMPÄRISTÖLLE VAARALLISIA AINEITA!

Seitsemännen käskyn voidaan todeta toteutuneen suunnitelmissa mutta ei kokonaan käytännön tasolla. Ekorakentaja joutui monta kertaa painiskelemaan ympäristölle vaarallisten aineiden välttämiseksi. Ulkopuutteet painekyllästettiin, ja koko talo peittyi PVC-muoviin. Toisaalta ekomaalit ovat ympäristölle ja ihmisen terveydelle vaarattomampia kuin tavalliset maalit.

10. LAJITTELE ERI JÄTEJAKEET JA KIERRÄTÄ NE!

Rakennusprosessin aikana ekorakentaja kertoi lajittelevansa puut jätelautakasaan ja pilkkovansa polttopuuksi (artikkeli 19). Lisäksi ekorakentaja hyödynsi jo kierrätettyjä materiaaleja. Siten voidaan todeta kymmenennenkin käskyn toteutuneen. Tästä ovat esimerkkinä seuraavat otteet artikkeleista 18 ja 19.

Tyydyn tilanteeseen ja jään odottamaan sisäovia. Ne ovat purkotalosta halvalla ostettuja vuosisadan alun puuvia. Ne tuskin tuottavat yllätyksiä. (artikkeli 18.)

Jätelautakasa uhkaa muuten jäädä lumen alle. Anteeksi vain, etten ole ehtinyt pilkkoa sitä siistiksi polttopuupinoksi. (artikkeli 19.)

Ekorakentajan tavoitteena oli saada kestäviä, ympäristöystävällisiä ja terveellisiä materiaaleja, mutta hän ei panostanut välttämättä helposti huollettaviin ja korjattaviin materiaaleihin. Siksi voidaan sanoa, että kuudes käsky ei toteutunut. Myöskään omakotirakentajan päiväkirjassa ei käynyt missään vaiheessa ilmi, että rakennusosat olisi erikseen säilötty ja huolehdittu ne uudelleen käyttöön. Ehkä sellaisen ei ollut tullut tarvettakaan, kuten varsinaista talon purkamistakaan ei tullut mistään vaiheessa esille. Vaikka pahvia piti vesivahingon vuoksi vaihtaa, ei sitä tässä tarkastelussa määritellä varsinaiseksi purkamiseksi. Siten käskyt kahdeksan ja yhdeksän voidaan ohittaa.

Jos kuitenkin käytät aivan uutta

6. KÄYTÄ PITKÄIKÄISIÄ HELPOSTI HUOLLETTAVIA JA KORJATTAVIA MATERIAALEJA JA TUOTTEITA!

8. ÄLÄ PURA!

Jos kuitenkin purat

9. SÄILYTÄ RAKENNUSOSAT EIJINÄ JA HUOLEHDI NE UUELLEEN KÄYTTÖÖN!

Omakotirakentajan päiväkirjan kirjoittajaa nimitän ekorakentajaksi, mikäli määritellään ekorakentaminen edellisen kymmenen käskyn kautta. Ekorakentaja noudatti kymmenestä käskystä ainakin viittä eri käskyä. Hän valitsi rakennuspaikan viisaasti, pyrki käyttämään ja käyttikin osittain materiaaleina uusiutuvia luonnonvaroja. Hän käytti myös jokin verran kierrätettyjä ja kierrätyskelpoisia materiaaleja ja vältti terveydelle ja ympäristölle haitallisia materiaaleja ja aineita. Rakennusprosessin aikana hän myös lajitteli jätteet. Selkeästi ekorakentaja rikkoi ensimmäistä ja toista käskyä. Koska ne ovat käskyluettelon kärkipäässä voidaan, ekorakentajan teot tuomita myös joiltain osin ekovastaisiksi.

Seuraavaksi siirryn aineiston analyysistä sen tuloksiin. Mitä ja minkälaisen tarinan omakotirakentajan päiväkirja kertoi? Entä millaisia tuloksia sain neljän eri analyysivaiheen avulla?

6. Omakotirakentajan päiväkirja – luopumistarina?

Edellisessä luvussa (luvussa 5) analysoin yksityiskohtaisesti omakotirakentajan päiväkirjan artikkeleja tarinan juonen ja sisällön kannalta soveltaen analyysissä Greimasin aktanttimallin ja ekorakentajan kymmenen käskyn kehikkoa. Tässä luvussa pohdin aineistoanalyysin tuottamia vastauksia kysymyksiin: mitä ja minkälaisen tarinan omakotirakentajan päiväkirja kertoikaan?

Omakotirakentajan päiväkirja julkaistiin Helsingin Sanomissa, joka on tällä hetkellä Suomen tunnetuin päivälehti. Päiväkirjan lukija saattoi tirkistellä jopa viikoittain rakentajan elämää ja ekotalon valmistumista. Lukija joutui keskelle kamppailua, jossa sankari eli rakentaja hävittää yksi toisensa jälkeen tiellään olevat esteet ja jossa täydellistä varmuutta lopputuloksesta ei ole. Viimeisessä artikkelissa kerrotaan, että ekorakentaminen ei pääty koskaan, eli saavutettava tavoite on yhä kaukana.

Myös omakotirakentajan päiväkirjassa, kuten tarinoissa yleisemminkin, on pyrkimys johdonmukaisuuteen, yhtenäisyyteen, aloitusten ja lopetusten harmoniaan (ks. Vilkkonen 1997, 99). Omakotirakentajan päiväkirjan ideaalikertomukseen kuuluvat suunnittelun tarina, rakentamisen tarina ja asumisen tarina. Omakotirakentajan ensimmäisen artikkelin alkulauseesta alkava tarina on tehtävään ja tavoitteeseen valmistava tarina. Sen tarkoituksena on mm. antaa rakentajalle syy tehtävän suorittamiseen. Valmistavan tarinan avulla osoitetaan puute, jonka poistamista ryhdytään vaatimaan. Omakotirakentajan päiväkirjassa valmistava tarina on suunnittelun vaihe. Siihen kuuluvat omakotirakentajan päiväkirjan kuusi ensimmäistä artikkelia. Suunnittelun vaiheessa kertoja perustelee valintojaan ja suostuttelee lukijoita hyväksymään ja osallistumaan omaan rakennusprosessiinsa ja seuraamaan sitä. Aluksi kohdataan tarinan subjekti eli kertoja. Hänen tilanteessa ryhdytään etsimään vastausta usean artikkelin muodossa. Jokaisen artikkelin jälkeen lukija tietää, että seuraava kertomus on pian tulossa ja prosessi jatkuu.

Itse rakentamisen vaihe on päätarina. Siihen kuuluvat artikkelit 7–28, lukuunottamatta artikkeleita 12, 16 ja 19. Asumisen vaihe on arvioiva tarina, ja siihen kuuluu ainoastaan kertomuksen viimeinen artikkeli. Arvioiva tarina päättää kertomuksen ja jättää sen omakotirakentajan päiväkirjan

tapauksessa avoimeksi. Ekotalo ei valmistunutkaan viimeisessä artikkelissa, vaan sen rakentaminen jatkuu yhä.

Näiden kolmen tarinan, valmistavan, päätarinan ja arvioivan tarinan tarkastelun avulla omakotirakentajan päiväkirjaa voidaan luonnehtia myös ”minimitarinaksi”. Minimitarinalla viitataan niihin tekijöihin, jotka tekevät joidenkin tapahtumien joukosta tarinan. Minimitarina käsittää kolme yhteen liitettyä tapahtumaa. Ensimmäinen ja kolmas ilmaisevat asian tilan ja toinen on aktiivinen. Näin on myös omakotirakentajan päiväkirjassa. Päätarina sisältää tapahtumat ja kuvaa tarinan aktiivista aluetta. (Aro 1999, 58; Rimmon-Kenan 1991, 28.) Tarina muodostuu kokonaisuudessaan pienistä osista prosessinomaisesti. Tässä tutkimuksessa on siten kyseessä prosessin tutkimisesta.

Omakotirakentajan päiväkirja voidaan luokitella päämäärästään käsin regressiiviseksi kertomukseksi: se on kertomus alaspäin menemisestä ja epäonnistumisesta. Siitä löytyy myös muutamia progressiivisen kertomuksen piirteitä, mutta pääosiltaan omakotirakentajan päiväkirja on kertomus epäonnistumisesta ja luopumisesta alussa asetetuista tavoitteista. (Ks. tutkimuksen luku 4)

Mikko Saastamoisen mukaan nämä karkeat jaottelut ilmenevät käytännössä yleensä erilaisina yhdistelminä, eikä puhtaita kertomustyyppisiä tahdo löytyä (Saastamoinen 1999, 175). Kun esimerkiksi Pekka Töpöhännässä juoni rakentuu kissojen välisille suhteille, jossa pakko ja velvoitteet tuntuvat joskus epämiellyttäviltäkin, niistä suoriutuminen tuo sinnikkäälle yrittäjälle kuitenkin osaamisen iloa²⁷. Omakotirakentajan tarinassa maailma ei näytä yhtä oikeudenmukaiselta. Ekorakentajan elämää varjostavat mm. rahan ja ajan niukkuus ja ekomateriaalin puute. Edes rakentajan yksilöllinen osaaminen ei kanna esteiden yli. Ekotalon rakentaminen vaatii rakentajan lisäksi kokonaista auttajien, asiantuntijoiden ja ystävien verkostoa. Lopulta rakentaja on itse se, joka arvioi tuotostaan.

Aineiston analyysin toinen vaihe tuotti aineistosta ensimmäistä vaihetta syvempää tietoa. Tarinaa jäsentämällä selvitin tarinassa piileviä tavoitteita, keinoja niiden saavuttamiseksi ja prosessin aikaisia tapahtumia. Teemojen avulla selvitin myös, millaisesta prosessista ekorakentajan päiväkirjassa on kyse ja miten tarinassa lopulta kävi.

²⁷ Ks. Korhonen 1997, 68.

Omakotirakentajan päiväkirjassa päämääränä oli rakentaa sellainen ekotalo, jossa ekorakentaja oli lapsuutensakin viettänyt. Rakentaja halusi perinteen lisäksi ekotaloonsa myös kestävyyttä, terveellisyttä ja modernisuutta. Siinä tulisi voida asua hyvällä omallatunnolla luonnon ja palvelujen keskellä. Omakotirakentajan päiväkirjan mukaan nykyajan rakentaminen on rakentamista vaihtoehtojen runsaudessa. Ekotekniset uudistukset rakennustekniikassa antavat rakentajalle enemmän mahdollisuuksia ja valintoja. Ekologinen rakentaminen on kuitenkin kallista, ja siksi joistakin valinnoista piti luopua. Valintojen lisäksi piti tarkasti punnita päätöksiä. Tällöin puntarissa painoivat taloudellisuus, terveellisyys ja ekologisuus.

Ekorakentajalla oli varattu rakentamisen prosessiin tietty aikataulu ja tietty summa rahaa. Rakentamisprosessin aikana ekologia toteutui näiden rajoissa. Taloudellinen tilanne lopulta ratkaisi, kuinka paljon painoarvoa ekologiale rakentamisprosessissa annettiin. Alkuperäisistä aikatauluista jouduttiin luopumaan monesti ja asettamaan ne uudelleen. Materiaalinen saatavuuden, taloudellisten vaikeuksien ja vaikeiden valintojen vuoksi jouduttiin kokemaan aikataulussa monta pettymystä. Kaiken kaikkiaan ekotaloa rakennettiin yhteensä kolme vuotta. Huomattavaa onkin, että ekorakentamisessa tärkeää ei ole rakentamiseen kulunut aika, vaan lopulta ekorakentamisen tuottama laatu ja pitkäikäisyys. Siksi suunnittelu on rakennusprosessissa keskeisellä sijalla.

Ekorakentaminen vaatii aikaa, tietoa ja taitoa. Ekorakentajan täytyi monesti tyytyä kompromisseihin tai keksiä joitakin korvaavia toimintoja. Ekorakentaminen vaatii myös ekorakentamisen osaajia. Rakennusteollisuus tuo markkinoille jatkuvasti uusia tuotteita, jotka edellyttävät myös uusia työtapoja. Artikkelin kirjoittajan mukaan tällaisista uudet työtavat osaavista työmiehistä on kuitenkin työmarkkinoilla kova pula. Siksi ekorakentajalta vaadittiin myös rakentamisen osaamista esimerkiksi seinien maalaamisessa. Raha, ajan vähyys, tiedon puute tai materiaalien puute johti kompromisseihin ja unelmasta luopumiseen. Ekorakentaja totesi lopulta itsekin, että kaikki aluksi tavoitteeksi asetetut unelmat eivät toteutuneet.

Päiväkirjan jokaista artikkelia yhdistää luopumisen punainen lanka. Artikkelit artikkelilta riisutaan alkuperäistä ekotaloa, ja rakennuksen ekologisuuden aste vähenee loppua kohden. Keskeisimpiä huomioita onkin, että omakotirakentajan päiväkirja paljastuu luopumistariksi. Seuraavaksi tarkastelen lähemmin tätä luopumistarinaa. Mitkä ovat tarinan käännekohtia, joissa päädytään luopumiseen? Entä mitä tuli näiden luopumistilanteiden tilalle?

Omakotirakentajan päiväkirjan luopumistarina alkaa jo artikkelissa 1. Rakentaja oli elämässään kokenut luopumista jo ennen rakennus-urakkaa. Rakentaja kertoo ensimmäisessä artikkelissaan elämästään parikymmentä vuotta sitten, jolloin hän unelmoi yhteisöasumisesta ja etsi myöhemmin tontteja ekokylästä haaveilevien ihmisten kanssa. Tätä aikaa rakentaja kuvaa uusyksinkertaiseksi ajaksi. Tällainen uusyksinkertaisuus ei kuitenkaan elämäntapana enää toiminut, kun perheeseen syntyi toinen lapsi.

Rakentaja koki kenties tällaisen uusyksinkertaisen tavan hyvin työlääksi tavaksi elää lasten kanssa ja siksi valitsikin toisin ja muutti neljän huoneen ja keittiön asuntoon lähiöön. Samalla elämäntapa muuttui vähemmän ekologiseksi. Unelmat eivät kuitenkaan lähiössä sammuneet, ja siksi rakentaja ryhtyikin rakentamaan ekotaloan. Uusyksinkertaisuudesta siirryttiin lähiön kautta moderniin ekotekniikkaan, joka mahdollisti ekologisen elämäntavan lähiössä.

Omakotirakentajan luopumistarina jatkuu artikkelissa 2, jossa rakentaja siis toteaa väljästi jonkinlaisen luopumisen olemassaolon. Rakennusprosessissa luopumisesta ei voi välttyä, koska vaihtoehtojen runsaus rajaa aina jonkin mahdollisuuden pois. Taloudellinen ajattelu kuitenkin ohitti sosiaaliset suhteet kuten harrastukset, työpaikat ja lasten koulut. Vaakakupeissa kävivät luovutuskamppailua siten yhtäältä raha ja toisaalta ”hyvä elämä”.

Artikkelissa 2 rakentaja joutuu myös luopumaan ekounelmastaan ensimmäisen kerran. Rakentaja löytää kävelyretkellään vanhan torpan, josta voisi laajentaa uusvanhan hirsitalon. Tässä tilanteessa luopuminen tapahtui ulkoisten ehtojen vuoksi. Kaava-alueen ulkopuolelle unohdettu torppa olikin määrätty purettavaksi, eikä sitä voinut ostaa ja laajentaa uusvanhaksi hirsitaloksi. Tilalle tulee toinen vaihtoehto. Ekorakentaja päättää rakentaa unelmiensa talon itse alusta loppuun asti. Tämä vaihe on omakotirakentajan päiväkirjassa kenties merkittävin vaihe ekorakentamisen näkökulmasta, sillä siinä ekorakentaja harppaa ei-rakentamisesta neitseellisen alueen rakentamiseen. Ekorakentajan kymmeneen käskyyn verrattuna omakotirakentaja rikkoo tässä tapauksessa ensimmäistä käskyä, joka on käskyjen jonossa tärkein ja keskeisin.

Kaavoituspolitiikan lisäksi luopumista selittäväksi ulkoiseksi ehdoksi voidaan asettaa myös artikkelissa 3 esille nouseva aravalainoitus. Ekorakentaja joutui luopumaan unelmastaan myös aravanormien vuoksi. Aravalainassa valtio lainaa rakentajalle 80 prosenttia hyväksytyistä neliökustannuksista, ja siihen hintahaarukkaan ekorakentajan unelma oli liian kallis. Siksi haettiin edullisempia vaihtoehtoja. Ekorakentaja luopui kaksikerroksisesta viherhuoneesta,

ranskalaisesta parvekkeesta ja aurinkokerääjistä, ja niiden tilalle tulivat yksikerroksinen viherhuone ja tavallinen parveke. Ekorakentaja siirtyi unelmastaan valtavirtaan ja yleisempään vaihtoehtoon. Aurinkokerääjät jäivät kokonaan pois, eikä niiden tilalle tullut mitään. Ekorakentaja totesi vain, että ne voi rakentaa joskus myöhemmin.

Omakotirakentajan päiväkirjan artikkeleissa 4 ja 5 luopumisen taustalla oli taloudellinen tilanne, raha. Ekorakentaja päätyi halvempiin ratkaisuihin oman taloudellisen tilanteensa vuoksi. Artikkelissa 5 taustalla oli myös ulkoisia pakkoja luopumiselle. Ekorakentaja oli nimittäin halunnut vertailla erilaisia lämmitysvaihtoehtoja kaupungin sähkölaitoksen tietokone-ohjelmalla, mutta ohjelma ei tuntenut maalämpöä, puukeskuslämmitystä tai aurinkolämpökeräimiä. Ja juuri nämä lämmitysvaihtoehdot ekorakentajaa kiinnostivat. Ekorakentaja päätyikin lopulta valitsemaan kompromissin; vesikiertoisen lattialämmityksen, johon voi halutessaan kytkeä tulevaisuudessa öljy-, sähkö-, puu- tai maalämmön.

Tällainen ”joskus myöhemmin” onkin yleistä omakotirakentajan päiväkirjan artikkeleissa. Ekorakentamisen ei nähdä päättyvän rakentamisjaksoon, vaan joitain unelmia jätetään eloon siinä toivossa, että ne joskus toteutuvat. Unelmien talon rakentaminen ei siten pääty koskaan, vaan jatkuu asuttaessakin. Ekologisesta näkökulmasta voisi päätellä, että ei olekaan kyse tämän hetkisestä akuutista ekologisesta vaikuttamisesta, vaan pitemmälle tähtäävästä ekoelämisestä.

Luopumista tapahtui myös käytännön tilanteesta johtuen, esimerkiksi artikkelissa 6 ja 7. Kellarin verstashuoneeksi suunniteltu huone muuttui pyykinkuivaushuoneeksi tilatarpeiden takia, eikä luonnonmukaisuutta puolukanvarpujen ja sammaloituneiden kivien muodossa pystytty säilyttämään pihamaalla kaivinkoneen käännteissä.

Ekorakentaja joutui karvaasti kokemaan rakennusprosessin kuluessa myös oman taidottomuutensa ekorakentajana. Ensimmäisenä rakentaja törmäsi artikkelissa 8 omaan taidottomuuteensa urakoitsijoita etsiessään. Hän ei ollut osannut tehdä tarjoukseen laskelmia tai työselityksiä. Ekorakentamisen kannalta keskeinen luopuminen ammattitaidon puutteen vuoksi tapahtui sisätiloja rakennettaessa artikkelissa 27. Tällöin ekorakentaja totesi, että ekomaalit olivat vaikeasti maalattavia. Kaksi ammattimaalaria ei selvinnyt työstä eikä ekorakentajan omakaan maalaustulos ollut tyydyttävä. Kaikkia seiniä ei lopulta maalattu, kuten aluksi oli suunniteltu, vaan tilalle ostettiin tapetteja. Ekorakentajan päiväkirjassa luovuttiin paitsi ekologiasta myös aikataulusta ja taloudellisesta suunnitelmasta.

Omakotirakentajan päiväkirja sai luopumistarinan piirteitä myös artikkelissa 11, jossa ekorakentaja toteaa, että rautakauppa myy vain yhtä rakentamisen tapaa. Ekovaihtoehtoja ei tavallisesta rautakaupasta löydy. Luopumista tapahtui siis ulkoisista asioista johtuen, jotka tässä olivat markkinat. Markkinat vaikuttivat myös ikkunoiden valinnassa. Tässä tapauksessa tilalle ei tullut mitään ekologista, vaan ekorakentaja tyytyi tilanteeseen ja toivoi muiden rakennusmateriaalien olevan ekologisista ikkunoiden puolesta.

Artikkeli 15 on rakentamisprosessin kannalta mielenkiintoinen artikkeli. Siinä nimittäin rakentaja toteaa, että unelmien ekotaloa on sellaisenaan mahdotonta toteuttaa. Luopumistarinan kärkipäähän sijoittuvassa artikkelissa ekorakentaja kuulostaa edellisiin artikkeleihin verrattuna enemmän luovuttajalta ja kompromisseihin tyytyvältä rakentajalta. Tässä artikkelissa ekorakentaja toteaa, että muovitonta taloa on mahdoton rakentaa, ja hän luopuu kompostikäymälän ideasta. Kompostikäymälä on ekologisesti korkealla tasolla oleva kierrätyskeino, ja siitä luopuminen saa lukijankin lopulta heräämään ekotalounelmasta. Onko kyseessä enää ekotalo? Kompostikäymälän ideasta luovuttiin vaivan ja kustannusten vuoksi. Tilalle tuli tavallisempi vesiklosetti, mutta kaksinuppinen säästömalli, joka joissakin tilanteissa luokitellaan ekologisiksi hankinnaksi.

Kun ekorakentaja siirtyi sisätiloihin rakentamaan, luopumistarina jatkui, mutta sen sisältö hieman muuttui. Luopumisista tuli nyt pienempiä ja yksityiskohtaisempia kuin ne alkuvaiheessa olivat olleet. Silloin luopumiset olivat olleet koko unelmaa uhkaavia ja suuria muutoksia. Artikkelissa 17 ekorakentaja luopuu eräästä tärkeästä jo artikkelissa 1 esille tulleesta asiasta: puulattiasta. Puulattiasta oli tullut ekorakentajalle tärkeä lapsuuden kotitalon muistoissa, joissa lattialaudan pehmeys tuntui jalkapohjissa.

Perinteinen lankkulattia ei kuitenkaan sovellu lattialämmitykseen. Kuten edellä todettiin, ekorakentaja valitsi lämmitysmuodokseen lattialämmityksen ja tästä valinnasta johtuen täytyi nyt myös valita lankkulattian sijasta betoni. Materiaalien erikoisratkaisuihin piti jälleen luopua, ja tilalle tuli valtavirtaa edustava tavallinen, helppo ja halpa vaihtoehto. Samanlainen luopumiskäänne löytyy myös tarinan edetessä artikkelista 20. Siinä ekorakentaja taloudellisen tilanteen vuoksi luopui alkuperäisestä erikoismateriaalista ja tilalle tuli perinteisempi vaihtoehto. Puukuitulevystä kipsilevyyn siirtyminen oli kuitenkin halvempaa ja helpompaa.

Artikkelissa 23 ekorakentaja kunnostaa vanhoista ovista itselleen ovet. Ovien kunnostamisurakka paljastuu kuitenkin todella työlääksi, kalliiksi ja aikaa vieväksi, joten ekorakentaja päättää hankkia loput väliovet suoraan liikkeestä. Artikkelissa 27 ekorakentaja luopuu jälleen yhdestä unelmastaan. Ekomaalit osoittautuivat hankaliksi maalata. Ekorakentaja uhrasi aikaa ja rahaa opetellessaan itse seinän maalausta perinnemaaleilla, mutta lopulta työn tuntuessa vaikealta hän luovutti ja laittoi muihin seiniin tarjoustapetteja.

Luopumistarina jatkuu aina viimeiseen artikkeliin saakka. Siellä ekorakentaja tunnustaa, että kaikki unelmat eivät toteutuneet. Siihen vaikuttivat ekorakentajan mukaan rahapula, väsymys ja omien taitojen vähyys. Myös joistakin ideologisistakin tavoista täytyi ekorakentamisen aikana luopua käytännön seikkojen vuoksi. Ekorakentajalla eräs tällainen tilanne liittyi autoilemiseen.

Omakotirakentajan päiväkirja muotoutui siis lopulta luopumiskertomukseksi. Tarinassa tuli käännekohtia, joiden vuoksi ekorakentajan oli luovuttava suunnitelmistaan tai suostuttava kompromissiratkaisuihin. Tällaiset käännekohdat johtuivat esimerkiksi käytännön ehdoista kuten rakentamisen aikataulusta. Ekorakentaja oli perheensä kanssa asettanut rakennusprosessille tiukan aikataulun, jonka puitteissa tuli rakentaa talo ja sitten muuttaa siihen. Samalla vanha asunto pyrittiin myymään pois, jotta perhe ei olisi jäänyt nk. kahden asunnon loukkuun. Toinen esimerkki tällaisista käytännön ehdoista oli verstaan muuttaminen suunnitelmien vastaisesti pyykinkuivaushuoneeksi.

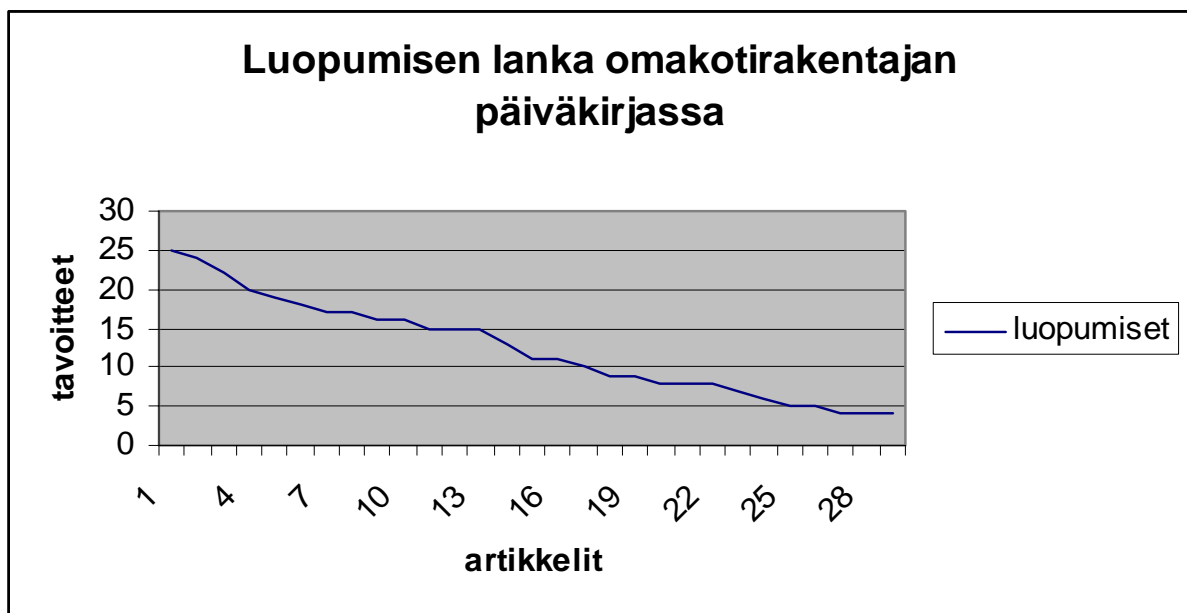
Käännekohdat selittyivät myös osaamisella. Ekorakentaminen vaati ammattilaisilta ja rakentajalta ekorakentamisen osaamista. Mikäli osaamista ei löytynyt, piti asiasta luopua ja keksiä tilalle toinen ratkaisu. Uuden opetteleminen oli myös vaivalloista ja aikaa vievää. Helpompi ratkaisu löytyi jostakin muualta kuin ekologisesta vaihtoehdosta ja tuntui siinä tilanteessa houkuttelevammalta vaihtoehdolta.

Ekorakentajan päiväkirjan suurimpia käännekohtia selittää ekorakentajan rahatilanne. Ekorakentamisen prosessi oli hyvin kallis prosessi. Matkan varrella tuli paljon tilanteita, joista ei selvittykään ilman käteistä. Etukäteen suunniteltu budjetti petti jo varhaisessa vaiheessa, ja joitakin suunnitelmia piti karsia ja tyytyä halvempaan versioon. Myös aravanormi vaikutti rakentajan valintoihin.

Aivan kaikesta ei kuitenkaan luovuttu. Esimerkiksi seinät maalattiin luonnonmaaleilla valmiiksi, vaikka se tuli kalliiksi useiden harjoituskertojen vuoksi, ja vaikka ekomaalit paljastuivat vaikeiksi

maalata. Luonnonmukaisesta routaeristeestäkään ei luovuttu. Vaikka Leca-papu routaeristeenä oli kallista ja työlästä levittää, tehtiin se unelmasta kiinni pitäen. Myöskään rakentamisesta ei luovuttu. Unelmien talo rakennettiin riisuttuna versiona hammasta purren. Seuraavassa kuviossa tuon esille omakotirakentajan päiväkirjan tarinan nk. luopumisen langan. Luopumisen langalla kuvataan tässä niitä kaikkia luopumisen kohtia ekorakentajan tarinan aikana. Luopumisen langassa on myös kohtia, jolloin se pysyy vaakatasossa ts. luopumista ei tapahdu. Kaikesta ei kuitenkaan luovuttu, ja siksi luopumisen lankakin päättyy kesken ja jää ikään kuin ilmaan tavoitteiden asteikolla. Luopumisen lanka kuvaa tarinan suuntaa suhteessa objektiin ja subjektin alussa asettamiin tavoitteisiin.

Kuvio 5. Luopumisen lanka

Useiden luopumisten kautta tämän tarinan voisi luokitella juonityyppinsä mukaisesti tragediaksi. Tragediassa luvataan osittaista vapautumista maailmasta. Siinä ihmiset tyytyvät osaansa ja sopeutuvat niihin ehtoihin, jotka he maailmassa kohtaavat. Nämä ehdot esitetään ikuisiksi ja muuttumattomiksi, eikä ihminen siksi voi muuttaa niitä, vaan hänen on tultava toimeen niiden kanssa. Omakotirakentajan päiväkirjassa ehdot, joihin rakentaja sopeutuu, tulevat ulkopuolelta markkinoiden, talouden tai lain säätelemänä. Ekologisia vaihtoehtoja ei ollut saatavilla, ne maksoivat liian paljon tai ekologisia rakennusratkaisuja ei voitu kaupungin kaava-alueella toteuttaa.

Modaliteetti listan avulla (luvussa 5) paljastui, että omakotirakentajan päiväkirjan tarina noudattaa Greimasin modaalisuuden päälajeja. Päiväkirjan artikkeleissa 1–5 painottuvat virtuaaliset modaliteetit, artikkeleissa 6–28 pääasiassa aktuaaliset modaliteetit ja artikkelissa 29 realisoidut modaliteetit.

On mielenkiintoista tarkastella modaliteetin muuttumista halusta täytymiseksi. Täytyminen painottuu artikkeleissa 3, 4, 5, 8, 9, 11, 14, 15, 16, 23, 24, 25 ja 28. Näissä artikkeleissa tai välittömästi niitä ennen olevissa artikkeleissa subjekti joutui luopumaan jostakin alkuperäisestä tavoitteestaan ja koki toimintansa pakonomaiseksi. Subjektin modaliteetti suhteessa objektiin muuttui halusta ja osaamisesta tai osaamattomuudesta täytymiseksi.

Tragedia on juuri tällainen pessimistinen tarina. Tarina alaspäinmenosta. Tätä alaspäinmenoa kuvaa hyvin myös edellä oleva kuvio 5. luopumisen langasta. Luopumisen lanka on tavoitteiden suhteen tarinan edetessä alaspäin menevä lanka.

Omakotirakentajan päiväkirjaa voidaan nimittää myös yksilökeskeiseksi tarinaksi, sillä tarinassa kuuluu vain yhden henkilön ääni. Kirjoittaja on luonut kertojan eli rakentajan, joka kertoo ekorakentamisprosessista. Tarina on siten myös yksilinjainen ja tapahtumat toisiaan seuraavia. Jos tarinan henkilöitä olisi enemmän kuin yksi, tapahtumat voisivat olla samanaikaisia ja tarina olisi usein silloin enemmän moni- kuin yksilinjainen (Rimmon-Kenan 1991, 26).

Karkeasti jaotellen omakotirakentajan päiväkirjasta paljastui kaksi kertomusta; kerronnallinen ja salattu kertomus²⁸. Kerronnallinen kertomus on omakotirakentajan päiväkirjasta löytyvä juonirakenne, selkeä ja helposti seurattava yksilinjainen tarina siitä, miten ekotalon rakennusprosessi eteni Tampereella 1990-luvun lopulla. Päiväkirjassa oli myös toinen, salattu puoli ja monilinjainen tarina. Sen rakennetta ei tutkimuksen alussa löytynyt. Salattu kertomus paljastuikin myöhemmin tarkastellessani omakotirakentajan päiväkirjan toimijoita. Salatussa kertomuksessa liikkuvat päiväkirjan toiminnan henkilöt ja näiden väliset keskinäiset suhteet. Salatussa kertomuksessa seurattiin auttajien ja subjektin kamppailua unelmien ekotalon saavuttamiseksi sekä vastustajien aiheuttamia luopumistilanteita. Omakotirakentajan päiväkirja paljastui luopumiskertomukseksi, jossa kamppailevat auttajat ja vastustajat. Eräs tämän tutkimuksen tulos

²⁸ Salatun kertomuksen käsitettä käyttänyt aiemmin esim. Silvo 1988.

onkin, että omakotirakentajan päiväkirjan ensisilmäily antoi vaikutelman yksilinjaisesta tarinasta, mutta syvempi tutkimus paljasti päiväkirjan monilinjaiseksi.

Subjekti ja objekti lienevät tämän tarinan aktanteista kaikkein selkeimmin erottuvia. Ekorakentaja on tarinan subjekti, jonka tavoitteena on rakentaa talo. Talo on tarinan objekti eli kohde. Rakentajan tehtävänä on rakentaa talosta ekologinen. Subjektius on läsnä sellaisenaan koko tarinan ajan. Lähettäjä on velvoittanut subjektin toimimaan ja varustaa tämän motivaatiolla. Valitettavasti subjektin valmiudet eivät riitä toiminnan loppuun saattamiseksi, vaan hänestä tulee osa sosiaalista verkostoa auttajien piirissä.

Vastustaja on omakotirakentajan tarinassa usein piilevästi läsnä. Tämä tarkoittaa sitä, että varsinaisesti sitä ei tarinan aikana nimetä, mutta siihen viitataan useaan otteeseen. Vastustajat tulevat vähitellen tarinan aikana esille. Herra Aravan takaa löytyvät vallalla olevat asuntopoliittiset lait ja päätökset, ja rakennusliikkeen hyllyltä, jossa myydään vain yhtä ja samaa ei-ekologista merkkiä, löydämme laajemman rakenteen eli markkinatalouden, joka säätelee kulutusta ekologisen tai ei-ekologisen välillä.

Merkityksen todellinen subjekti ei ole rakentaja tai kertoja, vaan kolmas niitä suurempi ja laajempi sekä niitä yhdistävä *metasubjekti* (ks. Sulkunen 1997, 35). Metasubjektina omakotirakentajan päiväkirjassa on ekologinen asumiskulttuuri. Tällä tarkoitan tässä yhteydessä niitä kaikkia ekologiseen asumiseen kuuluvia tekijöitä (ekoyhteisöjä, ekokylä, ekomateriaaleja, ekotekniikkaa, ekoajattelua), joilla perinteisestä valtakulttuurin asumisesta tehdään ekologista.

Seuraavassa esitetään vielä omakotirakentajan päiväkirjan aktorit ja niiden asemat:

ASEMA

AKTORI

Lähettäjä

Rakentaja (hänen ideologiansa, biosentrismi)

Subjekti

Ekorakentaja

Objekti

Ekotalo

Auttaja

Perhe, sukulaiset, naapurit

Vastustaja

Herra Arava, virkamiehet, myyjät

Vastaanottaja

Rakentaja ja perhe, lukijat ja muut rakentajat sekä luonto ja seuraavat sukupolvet

Huomattavaa on, että ekorakentaja vaikuttaa ekotalon rakentamisen kautta paitsi omaan perheeseensä, myös laajemmin luontoon ja tuleviin sukupolviin tai muihin rakentajiin. Ekorakentaja vaikuttaa tämän lisäksi kirjoittamansa omakotipäiväkirjan kautta lukijoihin ja kenties myös heidän arvomaailmaansa. Omakotirakentajan päiväkirjan teksti on siten eräs vaikuttamisen keino.

Omakotirakentajan päiväkirjasta löytyivät auttajien ja vastustajien keinot. Auttajien keinoina olivat mm. tieto, taito, osaaminen ja materiaalit. Omakotirakentajan päiväkirjasta ei käynyt ilmi näiden keinojen laajempi yhteiskunnallinen paikka, mutta voimme päätellä keinojen taustalle tutkimus- ja kehitystyön sekä ekotekniset innovaatiot. Vastustajien keinoina olivat mm. aikapula ja rahapula. Näiden taustaksi voisi päätellä esimerkiksi markkinat ja politiikan.

Auttajien keinot	Tieto, taito, osaaminen, materiaalit (ekotekniset innovaatiot, tutkimus ja kehitys)
------------------	---

Vastustajien keinot	Aikapula ja rahapula (markkinat ja politiikka)
---------------------	--

Vaikka subjekti ja objekti ovatkin aktanttimallisissa keskeisellä sijalla, pitää huomioida niiden välisen suhteen alullapanija. Keskeistä onkin mallin taustalla vaikuttava halu. A. J. Greimas nimittää tällaisia halun alulle panevia voimia temaattisiksi voimiksi. Greimasin temaattisen voiman listassa keskeisiä voimia ovat rakkaus, uskonnollinen tai poliittinen fanatismi, kateus, viha, uteliaisuus, isänmallisuus, työn tai kutsumuksen halu, tarpeet ja pelot (Greimas 1980, 207). Omakotirakentajan päiväkirjassa tällainen temaattinen voima on rakentajan suhde ympäristöön. Karkeasti voidaan nähdä omakotirakentajan suhteen muuttuvan ekorakennusprosessin aikana biosentrisestä eli luontokeskeisestä ihmiskeskeiseksi.

Biosentrisessä suhteessa luonto nähdään sellaisenaan arvokkaaksi riippumatta siitä, miten se palvelee tai hyödyttää ihmisten tavoitteita. Ihmiskeskeisessä ympäristöetiikassa ihmisen suhtautumista luontoon perustellaan ihmisten arvoilla ja tarpeilla. Luonto ymmärretään ihmisen hyvinvoinnin välineeksi, ja sitä käytetään myös humanististen arvojen edistämiseen. Humanismi on yksi ihmiskeskeinen luontoasenne. Siinä luonnon eettiset ja esteettiset arvot ovat tärkeitä, ja tekniikkaa tarvitaan luonnon muuttamiseen, kuitenkin hyvin harkitusti. Omakotirakentajan

päiväkirjasta voidaan löytää viitteitä myös tällaiseen humanistiseen ajatteluun. Tulihan ekotaloon hyvinkin paljon uusia teknisiä ekoinnovaatioita esimerkkeinä säästävä wc tai ekomaalit. Ekorakentaja uskoi, että asumisen ja luonnon välinen sopusointu löytyy ekologisesta asumisesta.

A. J. Greimasin mukaan (Greimas; Courtès 1982) kaikkien kertomusten perimmäisenä lähtökohtana on kahden vastakkaisen perusarvon välisen tasapainon järkkymisen aiheuttama jännite sekä yritys purkaa tämä jännite ja palauttaa tasapaino ennalleen. Omakotirakentajan päiväkirja on sosiolektinen kertomus. Laajemmin ajateltuna siinä kaksi vastakkaista perusarvoa, kulttuuri ja luonto kamppailee paremmuudestaan. Kertomuksessa pyritään löytämään tähän kamppailuun ratkaisu ja purkamaan näiden kahden arvon välinen jännite, jotta tasapaino palautuisi ennalleen.

Kertomuksessa luonnolla on positiivinen varaus ja kulttuurilla negatiivinen varaus. Kompromissiratkaisu edellyttää joistakin luontoon liittyvistä arvoista luopumista tai jopa niiden muuttamista kulttuurisiksi arvoiksi. Ekorakentajan kymmenen käskyä paljastivat tarinasta nämä kompromissikohdat, mikä toi esille omakotirakentajan ekotalon ekologisuuden tason. Omakotirakentajan päiväkirjan ekotalo on ekologinen hanke, vaikka joistakin päämääristä luovuttiinkin. Esimerkillään se kertoo muille ekotalosta haaveileville, ettei ekorakentamisen prosessi ole aivan tavallinen tai yksinkertainen prosessi. Kaiken kamppailun keskelläkin omista tavoitteista tulee pitää kiinni, sillä lopulta saavuttaa ainakin osan unelmastaan.

Ekologiset periaatteet eivät ekotalon rakennusprosessin aikana kokonaan katoa, mutta ne muuttavat muotoaan. Kun koko rakennusprosessin aikana periaatteena oli, että taloon tulee vain terveellisiä, ympäristöystävällisiä ja kestäviä materiaaleja, jouduttiin kompromissitilanteisiin monta kertaa. Aluksi periaatteet olivat syvällisempiä. Suunnitteluvaiheessa tarkasteltiin laajasti rakentamista ja suunniteltiin myös valmiissa talossa asumista. Rakentajalla oli voimakas halu vaikuttaa laajasti ympäristöön. Luopumistilanteiden jälkeen ekounelmia siirrettiin tulevaisuuteen ja niiden tilalle tuli pinnallisempia ratkaisuja, kuten kaksinuppinen vettä säästävä wc-pönttö. Luonnonmaaleista pidettiin kiinni, mutta painotettiin niiden terveellisyyttä. Ekologiset periaatteet kapenivat, ja halu vaikuttaa lähiympäristöön sekä oman terveyteen korostui. Valmiista unelmien talosta löytyi lopulta aatteellista ekologiaa vain lähinnä pintamateriaaleista kuten kahdesta kierrätysovesta ja maalikerroksista.

Omakotirakentajan päiväkirja on samalla rakentajan oman elämän kuvausta. Tarkasteltaessa omakotirakentajan päiväkirjaa elämäkertatarinana löytyy tekstin takaa ihminen, joka jo lapsesta

saakka oli pohtinut elämäntapaa ja asumistaan. Maininnat lapsuuden kalareissuista isän kanssa ja matojen kaivamisesta kompostista paljastavat kirjoittajan lapsuudesta luonnonläheisen elämistavan, jolle asumistapa loi puitteet. Nuoruudessa ekorakentaja oli harkinnut vakavasti muuttoa yhteisöasumiseen, jossa ekologiset periaatteet olisivat voimakkaasti esillä. Toisin kuitenkin kävi. Ekorakentaja perustikin perheen, jolloin nykyaikaiset mukavuudet helpottivat ja nopeuttivat lasten hoitoa. Ekorakentajan elämäntarinassa tämä vaihe olikin siirtymistä toisenlaiseen ekologiseen asumiseen.

Tämän jälkeen ekorakentaja halusi rakentaa omakotitalon. Vaikka alkusuunnitelmissa oli myös pieni kanala ja oma sika, rakennusprosessin aikana useista tällaisista suunnitelmista jouduttiin luopumaan. Modernimpi ekotekniikka korvasi syvemmän ekoelämiseen perustuvan ekologian. Nykyinen ekorakentajan talo on kenties ekologinen, mutta asumisen muoto on selkeästi erilainen kuin ekorakentajan lapsuuden kotitalossa tai yhteisöllisessä asumisessa. Syvämmästä ja aatteellisemmasta ekologiasta on vuosien varrella siirrytty pinnallisempaan ja teknisempään, materiaaleihin ja tavaroihin perustuvaan ekologiseen asumiseen; syväekologisesta asumisesta ekologisen modernisaation mukaiseen ekoasumiseen.

Omakotirakentajan päiväkirjasta käy ilmi tärkeänä seikkana lasten syntyminen, perheen perustaminen ja työelämä. Tällaisessa tilanteessa on mahdotonta tai ainakin hyvin työlästä ylläpitää aatteellista asumistapaa; työ takaa perheelle rahaa ja sitä kautta tietyn kulutustason, mutta vie päivittäin paljon aikaa. Ideologiaan perustuva ekoasuminen vaatii myös aikaa, siksi työssäkäyvät perheissä ja omia aatteitaan toteuttava ekoasukas ovat tässä yhtälössä ristiriitaisia. Ekorakentaja joutuikin valitsemaan sellaisen ekoasumisen tavan, joka oli hänen elämäntavalleen tällä hetkellä suotuisin. Moderniin ekoteknologiaan, ekomateriaaleihin perustuva asuminen oli kompromissi perheenisänä ja ekoihmisenä olemiselle.

Ekorakentajan taloa voidaan nimittää unelmien taloksi, sillä siinä yhdistyvät sekä realistinen perhe-elämä että ideologiset aatteet. Vaikka takapihalla ei ole sikalaa, niin on ”vihreää” sähköä ja vettä. Asenteet ovat yleensä melko pysyviä, mutta eivät täysin muuttumattomia (Rynning 1993, 70–72). Asenteita voidaan muuttaa suostuttelun, mainonnan, käännytyksen tai aivopesun avulla. Ekorakentajaa voidaan nimittää lopulta humanistiksi, joka elintason, mukavuuksien ja menestymisen sijasta pyrki kohtuullisuuteen ja luonnon hellävaraiseen ja oikeudenmukaiseen käyttöön.

Omakotirakentajan päiväkirjan kirjoittaja Pauli Välimäki kertoi vuoden 2003 lopulla omilla nettisivuilla talonsa rakentamisprosessista. Aikaisemmin samoilla nettisivuilla Välimäki nimitti tätä prosessia ekorakentamisen prosessiksi, mutta vuoden 2003 lopulla se olikin muuttunut perinnerakentamiseksi (ks. tutkimuksen luku 3). Omakotirakentaja rikkoi joitakin ekorakentajan kymmenen käskyn kohtia, ja lopulta rakennusprosessi alkoikin muistuttaa perinnerakentamista.

Omakotirakentamisen päiväkirja onkin siten tarina perinnerakentamisesta eli luomurakentamista, vaikka jo artikkelissa 1 prosessi nimetään ekotaloprosessiksi. Kun muistetaan, että ekorakentamisessa pyritään vaikuttamaan asumisen kautta laajemmin koko maapallon tilanteeseen ja luomurakentamisessa lähiympäristöön, ymmärretään ekorakentajan luopumisprosessin tarkoittavan myös suppeampaa vaikuttamista ympäristöön. Omakotirakentajan päiväkirjan luomutalolla vaikutetaan nyt lähiympäristöön ja pyritään ratkaisemaan mikrotason ongelmia.

Hämmästyttävää on tämän tutkimuksen aikana esille tullut asia ekorakentamisen vaikeudesta. Miksi ekorakentaminen oli hankalaa 1990-luvun lopun yhteiskunnassamme? Samaan aikaan kun ”markkinamiehet” mainostivat ekotuotteita, oli niitä ekorakentamiseen hankalaa saada. Kauppojen hyllyiltä ei välttämättä löytynyt vaihtoehtoisia ekomateriaaleja niitä etsiville. Piti osata tehdä myös itse, kysyä ja selvittää. Omakotirakentajan päiväkirja voidaankin tässä valossa nähdä kriittiseksi palautteeksi yhteiskunnalle ekoasumisen utopiasta.

Onko ekologisuus siten asumisessa ja rakentamisessa vain markkinointikeino? Myydäänkö valmiita ekotuotteita ekologisuuden nimissä, vaikka tuotteilla ei olisi suurtakaan vaikutusta koko asumisen kannalta? Seuraavien tutkimusten ratkaistavaksi jää, voiko Suomessa ja nyky-yhteiskunnassa asua ekologisella tavalla. Päiväkirjan rakentaja ei siinä täysin onnistunut. Kuvaako ekorakentamisen tällainen tilanne laajemmin myös ekologisen asumisen hajanaista roolia asuntopoliittikan kentässä, kun se kuuluu sekä rajoittavaan että edistävään asuntopoliittikkaan?

Omakotirakentajan tarina lähestyy loppuaan. Seuraavassa luvussa, joka samalla päättää tämän tutkimuksen, pohdin tutkimuksen kohdetta, teoriaa ja menetelmiä. Mitä olisi voinut tutkimuksen kuluessa tehdä toisin? Mikä tutkimuksessa oli erityisen hyvää? Hahmotan myös jo jatkotutkimuksen suuntaviivoja.

7. Pohdinta

Ihmiset pudistelevat yltään systeemin pakkoja, mekaanisia rutiineja, ulkoapäin syötettyjä elämänratoja. He löytävät itsestään ja lähimmäisistään luotettavampia, nautittavampia, haastavampia ja hurjempia elämän merkityksiä kuin systeemi on koskaan uskaltanut heille tarjota. Kuka kurottaa omaan elämismaailmaansa takaisin vastuun lastensa kasvatuksesta, kuka omasta terveydestä, kuka ruokansa sisällöstä, kuka elämänympäristönsä suunnittelusta. Ja yksi ratkaisu, polun aukaisu, johtaa toiseen. Pimeydessä tuikkii nuotiotulia, polut yhtyvät, kokemusten ponnistukset. Jostain kantautuu jo huhuja, että kokonainen kylä on lähtenyt omille teilleen, uskomattomaan ja kaikkia virallisia kehitystrendejä häiritsevään suuntaan. Omaperäisiä, mullan ja unelmien tuoksuisia elämismaailmoita alkaa tulla vastaan, kävellä ristiin, hetken matkaa käsi kädessä; kokoontua juhliin, aloittaa uusien, yhä syvemmälle elämismaailmaan ja systeemiin tunkeutuvien kokeilujen ja tunnustelujen sitkeän sarjan, piirityksen, joka on enemmän piiritanssia kuin sotatanssia. Systeemin kartassa on yhä enemmän valkoisia läikkiä, kovaan ytimeenkin tunkeutuu valkoinen raita... Kuin varkain hulmahtaa ihmisissä liekkiin huima luottamus: tämä päivä syntyy meidän käsistämme. Tällainen tarina. Saat sen ikiomaksi.

(Välimäki 1984, 222–223.)

Teksti on katkelma Pauli Välimäen parikymmentä vuotta sitten kirjoittamasta teoksesta ”Vaihtoehtoinen elämäntapa”. Tekstiotteesta käy hyvin ilmi palava halu maailman parantamiseen. Tavoitteena on löytää ”mullan tuoksuinen” elämäntapa, joka vähitellen laajenee ja tavoittaa kokonaisia kansakuntia. Välimäen maailmanparantaminen ei ole vielääkään päättynyt. Omakotirakentajan päiväkirja kertoi yhdenlaisen tarinan yrityksestä parantaa maailmaa konkreettisella teolla; talon rakentamisella. Ekorakentaja ei ole ollut täysin yksinään tämän yrityksen kanssa. Vastaavanlaisia tarinoita ekologisesta rakentamisesta ja asumisesta on tullut esille myös muissa projekteissa.

Esimerkiksi Helsingin seudun yhteisöasujat ry ja Etelä-Suomen SATO Oy (nykyinen Sato-Rakennuttajat Oy) ryhtyivät vuonna 1995 valmistelemaan pienimuotoisen, ekologisesti suuntautuneen asuinyhteisön toteuttamista. Ekokylän paikaksi valittiin Helsingin Tapaninkylän

Satakielentie. Satakielentien ekoyhteisöprojekti koki aluksi naapureiden vastustusta ja kaavamutoksestakin valitettiin. Ympäristöministeriö hylkäsi kaikki valitukset. Myös rakennusluvasta käytiin valitustaistelua naapureiden kesken. (Lyytikä 2001, 46–47.)

Satakielentien ekoyhteisöprojektiä tarkasteltiin lähemmin vuonna 2001 ilmestyneessä ympäristöministeriön selvityksessä (Lyytikä 2001). Selvityksestä kävi ilmi myös Satakielentien ekoyhteisöprojektin asukasvalintamenettely. Seuraavassa on suora lainaus selvityksessäkin ilmi käyneestä erään asukashakijan kirjeestä:

..ympäristötietoisuus on tärkeä osa elämäämme jo nyt, mutta nykyisessä asumismuodossamme emme pääse sitä toteuttamaan siinä mitassa kuin haluaisimme. Yleinen välinpitämättömyys ympäristöä kohtaan tuntuu päinvastoin vain kasvavan ja vaikutuskeinomme talotoimikuntien ja vanhempainyhdistysten kautta tuntuvat riittämättömiltä. Kiinteistössämme tarjolla oleva pelkkä jätteiden lajittelumahdollisuus ei tyydytä. Haluamme vaikuttaa ympäristöömme suoraan ekologisten valintojemme kautta ja siten osoittaa että ekologisesti huomattavasti nykyistä kestävämpi kaupunkiasuminen on mahdollista... Tähän asti olemme joutuneet vain haaveilemaan, koska työ on pitänyt meidät tiiviisti kiinni Helsingissä tai sen lähiympäristössä. Satakielentien yhteisö olisi siksikin täydellinen vastaus toiveillemme, koska voisimme näin yhdistää kaupunkielämän, luontoa kunnioittavan asuminen ja yhteisöasumisen.

(Lyytikä 2001, 53.)

Lainauksesta käy ilmi samankaltainen halu vaikuttaa kaupunkiasumisen kautta ympäristöön, joka on havaittavissa myös omakotirakentajan päiväkirjassa.

Satakielentien ekoyhteisöä suunniteltaessa asukkailta kysyttiin tärkeimpiä ekologisia ratkaisuja ja pyydettiin heitä nimeämään joitakin ekologisia ratkaisuja, joista he voisivat pakkotilanteessa luopua. Ekologisista ratkaisuista tärkeimpinä pidettiin energian säästöä (84), terveellisiä materiaaleja (68) ja kompostointia (63). Myös veden säästö (49), maakellari (45), viljelypalstat (39) ja kierrätysmateriaalit (37) saivat kannatusta. Vähiten tärkeimpinä pidettiin yleistä kasvihuonetta (22) ja sadeveden hyödyntämistä (11). Pistemäärät näkyvät suluissa. (Lyytikä 2001, 57.)

Mikäli kustannussyistä jouduttaisiin luopumaan joistakin ekologisista ratkaisuista, tiukimmin pidettiin kiinni terveellisistä ekologisista sisämateriaaleista (170 pistettä). Seuraavaksi koettiin tärkeänä säilyttää paksumpi lämpöeritys (143) ja ekologiset ulkomaalaus käsittelyt (104) sekä huoneistokohtainen vedenkulutuksen mittausta (94). (Lyytikä 2001, 58.) Satakielentien tapauksessa joistakin ekologisista päämääristä jouduttiin luopumaan asemakaavan, ympäristön ennakkoluulon ja kustannusten takia. Projektissa haluttiin myöskin soveltaa vain jo kokeiltuja ekoteknisiä ratkaisuja eikä ottaa riskejä niiden suhteen. (Lyytikä 2001, 66–68.) Selvityksessä mainitaan myös Satakielentien ekoyhteisöhanke ekotiimistä. Teknisten ratkaisujen lisäksi oli tarkoitus vaikuttaa asukkaiden kulutustottumuksiin informaatiota jakamalla. Kaikkien asukkaiden tuli käydä läpi ekotiimi-koulutus ja pyrkiä siten muuttamaan elämäntapojaan ympäristöä säästävämmäksi. (Lyytikä 2001, 49.)

Verrattaessa Satakielentien ekoyhteisöhanke tilannetta ekologisen asumisen näkökulmasta omakotirakentajan päiväkirjan tilanteeseen jo pinnallisella tarkastelulla löytyy paljonkin samankaltaisuutta. Ekotekniset ratkaisut tarjoavat mahdollisuuden asua kaupungissa ja elää silti ekologisesti. Ekologiseen asumiseen profiloitunut asukas valitsee asumistapansa elämäntilanteensa rajoissa. Suunnitteluvaiheen ekologisista ratkaisuista pitää kuitenkin rakennusprosessin kuluessa luopua ja ekologisuuden aste asumisessa pienenee.

Tämän tutkimuksen yleisenä tavoitteena oli selvittää, mitä ekorakentaminen on ja millainen on omakotirakentajan päiväkirjan tarina. Lehtien otsikoiden ja kirjojen tekstien perusteella tiesin, mitä ekorakentaminen on, mutta en tiennyt mitä se olisi käytännössä. Tutkimuksessa olin erityisesti kiinnostunut yksittäisen ihmisen kokemuksista ekorakentamisen prosessin aikana. Tutkimuksen analyysissä pääkysymyksiä olivat, millaista toimintaa ekorakentaminen on, millaisia toimijoita (auttajia ja vastustajia) prosessin aikana ilmenee, miten ekorakentamista modalisoidaan toimintana ja muuttuvatko tavoitteet rakentamisprosessin kuluessa. Halusin myös selvittää, millaisia arvoja omakotirakentajan päiväkirja ilmentää ekorakentamisesta.

Päiväkirjamaisen tarinan lukeminen oli hämmentäväkin kokemus. Tarinasta tunnistin paljon ja monella tavalla, mutta yhteistä punaista lankaa oli vaikea löytää. Lisäksi tarinasta oli Vilkon tavoin hankala hahmottaa mikä siinä on elettyä elämää ja mikä tarinaa (Vilko 1997, 73.)

Tutkimuskysymyksiin vastasin ekologisen asumisen kirjallisuuden sekä aineiston analyysin pohjalta. Tarkastelin aineistoa neljästä näkökulmasta narratiivisin ottein. Narratiivisella otteella

pääsin tämän tarinan syvemmälle tapahtumatasolle, mutta ainoastaan yhden esimerkin valossa. Tutkimukseni eteni sisällöllisesti aikaisempien tutkimusten esittelystä ja käsitteiden määrittelystä metodologiaan ja sen jälkeen aineiston analyysiin. Aineisto on kirjallinen kertomus, joka on suullista kertomusta integroituneempi ja temaattisesti johdonmukaisempi (Aaltonen 2002, 49).

Tämä tutkimus on ollut paitsi tutkimusmatka ekoasumisen maailmaan myös tutkimusmatka narratiiviseen maailmaan ja matka tutkijan oman tieteellisen ajattelun juurille. Ekoasumisen kirjallisuuden tutustumisen lisäksi tutkimuksen aikana on sukkellettu hyvinkin syvälle narratiiviseen tutkimukseen. Kenties tutkimuksen laajempi anti ekoasumisen tiedon lisäämisen ohella onkin juuri narratiivisen tutkimuksen soveltamisessa ja erilaisten joskin monipuolisten metodien käyttämisessä.

Tutkimuksessani halusin selvittää, millainen tarina on omakotirakentajan päiväkirja. Juonirakenneanalyysin avulla pääsin hahmottamaan tarinan tapahtumia ja juonen käännteitä ja teemottelulla kuvasin omakotirakentajan päiväkirjan prosessia. Juonianalyysin tekeminen oli varsin mielenkiintoinen tutkimuksen vaihe. Teemottelussa pyrin vastaamaan aineiston avulla asetettuihin kysymyksiin. Kaikki kysymykset eivät kuitenkaan tuottaneet yhtä paljon tietoa kuin toiset. Tutkimuksessa ei voi kaikkiin kysymyksiin saada tasapuolisesti vastauksia. Jotkut kysymykset vain ovat enemmän relevantteja kuin toiset (Prince 1982, 110).

Tutkimuksen aikana avautui myös aivan uudenlaisia tieteellisen tutkimuksen alueita. Kun analyysivaiheessa ryhdyin selvittämään tarinan toimijoita, alkoi opettavainen polku semiotiikkaan ja A. J. Greimasin oppeihin. Hyvinkin vaikeatajuiset ja laajat tieteelliset kehikot ovat vaatineet paljon aikaa ja useita pohdiskelutuokioita. Greimasin laajasta tuotannosta päädyin poimimaan tähän tutkimukseen vain aktanttimallin ja modaliteettiteorian. Ne osoittautuivatkin tutkimuksen edetessä oikeiksi valinnoiksi. Erilaisia analyysimenetelmiä käyttämällä pyrin sanomaan paljon aineistosta. Silvermanin mukaan (2002) on ”parempi kertoa vähästä paljon kuin paljosta vähän”. Keskeisin tutkimuksen tulos olikin omakotirakentajan päiväkirjan toimijamallin selviäminen.

Tässä tutkimuksessa olen kuitenkin esitellyt vain yhdenlaisen kokeilun tai harjoituksen siitä, miten A. J. Greimasin aktanttimallia voi yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa käyttää. Hahmotin omakotirakentajan päiväkirjan muodostuvan yksittäisistä artikkeleista eli kertomuksista, jotka yhdessä kertoivat koko ekorakentamisen prosessin tarinan. Pienillä kertomuksilla eli yksittäisillä artikkeleilla voi kuitenkin olla myös omat sisäiset tarinansa kerrottavana. Niiden vieläkin

täsmällisempi tarkastelu olisi ollut myös mielenkiintoista, mutta nykyisten resurssien valossa mahdotonta. Kenties seuraava tutkimusmatkani suuntautuu pienten kertomusten maailmaan.

Greimasin aktanttimalli tarjosi tietyn formaalin kaavan, jolla kykenin yhtäläisin kriteerein tarkastelemaan eri tarinoita. Olisi ollut mielenkiintoista soveltaa aktanttimallia myös laajemmin useampaan tarinaan ja selvittää, muuttuvatko esimerkiksi aktanttimalli ja sen toimijat usean tarinan välillä oleellisesti, ja minkä suuntainen mahdollinen muutos on.

Greimasin aktanttimalli ei kuitenkaan yksinään riitä tutkimuksen analyysin välineeksi. Aktanttimalli ei huomioi sitä, mitä valitaan tekstiin tai kuka tekstin lausuu. Tekstin sisäisten ratkaisujen ja tekstin ulkopuolisten rakenteiden välisiä ongelmia on Greimasin aktanttimallin avulla vaikea ellei mahdotonta ratkaista. Sen vuoksi tämänkin tutkimuksen analyysissä käytin Greimasin oppien lisäksi juonianalyysiä, teemoittelua ja ekorakentajan kymmentä käskyä. Tekstianalyysissä Greimasin aktanttimalli toimiikin analyysiä täydentävänä välineenä.

Laajemmin ajateltuna Greimasin semiotiikan tavoitteena on formalisoivan kaavan avulla muodostaa teoriaa siitä, kuinka teksteihin sisältyvät merkitykset muodostuvat ja kuinka tekstit itse omista aineksistaan luovat merkityksiä. Perinteistä ranskalaista strukturalismia, johon Greimasin aktanttimallikin voidaan osin lukea, on kritisoitukin juuri sen sitoutumattomuudesta. Anthonyt Giddensin sanoin perinteinen ranskalainen strukturalismi tulkitsee merkityksellistä toimintaa ehdollistavan rakenteen ajallisesti ja paikallisesti sijoittuviin toimintoihin nähden ulkopuoliseksi. Giddensin rakenteistumisen periaate on sukua Bourdieun kentän käsitteelle. Bourdieun käsityksen mukaan ihmiset liikkuvat merkityksiä muodostavina toimijoina erilaisilla sosiaalisilla kentillä, joilla he pyrkivät uusintamaan, hankkimaan ja vahvistamaan arvokkaaksi koettuja arvoja ja ominaisuuksia. Bourdieun mukaan kenttä määrittelee myös pelisäännöt, joilla arvoja hierarkisoidaan. (Giddens 1979, 60–64; Bourdieu 1984.) Greimasin aktanttimalli voidaan tästä näkökulmasta luokitella ajasta ja paikasta irralliseksi olevaksi teoriaksi.

Tässä tutkimuksessa päädyin Greimasin aktanttimalliin menetelmänä, koska se on strukturalistiseen tutkimusotteeseen nojautuva ja sopiva formalisoivan otteensa vuoksi tarinan toimijoiden ja erityisesti siinä **vastustajien ja auttajien** jäsentämiseksi. Malli auttoi löytämään tekstin kätköstä syvempää tietoa pelkän ymmärtävän lukemisen lisäksi.

Kaiken kaikkiaan voin todeta aktanttimallin soveltuvan erinomaisesti myös yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Aktanttimalli tarjoaa myös erinomaisen välineen yhdenmukaisen analyysin toteuttamiseksi tekstianalyysissä.

Oli mielenkiintoista löytää tämän tarinan kertojakeskeisyys. Tällä tarkoitan sitä, että aktanttimallissa ekorakentaja eli kertoja toimi sekä subjektina, mutta myös vastaanottajana. Hän oli myös lähettäjä ja siten lopulta koko prosessia arvioiva aktori.

Selvitin tässä tutkimuksessa myös, millaista on ekologinen rakentaminen konkreettisella tasolla. Tätä analyysin vaihetta varten etsin valmista kehikkoa ekologisuuden mittaamiseksi. Ekorakentajan kymmenen käskyä oli oivallinen analyysiväline selvittää tarinatasolla, mitä kulloinkin tarkoitetaan, kun päiväkirjassa kerrotaan ekologisesta rakentamisesta. Kriittisesti tarkasteltuna voidaan kysyä, miksi juuri nämä kymmenen käskyä valittiin metodiksi. Eikö myös muita ekoasumista ”mittaavia” teorioita ole olemassa?

On totta, että kirjallisuus tarjoaa lukuisia eri kehikoita ekoasumisen mittaamiseksi. Esimerkiksi Suomen kotiseutuliiton uusi julkaisu ”Oma koti” luettelee ”Talon korjaajan kymmenen käskyä” ja ”Sisätilojen korjaajan kymmenen käskyä” (Suomen kotiseutuliitto 2004, 19; 22). Keskeisin syy ekorakentajan kymmenen käskyn valintaan oli, että käytin niitä jo aiemmin pro gradu – tutkielmassani. Ekokyläliien ja ekoyhteisöjen asukkaat kertoivat silloin noudattavansa tätä käskylistää. Tiesin sen siis olevan myös käytännön tasolla toimiva lista. Ekorakentajan kymmentä käskyä voidaan pitää myös alkuperäisenä käskylistana, josta on myöhemmin tehty erilaisia versioita. Lisäksi ekorakentajan kymmenen käskyn valintaan vaikutti se, että nämä käskyt ovat kattavia ja huomioivat mielestäni erinomaisesti ekorakentamisen eri vaiheet.

Semiotiikka tutkii merkityksiä, sitä miten asioilla on jokin merkitys. Strukturalistisen semiotiikan peruslähtökohta on se, että merkitys syntyy, kun jokin asia erottuu toisenlaiseksi kuin jokin toinen asia on. Tapahtumien merkitys taas syntyy siitä että jokin asia muuttuu toisenlaiseksi. (Pikkarainen 1997, 137.) Tässä tutkimuksessa oletin aluksi, että ekologisen asumisen perusmerkitys syntyy rakentamisen vaiheessa, siinä tapahtumassa kun ekotaloa rakennetaan, ja se luo puitteet lopulta ekoasumiseen. Siksi olisikin tärkeää tutkia juuri ekorakentamisen prosessia asukkaasta käsin. Omakotirakentajan päiväkirjassa kuitenkin kerrottiin rakentamisprosessin olevan liikkuva ja jatkuva. Ekoasumista tutkittaessa ei siten tarvitse keskittyä ainoastaan rakentamisvaiheeseen, vaan ekoasuminen on pitkäaikainen ja varmasti tilannekohtainenkin prosessi.

Yllättävää oli tämän yhden tarinan tuoma sanoma ekorakentamisen vaikeudesta yhteiskunnassamme. Vielä 1990-luvun lopulla, jolloin omakotirakentajan päiväkirja oli kirjoitettu, ei ollut kovinkaan paljon saatavilla ekotuotteita. Lisäksi niiden hinta oli todella korkea, ja joitakin vaihtoehtoja puuttui kaupan hyllyiltä kokonaan. Ekoasumista haluavien piti itse osata, haluta ja tehdä, jotta voisi asua ekologisella tavalla. Sanomalehdistä saa päivittäin lukea ekologisista asioista, tavaroista, materiaaleista ja jopa palveluista, ei niiden käyttöön todellisuudessa oikeasti panosteta paljoakaan. Tämän tutkimuksen jälkeen jäinkin pohtimaan, onko ekologia sittenkin vai markkinamiesten puhetta.

Tutkimuksessa olen erilaisten metodien avulla tarkastellut aineistoa erilaisista näkökulmista ja tuonut tietoa tarinasta erittäin runsaasti. Varsinaisia yllätyksiä ei tutkimusmatkan aikana tullut ilmi, mutta yllättäviä käännteitä useitakin. Omakotirakentajan tarinan paljastuminen kaksitasoiseksi tarinaksi tuli minulle tutkijanakin täytenä yllätyksenä. Tutkimusprosessi on siten opettanut myös minua hyvin paljon. Aktanttimallin paljastamat toimijatahot eivät olleet tiedossa aikaisemmin, samoin narratiivinen ote aineistoon tuotti enemmän tietoa kuin aluksi oletin.

Tämän tutkimuksen kohteena oli ekologinen asuminen yhden asukkaan näkökulmasta. Tutkimuksen ulkopuolelle jätin esimerkiksi asumisen historiallinen tarkastelun tai markkinaperustainen tarkastelun. Tutkimusta ei myöskään voi luokitella yhteisölliseksi tutkimukseksi tai ekokylätutkimukseksi.

Tällä tutkimuksella olen pyrkinyt lisäämään tietoutta ekologisesta asumisesta. Tutkimus on tuonut paljon tietoa myös narratiivisesta tutkimuksesta, vaikka se ei aluksi ollutkaan tämän tutkimuksen keskeinen tavoite. Tutkimuksen aineiston avulla olen tuonut esille yhden ekorakentajan äänen ja kokemuksen. Tutkimusasetelma on kokonaisuudessaan muotoutunut siitä havainnosta käsin, että päiväkirja on yhden ihmisen tuottama tarina. Tässä tutkimuksessa kohtaavat siten asukasnäkökulma ja aineistonäkökulma.

Tutkimusmatka päättyy juuri siihen, mistä kiinnostukseni uuteen jatkotutkimukseen lähtee. Millaisen ekoasumisen tarinan kertoisi jokin toinen päiväkirja? Löytyisikö useasta päiväkirjanomaisesta tarinasta joitakin yhtäläisiä ominaisuuksia ekorakentamisen prosessista? Erityisen kiinnostavaa olisi tutkia luonnon ja ihmisen välistä suhdetta. Entä mitä erilaisissa tarinoissa kerrottaisiin laajemmin ekoasumisen tilanteesta yhteiskunnassamme?

Olisi mielenkiintoista kerätä useita ekorakentajan tarinoita ja tarkastella niitä narratiivisin tutkimusottein. Erilaiset sisustamiseen ja kotiin liittyvät aikakauslehdet tarjoavat tällaisia päiväkirjan omaisia tarinoita kuukausittain. Netti on tänä päivänä pullollaan päiväkirjoja, joissa kerrotaan kokemuksia rakentamisen prosessista, ja televisiosta seuraan viikoittain Unelmäkämpäsarjaa. Aineistosta minulla ei olisi pulaa jatkotutkimusta ajatellen. Tosin tällaiset tarinat ovat jo julkisia tekstejä eivätkä ”puhtaita” päiväkirjatekstejä. Tavoitettaisiinko silloin narratiivisenkaan tutkimuksen avulla konkreettista tasoa ekologisesta asumisesta? Kenties luontevampi tapa olisikin silloin lähteä etsimään erilaisia näkökulmia ja kokemuksia ekoasumisesta Suomessa ja katsoa, löytyykö niiden välillä yhtäläisyyksiä, ja millaisia nämä yhtäläisyydet ovat.

Viime vuosien aikana rakentajien omia kokemuksia on tullut julkisuuteen lehtien palstojen kautta yhä useammin. Esimerkiksi Kodin Kuvalehti tai nettikeskustelupalstat kertovat tarinoita ekoasumisesta asukkaan näkökulmasta. Tällöin ei enää liikuttaisi välttämättä ekologisen asumisen alueella vaan, keskeisiä olisivatkin päiväkirjojen kirjoittajien kertomat tarinat. Jatkotutkimukseni painopiste olisi yhä enemmän narratiivisessa tutkimuksessa. Tarinat kiinnostavat minua siten jatkossakin tutkimusaineistona ja tarkastelun kohteena kiinnostaa se tuotantoprosessi, jossa tarina syntyy.

Tätä tutkimusta työstäessäni en ollut yhteydessä päiväkirjan kirjoittajaan Pauli Välimäkeen lukuun ottamatta muutamaa sähköpostiviestiä. Päiväkirjan tekijä oli selkeästi ekorakentaja, ei niinkään tamperelainen Pauli Välimäki. Vasta tutkimuksen loppumetreillä avautui mahdollisuus vieraillla ekotalossa ja tutustua Pauli Välimäen perheeseen ja taloon. Tätä tapaamistilannetta kuvaa tutkimuksen epilogi. Tutkimuksen hyvyys ei synny Saastamoisen mukaan siitä, että on kyetty noudattamaan tarkasti tiettyjä normeja, vaan siitä, että tutkija kykenee osoittamaan toimineensa reflektiivisesti. Narratiivisesti orientoituneessa tutkimuksessa tämä voisikin merkitä Saastamoisen mukaan tutkimusongelmaan parhaiten soveltuvan menetelmän etsintää, kertojien lähtökohtien selvittämistä ja tutkittavan ilmiön laajempien suhteiden hahmottamista. Tutkijan on kyettävä tutkimusta tehdessään refleктоimaan myös omia lähtökohtiaan kuten koulutuksensa, elämäntapansa tai asemansa merkitystä kyseisessä tutkimuksessa. (Saastamoinen 1999, 188-189.) Tätä Saastamoisen ohjetta tässä tutkimuksessa olen pyrkinyt noudattamaan.

Tutkimus oli pitkien ja yksinäisten iltojen tuotos. Kiinnostuin jatkotutkimuksesta ja haluan jatkaa asumisen ja tarinoiden tutkimusta. Toivottavasti tulee hetki, jolloin se on mahdollista. Asuntoja rakennettaessa on tärkeää kuunnella asukkaiden ääntä ja tarjota heille heidän toivomiaan unelmia, jotta kaikki voivat elää onnellisena elämänsä loppuun asti.

EPILOGI

Elettiin sateisen kesän puoliväliä. Olin pyöräillyt tavalliseen tapaan töistä kotiin iltapäivällä ja nyt seisoin bussipysäkillä. Sade rummutti bussikatoksen seiniin, ja olin ainoa matkustaja, joka nousi muutoin kovin ahtaaseen bussiin. Olin matkalla ekotaloon. Olin sopinut Pauli Välimäen ja hänen vaimonsa Irene Roivaisen kanssa kyläilystäni. Bussi ajoi juuri sellaista reittiä kuin Irene oli minulle puhelimitse kertonutkin. Ikkunasta näkyi peltoa, puita, oja ja apilan kukkia, mutta myös pikaruokala, huoltoasema, (paljon) kerrostaloja ja pieni kauppa. Mutkan jälkeen olikin minun pysäkkini. Irene oli minua vastassa. Lyhyen kävelymatkan jälkeen nousimme mäkeä ylös. Kaikki kadut oli nimetty mausteiden ja yrttien mukaan. Irene osoitti minulle edessä olevaa taloa: se oli etsimäni ekotalo.

Kaikista odotuksistani huolimatta talo olikin punaisen sijasta vihreä. En tiedä miksi, mutta olin kuvitellut talon aina punaiseksi omakotirakentajan päiväkirjaa lukiessani. Kuten odotinkin, ekotalon pihan puolella oli suurilla ikkunoilla varustettu kasvihuone/talvipuutarha. Vihreää nurmikkoa, omenapuita, kirsikkapuita, päärynäpuita: aivan kuten olin ajatellutkin. Tosin minua hämmästytti ekotalon ympäristö. Vaikka asfalttia ei ekotalon pihassa ollut, ympäröi ekotaloa hulpean näköinen omakotitaloalue, jossa oli leveät asfaltoidut tiet ja isot autotallit. Olin mielessäni kuvitellut ympäristön paljon avarammaksi ja luonnon ympäröimäksi. Onneksi ekotalon takapiha kuitenkin rajoittui metsään ja niittyyn: sellaisena se kuvattiin myös omakotirakentajan päiväkirjassa. Talon ympäristö tuntui olevan tärkeä myös Irenelle ja Paulille: metsä, hiihtopolut, koulu, seurakuntatalo ja kauppa aivan lähistöllä. Bussipysäkki oli kävelymatkan päässä. Silloin kuin taloa rakennettiin, näitä kaikkia palveluita ei ollut. Irene kertoi, että naapuritalot valmistuivat ennen heidän taloaan, mutta rakentaminen aloitettiin yhtä aikaa. Kuulin myös että rakentamisen aikana oli ollut noin kolme kuukautta taukoa rakentamisessa. Silloin oli kerätty voimia ja hankittu rahaa. Omakotirakentajan päiväkirjassa ei siitä kerrottu.

Pauli Välimäki kertoi minulle ekorakentajan tarinan uudelleen ja ymmärsin silloin, että minun tutkimukseni ekorakentaja oli oikeasti tarinan kirjoittaja Pauli Välimäki. Ymmärsin, että paljon asioita oli todellakin tapahtunut oikeassakin elämässä Välimäen perheessä siten kuin omakotirakentaja päiväkirjassa kerrotaan. Mutta koska päiväkirja on julkaistu tarina, en voinut täydellä varmuudella uskoa, että kirjoittaja Pauli Välimäki olisi paljastanut aivan kaiken rakennusprosessista totuudenmukaisesti. Toisaalta minun ei sitä tarvitse tietääkään.

Irene kantoi pöytään lähileipomon mansikkakakkua ja tunsin oloni prinsessaksi. Samalla virallisen oloinen ”tutkijan kyläily” muuttui leppoisaksi keskusteluksi. Välimäen perhe oli hyvin tyytyväinen nykyiseen asumiseen. Pauli kertoi, että erityisesti lapset pitivät alueesta. Pauli ja Irene kuvailivat myös oman lapsuutensa asumista ja totesivat, että paljon tässä nykyisessä asumisessa on sellaisia piirteitä jotka ovat heidän lapsuudestaan tuttuja. Tällä he tarkoittivat lähinnä tunnetason asioita, kuten puutalon tunnelmaa, rintamamiestalotyyppiä ja yhteisöllisyyttä. Välimäet kertoivat läheisistä suhteista naapureihinsa, aivan kuten lapsuuden kotipiirissäkin oli ollut. Halusin kuulla myös, oliko jokin asia nykyisessä talossa ja asumisessa sellaista, jonka he tekisivät toisin, jos olisi mahdollista aloittaa rakennusprosessi alusta. Pauli mietti hetken ja sanoi: ”Maalämpö ja aurinkopaneelit”. Myös nykyinen säästönuppimallinen wc voisi olla kuivakäymälätyyppinen. Kuitenkin tällä erää niiden tekeminen oli mahdotonta, koska siihen ei ollut aikaa tai rahaa.

Vierailuni aikana sain kuulla, että Välimäen perheen rakennusprosessi on taltioitu myös filmille. ”Jouluksi kotiin” -sarjaa esitettiin TV 2:ssa 1990-luvun lopulla, ja siinä yhdessä jaksossa kerrottiin Välimäen perheen talon rakentamisprosessista. Ohjelmassa haastateltiin sekä Ireneä että Paulia, ja näkökulma oli perhe-elämää painottava, ei niinkään ekologisuuutta tai asumista painottava. Katsoimme filmiä yhdessä kakkua syöden ja minusta tuntui kuin olisin itsekin elänyt tuon rakentamisen vaiheen. Keskustelussamme tuli paljon esille sellaisia asioita, joita olin itsekin tutkimuksessani käsitellyt: ekologisuus, perinnerakentaminen ja luopumisen teema. Pauli Välimäki kertoi, että oli tietoisestikin halunnut kertoa tarinan, jossa kaikki teot eivät onnistu, vaan tapahtuu vastoinkäymisiä ja luopumisia. Välimäen mukaan tärkeää on huomata, että ekologista asumista voi olla ”normaaleissakin oloissa”.

Entä mitä ekologista talosta löytyi nyt? Paljon taloon ja rakentamiseen liittyvää ekologiaa, mutta myös jotakin elämiseen ja toimimiseen liittyvää ekologiaa. Talo on rakennettu puusta ja siitä löytyy perinnerakentamista muistuttavia ratkaisuja kuten myös jätteiden kierrätystä, ekomaaleja, passiivista aurinkoenergiaa (ikkunat etelään päin) eli lämpöä ja valoa. Talossa on myös varaava takka (lämmittävä eli talon keskellä), viherhuone ja paperitapetteja. Välimäet eivät olleet tyytyväisiä sisäsaunaan, vaan haaveilivat ulkosaunasta, kuten myös autotallista ja varastorakennuksesta. Rakentaminen ei taida tosiaankaan päättyä koskaan.

Istuin bussissa. Oranssinvärinen taivas ja aurinko häikäisi silmiin. Huomasin risteyksessä asfaltista nousseen voikukan. Kaupunkiin oli kymmenen minuutin matka.

KIRJALLISUUS

Aaltonen, Tarja. 2002. Sanatonko tarinaton? Afaatikon intersubjektiivinen maailma ja kertoen rakentuva identiteetti. Miina Sillanpään säätiö. Helsinki.

Ahponen, Pirkkoliisa; Järvelä, Marja. 1983. Maalta kaupunkiin, pientilalta tehtaaseen. Tehdastyöläisten elämäntavan muutos. WSOY. Juva.

Aikio, Annukka. 1999. Uusi Sivistyssanakirja. Otavan kirjapaino Oy. Keuruu.

Alasuutari, Pertti. 1999. Laadullinen tutkimus. Vastapaino. Tampere.

Alasuutari, Pertti. 1996. Toinen tasavalta. Suomi 1946–1994. Vastapaino. Tampere.

Andersson, Kari; Juntto, Anneli. 1993. Asumisen tulevaisuus. Asuntopolitiikan ja rakentamisen vaihtoehdot. Asuntohallitus, Rakennusalan kustantajat. Gummerus. Jyväskylä.

Apo, Satu. 1986. Ihmesadun rakenne: juonien tyypit, pääjaksot ja henkilöasetelmat satakuntalaisessa kansansatuaineistossa. Turun yliopisto. Väitöskirja.

Apo, Satu. 1990. Kertomusten sisällön analyysi. Teoksessa Mäkelä, Klaus. Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Gaudeamus. Helsinki.

Aro, Jari. 1999. Sosiologia ja kielenkäyttö. Retoriikka, narratiivi ja metafora. Sosiologian laitos. Tampereen yliopisto. Väitöskirja, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Vammalan kirjapaino Oy. Tampere.

Asuntotoimi Suomessa. 1993. Asuntohallitus. Painatuskeskus Oy. Helsinki.

Berg, Harry. 1992. Kestävä kehitys – rakentamisen tavoite ja kilpailutekijä. Teoksessa Kaukonen, Hille (toim.) Kestävä kehitys ja asumisen vaihtoehdot. Tampereen teknillinen korkeakoulu, Arkkitehtuurin osasto. Rakennussuunnittelun laitos, julkaisu 2. Tampere.

Julkaistu myös Kaavoitus- ja rakentaminen –lehdessä 4/1991.

Bourdieu, Pierre. 1984. *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. Routledge & Kegan Paul. Great Britain.

Donnison, David; Ungerson, Clare. 1982. *Housing Policy*. Penguin Books. Great Britain.

Dovers, S. R. 2001. Teoksessa Handmer, J. W .; Norton, T. W.; Dovers, S. R. (ed.) 2001. *Ecology, Uncertainty and Policy. Managing ecosystems for sustainability*. Prentice Hall. Malaysia.

Erat, Bruno; Luoma, Kirsi. 1992. *Lähiöt viihtyisiksi*. Asuntohallitus, RAK, Rakennusalan kustantajat, kustantajat Sarmala & Aalto Oy. Finnreklama Oy. Helsinki.

Erat, Bruno. 1994. *Ekologia, ihminen, ympäristö*. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Eskelinen, Ossi. 1998. *Peukalo keskellä kämmentä, pikkuhiljaa perusparantamalla*. Tampereen yliopisto. Väitöskirja, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Vammalan kirjapaino Oy. Vammala.

Eskola, Jari; Suoranta, Juha. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino. Tampere.

Giddens, Anthony. 1979. *Central Problems in Social Theory. Action, structure and contradictions in social analysis*. The Macmillan Press LTD. Great Britain.

Gergen, Kenneth. 1994. *Realities and Relationships. Sounding in Social Construction*. Harvard University Press. England.

Greimas, Algirdas Julien. 1990. *Narrative Semiotics and Cognitive Discourses*. Pinter Publishers. London.

Greimas, Algirdas Julien. 1987. *On Meaning. Selected Writings in Semiotic Theory*. Frances Pinter. London.

Greimas, Algirdas Julien; Courtès, Joseph. 1982. *Semiotics and Language. An Analytical Dictionary*. Indiana University Press. Bloomington.

Greimas, Algirdas Julien. 1980. Strukturaalista semantiikkaa. Suom. Eero Tarasti. Tammer-paino Oy. Tampere.

Gubrium, Jaber. 1991. The Mosaic of Care. Frail Elderly and Their Families in the Real World. Springer Publishing Co. New York.

Haavisto, Teija. 1993. Ympäristöasenteet ja -käyttäytyminen. Teoksessa Kajanto, Anneli. Ympäristökasvatus. Gummerus. Jyväskylä.

Haila, Yrjö. 1995. Kestävän kehityksen luontoperusta. Mitä päättäjien tulee tietää ekologiasta? Suomen Kuntaliitto. Helsinki.

Hajer, Maarten. 1995. The Politics of Environmental Discourse. Ecological Modernization and the Policy Process. Clarendon Press. Oxford.

Hakanen, Maija. 1991. Suomalaisia ”ekologisen asumisen” kokeiluja ja suunnitelmia 1970-luvun alusta lähtien. Teknillinen korkeakoulu, arkkitehtiosasto. Rakennetun ympäristön tutkimuslaitos. Julkaisu C 20. Otaniemi. Espoo.

Hakanen, Maija. 1992. Ekokokeilusta Pohjoismaissa. Teoksessa Kaukonen, Hille (toim.) Kestävä kehitys ja asumisen vaihtoehdot. Tampereen teknillinen korkeakoulu, Arkkitehtuurin osasto. Rakennussuunnittelun laitos, julkaisu 2. Tampere.

Hakanen, Maija. 1993. Asuinympäristö ja kestävä kehitys. Periaatteita ja käytäntöjä. Ympäristöministeriö, kaavoitus- ja rakennusosasto. Selvitys 6 /1993. Painatuskeskus. Helsinki.

Hakanen, Maija. 1993. Kestävän kehityksen periaatteet asumien ja yhdyskunnan suunnittelussa. Loppuraportti. Teknillinen korkeakoulu, arkkitehtiosasto. Rakennetun ympäristön tutkimuslaitos. Julkaisu B 23. Otaniemi. Espoo.

Harmaajärvi, Irmeli; Lyytikä, Anneli. 1999. ”Ekokyltien” ekologinen tase. Neljän suomalaisen asuntoalueen arviointi kestävän kehityksen kannalta. Suomen ympäristö, 286. Ympäristöministeriö. Asunto- ja rakennusosasto, Alueiden käytön osasto. Oy Edita Ab. Helsinki.

Hawkes, Terence. 1977. *Strukturalism & semiotics*. Methuen & Co. Ltd. London.

Heino, Erja. 1996. Kestävään rakentamiseen. Teoksessa Ulvila, Marko; Åkerman, Maria. *Kestävä Suomi. Kohti oikeudenmukaista ympäristövaraa*. Like. Tampere.

Heiskala, Risto. 1990. Tulkinnan koeteltavuus ja aikakauslehtien analyysi. Teoksessa Mäkelä, Klaus. *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Gaudeamus. Helsinki.

Helsingin kaupungin talous- ja suunnittelukeskus. 2004. *Monimuotoisen asumisen Helsinki. Helsingin asunto-ohjelma 2004–2008*. Helsingin kaupungin talous- ja suunnittelukeskuksen julkaisuja 3/2004. Helsinki.

Häkkinen, Auri. 1992. Niukkuuden taidetta. 16 määritelmää ekologisesta arkkitehtuurista. Teoksessa Kaukonen, Hille (toim.) *Kestävä kehitys ja asumisen vaihtoehdot*. Tampereen teknillinen korkeakoulu, Arkkitehtuurin osasto. Rakennussuunnittelun laitos, julkaisu 2. Tampere. Julkaistu myös *Rakennuslehti Plussa* 1991, nro. 43–44.

Hänninen, Vilma. 1994. Ei toimijaa ilman tarinaa. Teoksessa Weckroth, Klaus; Tolkki-Nikkinen, Mirja. (toim.) 1994. *Jos A niin....Vastapaino*. Tampere.

Hänninen, Vilma. 2000. *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampereen yliopisto. Väitöskirja, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Tampereen yliopistopaino Oy. Tampere.

Inkinen, Tiina; Koskiahho, Briitta; Lehtinen, Jarmo. 2000. *Asuntopoliittinen tutkimus 1990-luvun Suomessa*. Esitutkimus. Valtiovarainministeriö, hallinnon kehittämisosasto. Tutkimukset ja selvitykset 1/00. Hakapaino. Helsinki.

Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi; Suoninen, Eero. 1999. *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Gummerus kirjapaino. Jyväskylä.

Juntto, Anneli. 1990. *Asuntokysymys Suomessa. Topeliuksesta tulopoliitikkaan*. Valtion painatuskeskus. Helsinki.

Kaila, Panu. 2002. Miksi rakentaisin luonnonmukaisesti? Luomurakentaja-messut 31.8.2002. Tampere.

Karvonen, Antti. 1973. Asuminen, monopolit, politiikka. Komiteamietintö 1972:A2. TKY/Otapaino. Otaniemi.

Kjellberg, Seppo. 1995. Ympäristöeettinen moninaisuus. Teoksessa Lapintie, Kimmo; Koskiahho, Briitta; Ikonen, Tuula; Tiilikainen, Ulla (toim.) 1995. Ekopolis. Ekologisen kaupungin juuria etsimässä. Gaudeamus. Tampere.

Korhonen, Inkeri; Oksanen, Katja. 1997. Kertomuksen semiotiikka. Teoksessa Sulkunen, Pekka; Törrönen, Jukka. (toim.) Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys. Gaudeamus. Tampere.

Koskiahho, Briitta. 2000. Teoksessa Inkinen, Tiina; Koskiahho, Briitta; Lehtinen, Jarmo. 2000. Asuntoliittinen tutkimus 1990-luvun Suomessa. Esitutkimus. Valtiovarainministeriö, hallinnon kehittämissosasto. Tutkimukset ja selvitykset 1/00. Hakapaino. Helsinki.

Koskiahho, Briitta. 1995. Ekopolis. Käsitteellisiä ja metodologisia lähestymistapoja. Teoksessa Lapintie, Kimmo; Koskiahho, Briitta; Ikonen, Tuula; Tiilikainen, Ulla (toim.) 1995. Ekopolis. Ekologisen kaupungin juuria etsimässä. Gaudeamus. Tampere.

Kukkonen, Heikki; Lievonen, Mirja. 1989. Kansanomaisesta rakentamisesta. Teknillinen korkeakoulu, arkkitehtiosasto. Rakennetun ympäristön tutkimuslaitos. Julkaisu B 60.

Laiho, Ulla-Maija. 1992. Asumisen erilaiset tarpeet ja niiden tyydyttäminen. Teoksessa Kaukonen, Hille (toim.) Kestävä kehitys ja asumisen vaihtoehdot. Tampereen teknillinen korkeakoulu, Arkkitehtuurin osasto. Rakennussuunnittelun laitos, julkaisu 2. Tampere.

Lainevuo, Ari. 1995. Ekologisen kaupunkikehityksen reaaliutopiat. Teoksessa Lapintie, Kimmo; Koskiahho, Briitta; Ikonen, Tuula; Tiilikainen, Ulla (toim.) 1995. Ekopolis. Ekologisen kaupungin juuria etsimässä. Gaudeamus. Tampere.

Lapintie, Kimmo; Koskiaho, Briitta; Ikonen, Tuula; Tiilikainen, Ulla. 1995. Ekopolis. Ekologisen kaupungin juuria etsimässä. Gaudeamus. Tampere.

Lehtinen, Jarmo. 2000. Teoksessa Inkinen, Tiina; Koskiaho, Briitta; Lehtinen, Jarmo. 2000. Asuntopoliittinen tutkimus 1990-luvun Suomessa. Esitutkimus. Valtiovarainministeriö, hallinnon kehittämissosasto. Tutkimukset ja selvitykset 1/00. Hakapaino. Helsinki.

Lieblich, Amia; Tuval-Mashiach, Rivka; Zilber, Tamar. 1998. Narrative Research. Reading, Analysis and Interpretation. Sage. Thousand Oaks, California.

Luutonen, Marketta. 1997. Kansanomainen tuote merkityksenkantajana. Tutkimus suomalaisesta villapaidasta. Helsingin yliopisto. Väitöskirja, kasvatustieteellinen tiedekunta. Gummerus. Jyväskylä.

Lyytikä, Anneli. 1994. Kestävän kehityksen periaatteita asuntosuunnittelussa. Lähtökohdat – suunnitteluprosessi – koesuunnitelma. Teknillinen korkeakoulu, arkkitehtiosasto. Rakennetun ympäristön tutkimuslaitos. Julkaisu 1994/11. Otaniemi.

Lyytikä, Anneli; Kuusinen, Hilikka. 2001. Suomalainen asuinyhteisö. Selvitys uudisrakennetuista kohteista ja koerakentamishankkeen suunnitteluprosessi. Ympäristöministeriö, suomen ympäristö 518, asunto- ja rakennusosasto. Oy Edita ab. Helsinki.

Lähde, Juha. 2003. Ekologisesti kestävä asuminen. Teoksessa Rakennettu kestävä – tutki ja opi. Suomen Tammi Plus. F. G. Lönnberg. Helsinki.

Mannermaa, Mika. 1993. Tulevaisuus – murroksessa mosaiikkiin. Otava. Keuruu.

Manninen, Matti. 1974. Asuntopoliittikan perusteita. Gaudeamus. Jyväskylä.

Marshall, Catherine; Rossman, Gretchen. 1995. Designing Qualitative Research. Second Edition. SAGE Publications. Thousand Oaks, California.

- Massa, Ilmo. 1995. Epävarman yhteiskunnan ympäristöetiikka. Teoksessa Massa, Ilmo; Rahkonen, Ossi. Riskiyhteiskunnan talous. Suomen talouden ekologinen modernisaatio. Hakapaino Oy. Helsinki.
- Metsälä, Harri. 2003. Metsä on perinteisen rakentajan tavaratalo. Teoksessa Rakennettu kestävä – tutki ja opi. Suomen Tammi Plus. F. G. Lönnberg. Helsinki.
- Naess, Arne. 1983. A Defence of the Deep Ecology Movement. *Environmental Ethics*. Vol 6 No. 3/1983.
- Naess, Arne. 1973. The Shallow and the Deep, Long-Range Ecology Movement. A Summary. *Inquiry* 16.
- Ojala, Kari. 2000. Kestävän yhdiskunnan käsikirja. KL-Kustannus Oy. Jyväskylä.
- Osara, Leo. 2003. Kestävä rakennus on ekologinen. Teoksessa Rakennettu kestävä – tutki ja opi. Suomen Tammi Plus. F. G. Lönnberg. Helsinki.
- Pietarinen, Juhani. 1993. Ihmiskeskeinen ja luontokeskeinen ympäristöetiikka. Teoksessa Kajanto, Anneli. Ympäristökasvatus. Gummerus. Jyväskylä.
- Pikkarainen, Esa. 2000. Kokemus ja kasvu: John Dewey'n kasvatusfilosofia sivistysteorianä. Teoksessa Siljander, Pauli. (toim.) 2000. Kasvatus ja sivistys. Gaudeamus. Helsinki.
- Pikkarainen, Esa. 1997. Semiotiikka kasvatuksen tutkimuksessa. Teoksessa Siljander, Pauli. (toim.) 1997. Kasvatus ja sosialisatio. Gaudeamus. Tampere.
- Prince, Gerald. 1982. *Narratology. The Form and Functioning of Narrative*. Mouton Publishers. Germany, Berlin.
- Pugh, Cedric. 1980. *Housing in Capitalist Societies*. Gower. Southampton, England.
- Riessman, Catherine. 1993. *Narrative Analysis. Qualitative Research Method*, Vol. 30. Sage. United States of America.

Rimmon-Kenan, Shlomith. 1991. Kertomuksen poetiikka. Suom. Auli Viikari. Tammer-Paino Oy. Tampere.

Rynning, Marjo-Riitta. 1993. Asenteiden muuttumisen edellytykset ja lainalaisuudet. Teoksessa Kajanto, Anneli. Ympäristökasvatus. Gummerus. Jyväskylä.

Saarenheimo, Marja. 1997. Jos etsit kadonnutta aikaa. Vastapaino. Tampere.

Saastamoinen, Mikko. 1999. Narratiivinen sosiaalipsykologia – teoriaa ja menetelmiä. s.165–192. Teoksessa Eskola, Jari (toim.) 1999. Hegelistä Harrèen, narratiivista Nudistiin. Kuopion yliopisto, sosiaalitieteiden laitos. Kuopion yliopiston selvityksiä E. Yhteiskuntatieteet 10. Kuopion yliopiston painatuskeskus. Kuopio.

Silverman, David. 2000. Doing Qualitative Research. A Practical Handbook. Sage. London.

Silverman, David. 1993. Interpreting Qualitative Data. Methods for Analysing Talk, Text and Interaction. Sage. London.

Silvo, Ismo. 1988. Valta, kenttä ja kertomus. Televisiopolitiikan tulkinnat. Yleisradion suunnittelu- ja koulutustoiminnan julkaisuja. N:o 2. Oy Yleisradio Ab. Hakapaino Oy. Vantaa.

Skolimowski, Henryk. 1987. Mielen näyttämö. Kirjayhtymä. Helsinki.

Sulkunen, Pekka; Törrönen, Jukka. (toim.) 1997. Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys. Gaudeamus. Tampere.

Suomen kotiseutuliitto. 2004. Oma koti. Omakotiasuminen Suomessa. Suomen kotiseutuliiton julkaisuja A:10. Forssan kirjapaino. Forssa.

Tarasti, Eero. 1990. Johdatus semiotiikkaan. Esseitä taiteen ja kulttuurin merkitysjärjestelmistä. Oy Gaudeamus Ab. Helsinki.

Törrönen, Jukka. 1997. Intohimoinen teksti-pysäytetty kertomus suostuttelun makrorakenteena. Teoksessa Sulkunen, Pekka; Törrönen, Jukka. (toim.) Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys. Gaudeamus. Tampere.

Uusitalo, Hannu. 1991. Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan. WSOY. Juva.

Vilka, Leena. 1993. Ympäristöetiikka. Vastuu luonnosta, eläimistä ja tulevista sukupolvista. Yliopistopaino. Helsinki.

Vilko, Anni. 1997. Omaelämäkerta kohtaamispaikkana. Naisen elämän kerronta ja luenta. Tammer-Paino Oy. Tampere.

Virtanen, Krista. 2000. Ekologista asumista etsimässä. Kirjallisuuden sekä ekoylielien ja ekoyhteisöjen asukkaiden määritelmiä ekologisesta asumisesta. Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Pro gradu-tutkielma.

Välimäki, Pauli. 1984. Vaihtoehtoinen elämäntapa. Kokemuksia ja unelmia. Kirjapaja. Rauma.

Waris, Heikki. 1968. Suomalaisen yhteiskunnan sosiaalipolitiikka. Johdatus sosiaalipolitiikkaan. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisuja, 5. WSOY. Porvoo.

Westermarck, Mika. 1992. Kevytsavi ja rakennusmateriaalien kierrätys. Teoksessa Kaukonen, Hille (toim.) Kestävä kehitys ja asumisen vaihtoehdot. Tampereen teknillinen korkeakoulu, Arkkitehtuurin osasto. Rakennussuunnittelun laitos, julkaisu 2. Tampere.

Ympäristöministeriö. 1997. Asumisen ekokirjo. Tammer-Paino Oy. Tampere.

Lehdet:

Artikkelit, Aamulehti 24.10.1995, 10.11.1996, 9.12.1996, 8.1.2000, 8.7.2001, 6.11.2002, 4.12.2002, 20.7.2003, 23.9.2003

Omakotirakentajan päiväkirja, Helsingin Sanomat 9.4.1997, 16.4.1997, 23.4.1997, 30.4.1997, 7.5.1997, 14.5.1997, 21.5.1997, 28.5.1997, 6.8.1997, 13.8.1997, 20.8.1997, 27.8.1997, 3.9.1997, 10.9.1997, 17.9.1997, 24.9.1997, 22.10.1997, 18.11.1997, 16.12.1997, 13.1.1998, 10.2.1998, 3.3.1998, 24.3.1998, 14.4.1998, 5.5.1998, 12.5.1998, 19.5.1998, 26.5.1998, 2.6.1998

Esitteet:

Kurola, Sari. 2004. Rakennuskohde ekologisen asumisen alue. HIETARANTA. Esite.

Luomura. 2001. Luonnonmukaisen rakentamisen keskus. LUOMURA RY. Esite.

Esitelmät:

Ijäs, Teuvo. 2005. Asuntorahaston päivä 13.1.2005. Puhe. Helsinki.

Silverman, David. 2002. Tamcess, tohtoriopinnot. Luento. Tampere.

WWW-lähteet:

www.ymparisto.fi (helmikuu 2004)

<http://www.nyt.fi> (huhtikuu 2004)

<http://www.megabaud.fi/~box25564/satakiel/asuminen.htm> (huhtikuu 2004)

<http://www.hut.fi/yksikot/YTK> (toukokuu 2004)

<http://www.sunpoint.net/~paulivalimaki/> (heinäkuu 2002 ja marraskuu 2003)

<http://www.edu.oulu.fi/homepage/epikkara/semio/semlit.htm>

http://www.osi.hu/hesp/ni/ni_ce_JGCFSS.html

<http://www.semiotics.fi/fi>

Liitteet

LIITE 1. Ekorakentajan kymmenen käskyä

1. ÄLÄ RAKENNA!

Jos kuitenkin rakennat

2. KORJAA VANHAA!

Jos kuitenkin rakennat uuden

3. VALITSE RAKENNUSPAIKKA VIISAASTI!

Rakennuspaikasta huolimatta

4. KÄYTÄ MATERIAALEINA UUSITUVIA LUONNONVAROJA!

Jos kuitenkin käytät uusiutumattomia luonnonvaroja

5. KÄYTÄ KIERRÄTETTYJÄ JA KIERRÄTYSKELPOISIA MATERIAALEJA!

Jos kuitenkin käytät aivan uutta

**6. KÄYTÄ PITKÄIKÄISIÄ HELPOSTI HUOLLETTAVIA JA KORJATTAVIA
MATERIAALEJA JA TUOTTEITA!**

Jos kuitenkin käytät lyhytikäisiä ja korjauskelvottomia

7. ÄLÄ KÄYTÄ TERVEYDELLE TAI YMPÄRISTÖLLE VAARALLISIA AINEITA!

8. ÄLÄ PURA!

Jos kuitenkin purat

9. SÄILYTÄ RAKENNUSOSAT EIJINÄ JA HUOLEHDI NE UUELLEEN KÄYTTÖÖN!

Jos kuitenkin rikot purkaessasi

10. LAJITTELE ERI JÄTEJAKEET JA KIERRÄTÄ NE!

(Heino 1996, 168.)

LIITE 2.Aineisto

NIMI	JULK. PVM.	JULK. PAIKKA HKIn SANOMAT
1. Haaveiden talo	9.4.1997	Kuluttaja D1
2. Tonttia etsimässä	16.4.1997	D3
3. Talon paikka	23.4.1997	D3
4. Suunnitelmat uusiksi	30.4.1997	D2
5. Mistä lämpöä?	7.5.1997	D3
6. Mihin pannaan keittiöpöytä	14.5.1997	D3
7. Kaivinkone saapuu ja byrokratia	21.5.1997	D3
8. Tunnetko hyvä muurarin?	28.5.1997	D2
9. Hitaasti hyvää tulee	6.8.1997	D1
10. Kosteutta kellarissa	13.8.1997	D3
11. Rautakaupassa	20.8.1997	D3
12. Rakentajan stressiä	27.8.1997	D2
13. Miehiä telineillä	3.9.1997	D3
14. Tarjoukset työllistävät	10.9.1997	D3
15. Talo on putkessa	17.9.1997	D2
16. Budjetti pettää	24.9.1997	D2
17. Villat vettyvät	22.10.1997	D3
18. Sen piti olla pyökkiä	18.11.1997	D2
19. Rakentajan iltarukous	16.12.1997	D2
20. Kittaam ja hion, hion ja kittaam	13.1.1998	D2
21. Vesijohto jäässä	10.2.1998	B8
22. Paneelia kattoon	3.3.1998	D2
23. Vanhoja peiliovia	24.3.1998	D3
24. Keittiökaupoilla	14.4.1998	C9
25. Temperaa seinään	5.5.1998	D2
26. Muovimattoa vai parkettia	12.5.1998	D3
27. Paniikki iskee	19.5.1998	D2
28. Loppukiri	26.5.1998	D3
29. Muuttopäivän jälkeen	2.6.1998	D3